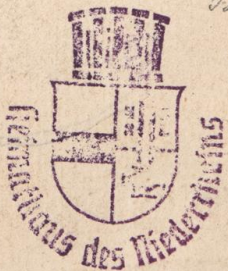

e. *L. A. Jordens*

Blz 547

M
CHRON
van de
STADT der B
Was
(Nevens de Beschrijving
de eerste uitspraak
de actbare outrijp
de voortreffelijc
en de voornemte G
voorge evenen k

DO
JOHANNES

TOT N
Vrij de Drucker

Memoire
CHRONYCK

van de oude

STADT der BATAVIEREN:

Waer in

(Nevens de Beschryvinge van Nymegen)
de eerste oorspronck van dese Landen,
de achtbaere oudtheydt van dese Stadt,
de voortreflickheyt van haere Privilegien,
en de voornaemste Geschiedenissen van de
woorige eeuwen kortelick vertoont worden

Door

JOHANNES SMETIUS.

TOT NYMEGEN,

Uyt de Druckerie van R. Smetius.

CHRONYC
STADT DER BATAVIEN

(Over de Bestuur van de
Stad Batavia van de
Jaren 1624 tot 1660)

JOHANNES DE WIT

Aen
d'Edel, Achtbaere
BURGEME
SCHEPENEN
der Stadt NY
REGEE
van d'erste
STADT der BA

Mijn Heeren.
Niet vernig
Negen, dat
melingen overbl
desen van wijs
lyden of in de
in de Historien g
is nae-gelaeten.
het laetste van
langh, als het eer
daer iemandt no
door sijn gaeu ver

Aen
d'Edele, Achtbaere, Wijse Heeren
BURGEMEESTEREN,
SCHEPENEN en RAEDT
der Stadt N Y M E G E N :
R E G E E R D E R S
van d' eerste en oudtste
STADT der B A T A V I E R E N .

Mijn Heeren.

Niet weynigh is 'er aen-ge-
legen, dat voor de Naeko-
melingen overblijve , wat voor
desen van wijse en verstandige
lyuden of in de Philosophie , of
in de Historien gedenckweerdig
is nae-gelaeten. En wel licht sal
het laetste van een meerder be-
langh , als het eerste zijn : want
daer iemandt noch sal mogen
door sijn gaeu verstandt geraec-
ken

ken tot de verlorene kennisse van veele natuyrlijcke faecken: daer sal niemandt konnen door een nauw onderfoeck bereycken de vermiste gedenck-teecken van eenige Historische daeden. Soo dat de boecken in de Philosophie noyt behoorden hare eere te verliefen; maer aller-meest behoefden de Schriften in de Historien altijt in wesen en weerde te blijven.

Overfulcks hebben de geleertste mannen van onse eeuwe geduyrigh by mijn Salige Vader aengehouden, dat sijn E. eenigen tijdt buyten sijne publijcke bedieninge geliefde overig te houden, tot het onderzoeken van de gedenckweerdige Historische geschiedenissen, die van oude tijden af in dese landen zijn

voor-

voor-gevallen, t
len, dat of van be
mandt anders hi
verwachten was.

Ende wie en w
wat voor een w
neusheyt hy ooc
by de handt gen
eenige moeyten o
lien, oploecken
teyten of Oudt
eerste Volckeren
naer de geboort
in dese Quartier
rer, goudt end
den nac-gelaere
oude soo konst
reliquien; ne
oude boecken,
van hem by wy
onder anderen on
du Nijmegen eere

voor-gevallen, 't geen sy achteden, dat of van hem, of van niemandt anders hier omtrent te verwachtén was.

Ende wie en weet niet? met wat voor een weergaloofse curieusheyt hy oock sulcks heeft by de handt genomen, sonder eenige moeyten of kosten te ont-fien, opsoeckende alle Antiquiteyten of Oudtheden, die de eerste Volckeren soo voor, als naer de geboorte onses Heeren in dese Quartieren in koper, silver, goudt ende andersins hadden nac-gelaeten. Uyt welke oude soo konstige als kostelijke reliquien; nevens veele andere oude boecken, ende schriften van hem by uytgesochte uyren onder anderen ondervonden is, dat *Nymegen* eertijds is geweest

de eerſte , eenighſte , oudtſte ,
ende aenſienlickſte Stadt van de
Landen tuſſchen Rhijn en Wael,
of hier omtrent tot de zee toe
gelegen, dien volgens behouden-
de noch klaere overblijffelen van
fulcken luyſter , en blijvende een
vrye Rijck-Stadt , 't geen in ſijn
leven aen de werelt is verthoont
ende aen U Ed. op-gedraegen
in 't Latijn onder den tijtel van
Oppidum Batarorum. Ende wan-
neer de Ed. ende Achtbare Raed
deſer Stadt daer op aenhielt , ge-
lijck haer Ed. ſchriften noch luy-
den , *dat ſijn W. in deſer Stadts-
dienſt ſoude continueren , ende geen
ander beroep aen-nemen ;* niet te-
genſtaende aen hem verſcheyde
iterative verſoeckingen daer na
wierden gedaen , van de aenſien-
lijckſte Gemeenten ende Acade-
mien

mien tot de Professie, dan in de
Theologie, dan in de Philoso-
phie, gelijk hy die voor desen
in Vranckrijk had waergeno-
men, soo heeft evenwel 't aen-
houden van haer Ed. en Achtb.
't meest by hem vermocht, om
sich op te houden tot't eynde van
sijn leven toe in alles, wat soo tot
eer en dienst deser Stadt, als tot
der goeder ingesetenen tijdelick
ende eeuwigh welvaeren mochte
dienen, daer van 't laetste werck
(dat onder sijne handen wierdt
bevonden) t'sijner tijdt sal kon-
nen getuygen, alsoo het selve
was een klaer bewijs uyt de over-
geblevene antiquiteyten ende
schriften der Oudtvaders, dat
het waere Catholijck geloof van
oudts in dese landen bekent en-
de hier ter Stede beleden was,

waer toe hem aenleydinge gaf
een seecker *Crucifix met twee*
vischkens in een edel-gefteent
eertijts gesneden, ende in sijnen
tijt alhier gevonden, zijnde waer-
lijck een ongetwijfelt overblijffel
van 't oude waere *Christendom*,
maer 't vol op-maken hier van
heeft hem de stille aenkomende
doot belet, ende ons de snelle
afloopende tijdt benijdt.

Gelijck veele van sijne schrif-
ten, sommige by-na ge-eyndight,
andere ten halve voltrocken, en-
de eenige slechts begonnen on-
der sijne papieren gevonden zijn,
onder welcke oock langh in het
doncker verborgen heeft gele-
gen; doch nu ten laetsten door
den druck van sijn Soon in't licht
komt, een kort begrijp van de
Historie deser Stadt onder den
naem

naem van een
Chronijck van de
Batavieren.

De Beschryvinge
gefelt om d'eer-
den in 't *Tonnel*

Vereenigde Nede-
rattede in sich

voor desen on-

Commentarij

hem gemaect

van J. de Laet

Confederati

Regimen Politi-

Novimagens

sijn doot mee-

van Lud. G.

Descriptio

beschryvinge

door iemandt

wien) van woo-

dijst, waerom

naem van een *Beschryvinge ende
Chronijck van de oude Stadt der
Batavieren.*

De Beschryvinge was in't Latijn
gestelt om d' eerste plaets te heb-
ben in 't *Tonneel der Steden van de
Vereenigde Nederlanden*, ende ver-
vattede in sich seecker geschrift,
voor desen onder de naem van
Commentariolus de Noviomago van
hem gemaect, en by sijn leven
van J. de Laet *in Republica Belgii
Confederati* onder den tijtel van
*Regimen Politicum & Civile Urbis
Noviomagensis* in-gevoeght, en na
sijn doot mede gestelt in 't boeck
van *Lud. Guicciardin*, genaemt
Descriptio totius Belgii, welcke
beschryvinge naderhant al te nau
door iemandt, ('k en weet niet
wien) van woort tot woort is ver-
duyft, waerom het my goet heeft

* * *

5

ge-

gedacht, deselve te overfien ende met een aengeboorene vryheyt daer het behoorde, oock te veranderen, ende op fulcke wijfe nu te voegen by *de Chronijck* of het gedenck-boeck *van de oude Stadt der Batavieren*; welke beyde ons kortelick vertoonen als in een kleyn tafereel, en sommierlick omhelfen in den ommeloop van meer dan anderhalf duyfent jaeren den eerften oorsprongh, ende verderen aenwas van dese Landen, de achtbaere oudtheyt van dese Stadt, de voortreffelijckheyt van haere privilegien, de ongemeyne daden van U Ed. Voor-vaders, voorts de gedenckweerdighste geschiedeniffen, die dese Stadt en Landen raecken, welke alle uyt de poelen der oudtheyt opgefocht zijnde, nu
weder-

wederom in de
mogen herleven
Het is op
verfcheyden een
Salige Vader be
het juer 1300 t
bracht, de rest
tijden alleen in
pen zijnde, f
door hem ve
meedert zijn
't was geen v
Stadt wordt
mert, tijdt e
daer toe vere
ken van dese
over de ande
benten he
toe gedaen,
theuren, die
den druck gem
wa hier uyt al

wederom in dese eeuw fullen
mogen herleven.

Het is op 't aendrijven van
verscheyden eertijds van mijn
Salige Vader begonnen, ende tot
het jaer 1300 toe in 't nette ge-
bracht, de rest van de volgende
tijden alleen in 't rouwe ontwor-
pen zijnde, soude metter tijdt
door hem verbeterd ende ver-
meerdert zijn geworden: maer
't was geen weecken werck, geen
Stadt wordt in een jaer voltim-
mert, tijdt en boecken wierden
daer toe vereyft, om ook 't boeks-
ken van dese Stadt op te maken,
over de anderhalf hondert Scri-
benten hebben het haere daer
toe gedaen, ende andere Au-
theuren, die ondertusschen door
den druck gemeen wierden, heb-
ben hier uyt al eenige dingen tot

haeren dienst gebruyckt. Ende
het is selfs (na dat de Meester
uyt de werelt van dit werck tot
sijn ruste wiert afgeroepen) tot
sijn besonder ongeluck ten hal-
ven op-gemaect aen de onbe-
drevene handt van des Meesters
Soon overgelaeten : Ende wan-
neer U Ed. de geschrevene au-
thentique copye hier van meer
als eenmael hebben verweerdigt
in te sien , soo wiert geen kleyne
lust in hem ontsteeken om 't sel-
ve aen de handt te houden, ende
wat verder te brengen, gelijk hy
nu en dan eenige uytgesochte
uyren daer toe bestet heeft , soo
weynig tijts hy maer mocht ove-
rig hebben buyten sijne publijcke
bedieninge , die hy oock onder
U Ed. opzicht heeft te doen, daer
toe dan gebruyckende sijns Va-
ders

den vnde gereet
anders te leggen
of opgekochte
nae des selfs sel
noch profijtelick
bleven, ende al
konden te passe
leuse verdichtie
eygene Scriben
waerschiynlick
ge aenteeken
goede Auth
gelijck Vader
alle eenvoud
waerheydt si
geboorte op
Ende al
kort en kie
laet het daer
namer zijn : E
ken van weynig
velc en goede

ders oude gereetschappen, of om
anders te seggen, de opgefochte
of opgekochte materialen, die
nae des selfs schadelijcke doot
noch profijtelick waeren overge-
bleven, ende alhier niet qualick
konden te passe komen; alle fabe-
leuse verdichtfelen zijn aen hare
eygene Scribenten gelaeten, alle
waerschijnlicke ende waerachtig-
ge aenteekeningen zijn van de
goede Autheuren ontleent, en te
gelijck Vader en Soon hebben in
alle eenvoudigheydt de naeckte
waerheydt sonder eenighe nae-
gebootfte oppronckinge gevolgt.

Ende al is het schoon wat
kort en kleyn by-een gestelt,
laet het daerom niet on-aenge-
namer zijn: Een kleyn struycks-
ken van weynigh bladen kan wel
veele en goede vruchten geven;
gelijck

gelijck onse Landt-lieden weten uyt de keerne van de fruyt-boomen wederom andere aen te focken , soo soude men (indien het smaeckelijk bevonden wort) dit kleyn wercksken oock noch kunnen vergrooten , uyt de aenteeckening van alle die Authouren , die aen de kant daer by geteeckent staen.

't Is seer te beklagen , dat de gedenck-teeckenen van de aller-eerste eeuwen seer schaers , ende de Historien heel weynigh worden bevonden , maer 't is soo seer niet te verwonderen , alsoo onse eerste Voor-vaders in dese landen liever de daden selfs gedaen , dan beschreven hebben , sulcks dat de geschapenheydt der saecken, niet door haer eygene , maer door andere Schryvers (die

(die aen onse als
staet of onachtf
waeren) ten ha
komelingen is n
buiten dat, soo
gende tijden of
wat meer mo
wacht, die we
altijdt een ieg
ende dickwils
verborgens d
dagh brenght
Seneca met re
doch niet alles
voor ons zyn
noch veel te
veel te vinden
al was 't ooc
nae desen dagh
worden benome
noch iets meer
Het zy, hoe

(die aen onse als aen een vremde Staet of onachtsaem of afgunstig waeren) ten halven voor de Nakomelingen is nae-gelaeten: En buyten dat, soo iemant in de volgende tijden of hier of daer noch wat meer mocht hebben verwacht, die wete, dat niet alles altijd een iegelijk voor-komt, ende dickwils eerst de tijdt iedt verborgens daer nae voor den dagh brenght, gelijk de wijse *Seneca* met recht seydt: *Dat veel, doch niet alles hebben gedaen, die voor ons zijn geweest, en datter noch veel te vinden is, en altijd veel te vinden sal zijn, en niemandt, al was 't oock hondert duysent jaren nae desen dagh, de gelegentheydt sal worden benomen, om daer altydts noch iedts meer by te voegen.*

Het zy, hoe het zy, 't wort

nu

nu soo als het is U Ed. gediensftig
aengeboden , laet 't oock gunfte-
lijk worden aengenomen: 't heele
werck is U Ed. ende Achtb. toe-
ge-eygent, eer het selfs voldragen
ende gebooren was , het hert van
de Vader heeft het certijts U Ed.
toegedacht , ende door de handt
van de Soon wort U Ed. te deser
tijdt toe-gebracht , en laet fich
noch onveranderlijk onderteec-
kenen met een en de felvigen
naem , (die aen den Vader en
Soon van haer Voor-ouders ge-
meyn is) van die daer was , ende
altijdt wesen fal

Mijn Heeren

U Ed. en Achtb.

Onderdanige ende Dienstwillige

JOHANNES SMETIUS.

AEN-

AENTEEC

der A

Of Register van

soo gedruckte

Boecken en

die in dese Chron

Albertus

Ammonius

Ammianns Ma

Annales Fulden

Annales MS. C

Antiquitates

Appianus.

Aquilus.

Arnaldus Geb

Arnoldus Hoir

Atanasius.

Aurelius Victor.

AENTEECKENINGH

der Autheuren

Of Register van Oude en Nieuwe
foo gedruckte als geschrevene

Boecken en Papieren,

die in dese Chronijck zijn gebruyckt.

A *Lbertus Imp.*

Aimoinus.

Ammianus Marcellinus.

Annales Fuldenses.

Annales MS. Clivenses.

Antiquitates Neomag. J. Smetii.

Appianus.

Aquilius.

Arnaldus Gelriae Dux.

Arnoldus Hoirnensis.

Athanasius.

Aurelius Victor.

Balio-

B.

Baliolanus.
Barlandus.
Beka.
P. Beeck.
W. Berchemius.
Boxhornius.
Brabantinorum MS. tabula.
Bucholcerus.

C.

J. Cæsar.
Calendarium Histor. Impres. 1567.
Carolus IV. Imp.
 V. Imp.
Cancellaria Clivensis MS.
Centuriæ Magdeburgenses.
Chanler.
Chronicum Holandiæ.
 Coloniensium.
 Hermannii contracti.
Clivensium MS. Annales.

Clu-

Carerius.
Coloniensium MS.
Confluentinorum
Copia MS. drey
Crantz.

Dion Casp.
Dreus.

Eduardus.
Engelbertus L.
Eumenius.
Entropius.

Faucher.
Florus.
Fridericus I In
 III In

Cluverius.

Coloniensium MS. tabula.

Confluentinorum MS. tabula.

Copia MS. diversarum Litterarum.

Crantz.

D.

Dion Cass.

Divæus.

E.

Eduardus.

Engelbertus Leodiensis.

Eumenius.

Eutropius.

F.

Fauchet.

Florus.

Fridericus I Imp.

III Imp.

Gelden-

G.

*Geldenhawrius.**Nic. Gilles.**Gouthouf.**Grotius.**Guilielmus Rex.**Gelricæ Dux.*

H.

*Heda.**Hendricus VI Imp.**VII Imp.**Heuck MS.**Hilarius.**Hirtius.**Historia MS. ad Annum 1566,
1567 & 1568.**Hist. Normannicæ Scriptores.*

I.

*Inscriptiones Antiquæ.**Johannes Brab. Dux.**Josephus.**Ire-*

Irenæus.
Juvenalis.

L.

Lotharius.
Lucanus.
Ludovicus Imp.

M.

Marianus Scotus.
Maximilianus.
Meyerus.
P. Mela.
Moguntinorum MS. tabula.

N.

Notitia Imperii.
J. Neve MS.
Noet MS.
Noviomagensium MS. tabula.

O.

Orosius.

Otho

Otho Frisingensis.

P.

Panegyrici.

Peutingerus.

Plinius.

Plutarchus.

Pontanus.

R.

Reynaldus II.

III. *Gelria Comes.*

Rhegino.

Richardus Rex.

Rudolphus Imp. I.

S.

Sandius.

Schrieck.

Gerh. Schuyren MS.

Scrivenerius.

Servius.

Sifri-

*Sifrius Coloniensis.
Hilbert enborst.
Anstii Opp. Bata.
Oude en
Hijf. Ne
Suetonius.*

Tabule MS. Br.

*Tacitus.
Tertullianus.
Teschermache
Theodorus C
Thielense MS.
Tritheimius.*

Villejus Paternus

Sifridus Coloniensis.

Slichttentenhorst.

Smetii Opp. Batavorum.

Oude en Nieuwe Werelt.

Hist. Neom. MS.

Suetonius.

T.

Tabula MS. Brabantinae.

Colonienses.

Confluentinae.

Moguntinae.

Neomagenses.

Tacitus.

Tertullianus.

Teschenmacheri Hist. Clivens.

Theodoricus Clivia Comes.

Thielense MS. Chronicum.

Trithemius.

V.

Vellejus Paterculus.

Vel-

Velferus.
Vopiscus.
Vofs MS.

W.

Marc. Wagener.
Wencelaus Imp.

X.

Xiphilinus.

Z.

Zosymus.
Zutphan. MS.

E Y N D E.

BE-

BESCHRYV

V A

NYME

GELDERL

afgedeelt in

ren, na de vier

Nymegen, Rure

ende Arnhem,

elck op besonde

Wael, Maes, Y

liggen, ende elc

tier den naem ve

Het eerste v

dele Quartiere

sche, welck vo

wel laetst aen G

komen, ma

van de oudthey

de aensien van o

gen, de eerste pl

de andere steden,

A

BESCHRYVINGE

V A N

N Y M E G E N .

GELDERLANDT wordt *Afdeeling*
 afgedeelt in vier Quartie- *ge van*
 ren, na de vier Hooft-Iteden, *Gelder-*
 Nymegen, Ruremund, Zutphen, *landt.*
 ende Arnhem, welcke steden
 elck op befondere rivieren, als
 Wael, Maes, Yffel, ende Rhijn
 liggen, ende elck aen fijn Quar-
 tier den naem verleenen.

Het eerste vierden-deel van *'t Quar-*
 dese Quartieren is het Nymeg- *tier van*
 fche, welck voor het meeste deel *Nymegen.*
 wel laetst aen Gelderlandt is ge-
 komen, maer in opmerckinge
 van de oudtheydt, macht, en-
 de aensien van de stadt Nyme-
 gen, de eerste plaets voor alle
 de andere steden, sonder tegen-
 sprecc-

A

sprecc-

E.

BE

Spreecken heeft behouden.

Dit Quartier raecht in het Oosten het Vorstendom Cleve, in het Zuyden het Hertoghdom Brabant; in de lenghte na het Westen de Graefflickheydt Hollandt, ende wordt aen het Noorden, door den Rhijn gescheyden van het Sticht van Utrecht, ende het Veluwfche Quartier.

De Regeeringe bestact by Ridderfchap ende Steden.

De Hooft-ftadt van 't eerste Quartier is N Y M E G E N, waer onder twee fteeden worden begrepen Thiel, ende Salt-Bommel, ende ses groote Ampten, te weten het Rijck van Nymegen, de Landen tuffchen Maes en Wael, de Over-Betuw, de Neder-Betuw, Thiel, ende Bommeler-Weert, infgelijcks, Beest ende Rhenoy: Onder dese Ampten gehooren Batenborgh, Gent,

de Stadt der
Gent, ende Maes
lich eenige St
fchryven. Daer
de vijfth Heeres
Erf-Heerlickhe
fommige bals-
fche Heerlickhe
en-boven zijnde
roemde Forten
uytgelelen Gu
daten worden
is Schencken
ven-Weert,
in twee rivier
den Naem van
van Marten S
duyftent vijf h
en-tachtentig
de tweede
recht tegen o
de over-fijde van
rijts tot naedeel
fchinge van de
te de Nassou
A

Gent, ende Maes-Bommel, die sich eenige Stadts-rechten toeschryven. Daer zijn oock over de vijftigh Heeren huysen, ende Erf-Heerlickheden, waer van sommige hals, andere daeghlijck-sche Heerlickheden zijn; Daeren-boven zijnder oock vijf beroemde Forten, welcke met een uytgelesen Guarnisoen van Soldaten worden bewaert. De eerste is Schencken - Schans op 's Graven-Weert, daer de Rhijn sich in twee rivieren deelt, onder den Naem van Rhijn en Wael, van Marten Schenck, in 't jaer duysent vijf hondert ende vijfen-tachentigh eerst gemaect; de tweede is Knodsenburgh recht tegen over Nymegen, aen de over-sijde van de Wael, eertijds tot naedeel, nu tot verseeckeringe van de selve Stadt: de derde de Nassoufche op het ey-

A 2 landt

landt van de Vooren, soo genaemt van Prins Maurits van Nassouw: de vierde de Schans Andries onder de Vooren op Bommeler-Weert, dwingende de Maes ende de Wael, gemaect en genoemt van den Cardinael Andries van Oostenrijck, ende de vijfde leydt aen de Zuyd-zijde van de Maes op de Hemertschen Weert.

*De Stadt
Nymegen.*

Onder de voornaemste Steden is Nymegen (in Latijn Noviomagum) de eerste, ende alsoo de Hooft-stadt van het gantsche landt, zijnde de oudtste van alle steden hier omtrent, tot de Zee toe, ende leydt aen de Zuyd-zijde van de Wael, daer voor die gene, die van beneden de Zee op-komen de eerste, ende voor die gene, die van boven den Rhijn afkomen de laetste hooghte wordt gesien, op een
feer

de Stadt der

*het vermaeckel
mogelijke pl
haer omiggende
ryen, ende tref
gen, van waer
der schepen op v
Wael, Maes, V
te gelijck kan f*

Het woordt

*door den wyg
sijn afkomst,*

van de oude C

her selfde i

veele steden

by Ptolomæus

Maer gehoor

eene Stadt b

dom toe. Die

ken haer v

halen den na

Springh van M

van de eerste K

lien. Andere seg

men oock gee

A

feer vermaeckelicke ende ge-
noeghlijcke plaets, van wegen
haer omliggende schoone lande-
ryen, ende treffelijcke bosscha-
gien, van waer men de zeylen
der schepen op vier rivieren, als
Wael, Maes, Yssel ende Rhijn
te gelijk kan sien.

Het woordt Nymegen tuyght
door den uytgangh selfs, dat het
sijn afkomst, ende oorspronck
van de oude Celten heeft, ende
het selfde is wel eertijds aen
veele steden geleent, als men
by Ptolomæus ende andere leeft:
Maer behoort heden aen dese
eene Stadt by de Wael in eygen-
dom toe. Die in verborgene saec-
ken haer vermaeck scheppen,
halen den naem ende haren oor-
sprongh van Magus, zijnde een
van de eerste Koningen van Gal-
lien. Andere seggen, dat de Cim-
meren oock deel daer aen heb-

*Des selfs
oorspronck
ende ondr-
keijdt.*

ben. Niemandt van allen, die van Nymegens begin ende oorsprongh geschreven hebben, stelt haer naer of laeter, dan de tijden van Caius Julius Cæsar. Cornelius Tacitus in het negenste deel van het vijfde boeck sijner Historien, gedenckt aen de Stadt der Batavieren, welcke de Batavieren eertijds, als sy in dese landen sich hadden neergeslagen, voor hun volck als de eerste toevlucht ende Hoofst-*stadt* hebben gebouwt, na welcke Claudius Civilis een Overste der Batavieren in die oorlogh, in welcke de Roomsche saeck te onder-raeckte, na dat hy ontrent Santen ongeluckelick gestreden hadt, sich begeven heeft, ende is uyt de selfde, als hy die met wapenen niet langer beschermen kon, alles met slepende, ende het overige verbrandende,

de Stadt der B
 dende, na het E
 vieren geweken
 dat die Stadt ben
 linge des Rhijs
 vereenige van
 aen de Zuyd-zijde
 daer een overv
 landt is, geleg
 nergens langhs
 de, (behalven t
 men een plaets
 ende omstand
 Historien kon
 gepalt, het w
 der Boeck O
 TAVORUM
 DER BAT
 noemt, met v
 is getoont; E
 in als om de ga
 Nymegen, in
 kant van de W
 booghte die bor
 ten allerley Ro
 A

dende, na het Eylandt der Batavieren geweken: het blijkt dan, dat die Stadt beneden de verdelinghe des Rhijns, ende boven de vereeninge van Maes en Wael aen de Zuyd-zijde van de Wael, daer een overvaert op het Eylandt is, gelegen heeft. Ende nergens langhs dese geheele zijde, (behalven te Nymegen) vint men een plaets, dien de ordre, ende omstandigheden van de Historien kunnen worden toegest, het welck in een bysonder Boeck **OPPIDUM BATAVORUM**, de **STADT DER BATAVIEN** genoemd, met veele bewijs-redenen is getoont; Ende voorwaer soo in, als om de gantsche streeck van Nymegen, insonderheydt aen de kant van de Wael, ende aen de hooghte die boven leydt, worden allerley Romeynsche Anti-

quiteyten of oudtheden gevonden. Onder welcke zijn verscheyde penningen der Burgermeesteren, ende eerste Keyseren van Romē: mitsgaders allerley oude beelden soo van koper gegoten, als van aerde gebacken, die van haer eerste oudtheydt voor den brandt getuygen; daer en boven penningen van veele achter-een-volgende Keyseren, menigerley koper-stucken, tichelen, pilaren, altaren, vloer ende marmer-steenen, met de opschriften van allerley Romeynsche namen, ende seer oude geschiedenissen, ende niet alleen zijn voor desen soo veel van die dingen op-gegraven, maer noch heden worden veele diergelijcke ontdeckt, welcke ontallijcke meenighte overvloedigh genoegh betuygen, dat van de verbrandingh der Stadt tot het vertreck der

de Stadt der B
 der Romeynen toe
 staet der Barav
 rijk is geweest.
 rinus, ten tijde
 heeft de selve m
 geen geringe
 heerlijck, als b
 schrift van een
 een koopere pla
 langhs uitgeg
 oude Reys-ka
 frus, welke
 uyt-gegeven
 met lijn eygen
 plaats soo gelt
 haer, als in ee
 wegen van 't
 te lamē loop
 Naer dat
 landen moeten
 megen in het ou
 Baravieren ende
 gebleven. Ende
 van de erf-lande
 A

der Romeynen toe, dese Hooft-
stadt der Batavieren seer volck-
rijk is geweest. Aurelius Victo-
rinus, ten tijde van Gallienus
heeft de selve met de naem van
geen geringe STADT ver-
heerlijckt, als blijkt uyt het op-
schrift van een oudt stuk van
een koopere plaet, die hier on-
langhs uytgegraven is. In de
oude Reys-kaert van Theodo-
sius, welcke Peutingerus heeft
uyt-gegeven, wordt Nymegen
met sijn eygen naem ende op sijn
plaets soo gestelt gesien, dat in
haer, als in een middelpunt alle
wegen van 't tweede Duytslandt
te samen loopen.

Naer dat de Romeynen dese
landen moesten verlaten, is Ny-
megen in het oude verbondt der
Batavieren ende der Vrancken
gebleven. Ende als korts daer
naer de erf-landen van de Bata-

vieren door fatale veranderingen allencxkens verdeelt, onder de nieuwe heerschappyen der Graven, ende des Bisschops vervielen, soo heeft de Hooft-stadt Nymegen alleen den Koningen van Aufrasien, of den Keyseren gehoorfaemt, ende heeft voor, ende omtrent hare Stadt, te weten in 't hooghste deel des Eylandts den ouden naem van Batavien ofte Betuw stantvastelijck behouden.

Van hier trecken de Vorsten van Cleef haren stam uyt Beatrix van Theysterbandt.

Carolus Magnus heeft het Hof, zijnde een oudt werck der Batavieren, omtrent 't jaer seven hondert vier en seventigh herbouwt, en heeft het selfs, als oock na hem Ludovicus Pius, ende andere Keyseren by-na vier hondert jaren langh, als een gemeen Pal-

de Stadt der Bat
 Palley des Rijck
 woont ende al
 meels veele Rijs
 handelt. Afschaff
 het jaer duysent
 noemt het een
 Huys, van een w
 onvergelykelij
 selde heeft de
 Barbarossa in
 hondert vijf-
 om vernieuwt
 tenis het noch
 sche versichen
 ters beschre
 wort gelezen.

*Ann milien, post
 Cetero iustis, p
 Cetero in orbe sine, Fr
 Lapsion, confu
 Are nullo pari re
 Julio in primis
 Inqur paupiaru*

Da
 Kintert d'hemel
 jaer,
 We theil, der Godes
 waren,

Palleys des Rijcks dickwils be-
woont ende aldaer zijn doen-
maels veele Rijcks-saecken ver-
handelt. Afchaffnaburgensis in
het jaer duysent ses-en-veertigh
noemt het een Konincklijk
Huys, van een wonderlijck ende
onvergelijckelijck werck. Het
selfde heeft de Keyser Frederick
Barbarossa in 't jaer duysent een
hondert vijf-en-vijftigh weder-
om vernieuwt, tot wiens gedach-
tenis het noch heden in Latijn-
sche verschen met Gotische let-
ters beschreven op een steen
wort gelesen.

*Anno milleno, postquam salus est data seculo,
Centeno juncto, quinquageno quoque quinto,
Cesar in orbe situs, Fredericus pacis amicus,
Lapsum, contractum, vetus, in nihil ante redactum,
Arte nitore pari reparavit opus Novimagi,
Julius in primo tamen exstitit ejus origo,
Impar pacifico reparatori Frederico.*

Dat is :

Als hondert driemael vier, min vijf-en-veertigh
jaren,
Na t heyl, dar Godes Soon ons bracht, verloopen
waren,

Heeft Keyfer Frederick de Vrede-Vorst het oudt By-na verdorven Hof van Nymegen herbouwt, Dat wel op Julius eertijds seer dapper roemde, En hem aen alle man sijn eersten Stichter noemde;

Maer nu tot meerder eer van sijn Vermeerder melt,
Dewelck is Frederick de Vreden-rijcken Helt.

Op het selve Palleys is aen Frederick thien jaren daer nae Hendrick (sijn navolger in het Rijck) geboren: wiens soon Frederick de Tweede, die gehouden wort de eerste de rechten der Rijcks-steden ingestelt te hebben, ende des selfs soon Hendrick de Sevende, door haere brieven de oude rechten en vryheden van Nymegen soo bevestight hebben, dat sy te gelijk oock alle de voor-rechten, die of Aken, welcke doen als een nieuw Romen, ende de Hooftstadt der Over-Alpische Werelt, wierdt geacht, of eenige andere voortreffelijcke Stadt des Roomschen Rijck besat, aen Nymegen
over-

de Stadt der B
overgegeven, de
de navolgende
welcke Rudolf
weet is, met be
bevestight. En
lem, Roomsche
jaer duysent tw
en veertigh, a
Graef van Gels
het Rijck van N
sekere conditio
soo is nochtan
het recht des
van een Rijck
ten en voor-re
fers op versch
meerdert heb
ende de Gra
van Gelderla
van tijdt tot t
aen haer sijde
het gebiedt aen
nen, selfs de
Philippus de Tw
A 7

overgegeven, de selfde hebben de navolgende Keyseren onder welckē Rudolf de Tweede geweest is, met besegelde brieven bevestight. En hoewel van Willem, Roomsche Koningh, in het jaer duysent twee hondert acht en veertigh, aen Otto de Derde Graef van Gelder de Burght en het Rijck van Nymegen, onder sekere conditien verpant wiert, soo is nochtans aen Nymegen het recht des Landtschaps, de eer van een Rijck-stadt en alle rechten en voor-rechten, die de Keyfers op verscheyde tijden vermeerdt hebben, verbleven: ende de Graven en Hartogen van Gelderlandt selve hebben van tijdt tot tijdt, sedert dat het aen haer sijde geweest is, eer sy het gebiedt aenvaerden al te samen, selfs de laetste Koningh Philippus de Tweede met eeden,

ende gefegelde brieven, heyligh-
lick beloofte de felve voor goet
en van waerde te houden.

*'t Sche-
pendom
van Nymegen.*

Onder 't gebiedt van Nymegen, zijn drie dorpen, als Hees, Neerbofch, ende Hatert neffens het Hoogevelt, een gedeelt van de Oy en Lent, wordende gemeenlick genoemt het Schependom van Nymegen, welckers inwoonders na 't gemeen Burger-recht geregeert worden: Het naburigh gebiedt aen dees zijde van de Wael, 't welck het voornaemste in 't gantsche landt is, wort het Rijck van Nymegen genoemt; des felfs Gerichtsbanck is in Burgerlijcke faecken de hooghste, in hals-faecken de eenighste, op het Hof voor den Burgh-Graef ende twaelf Schepenen van Nymegen; het ander Ampt, 't welck tuffchen Maes en Wael leght, staet in pandfchap

de Stadt der Bur-
fchap van de Stadt
zen de felve d
welcke mede Ri-
graef aldaer is,
Onder-officieren
zijn oock eenige
Wael en Maes
faecken na dat
tentie is ge-appo-
gen worden al
De Nymeg
van oudts har
gewoonheden
ben macht, d
veranderen na
defelve naer g
klaren, fy w
en burger-
roep tot den
Vorften van
mant anders u
kere vonnissen
by de Schepenen
verkomste wyt d

schap van de Stadt Nymegen, die aen de selve den Ampt-man, welcke mede Richter ende Dijk-graef aldaer is, insgelijcks de Onder-officieren bestelt. Daer zijn oock eenige dorpen over de Wael en Maes, welcker rechtsaecten na datter van hare sententie is ge-appelleert, tot Nymegen worden afgedaen.

De Nymegers gebruycken van oudts hare wetten, eygene gewooneheden en rechten, hebben macht, die te stellen en te veranderen naer goetvinden en deselve naer gelegentheyt te verklaren, sy wijfen recht in hals en burger-saecten sonder beroep tot den Keyser, of tot de Vorsten van Gelderlandt, of yemant anders, uytgenomen dat sekere vonnissen in 't burgerlijke by de Schepenen van Aken by overkomste uyt de selfde stucken

ander-

*Haer constuymen
en privilegien.*

andermael mogen worden over-
 sien. Gelijk eertijds, als sy met
 de Romeynen in verbondt wa-
 ren, ende in de tijden der Karo-
 lingers hier een munt geweest is,
 soo hebben sy oock heden het
 recht van goude, silvere, ende
 kopere munte te slaen ende van
 den prijs des gelts te stellen. Sy
 hebben hare Tol-kamer, haren
 Block, daer de oude brieven ende
 registers worden op- gesloten,
 haer Ammunitie of Wapen-
 huys, haer Paender, 't recht van
 de wapenen te handelen, te on-
 derfoecken van de oorfaecken
 van gewapene beschermingh,
 macht van bysonder gevecht toe
 te staen, uyt het gantsche Room-
 sche Rijck te bannen, aen haer
 landt ongelden, accijsen, en
 allerley schattingen op en af te
 setten, insgelijcks 't recht van
 hofdienst, havenen, stranden,
 wegen,

wegen, vrye toere
 pactien, verg
 daet: ende om m
 seggen, al wat de
 steden onder den
 galien en Hoog
 sy is in 't ver
 Steden, bestem
 dagen, ende
 door haer Bur
 stelt door haren
 solutien onder
 gen, ende
 brieven des C
 met geen ande
 belegelt.

In de gro
 van de Hoog
 Staten Gener
 de Nederland
 derlandt onder
 Provintien, al
 den van Gelder
 negen, ende on

wegen, vrye toevoer op gemeene plaetsen, vergiffenis van misdadct: ende om met een woort te seggen, al wat de andere Rijkssteden onder den naem van Regalien en Hoogheden besitten; sy is in 't verbondt der Hansé-Steden, bestemt haer Quartierdagen, ende bestuurt deselve door haer Burgemeester, ende stelt door haren Secretaris de resolutien onder haere handelingen, ende in hare archiven. De brieven des Quartiers worden met geen ander als Stadts-zegel besegelt.

In de groote vergaderingh van de Hooghmogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, even als Gelderlandt onder de Geuniéerde Provintien, alsoo onder de Steden van Gelderlandt heeft Nymégen, ende onder de Afgesan-
ten

ten der Steden hebben de Nymegers de eerste plaets, ende na ordre de eerste stem. Keyser Karel de Vijfde heeft in't verbondt, waer door hy Nederlandt ende Burgondien met het Roomsche Rijck in 't negen-en-veertighste jaer der vorige eeuw vereenighde, Nymegen als de voornaemste Stadt van die Landtschappen, onder de vier Steden genoemt, welke de brieven des verbondts door haer zegel bevestigen souden. De Burgers zijn vry van alle verbintenis, ende slaefsche dienst, en konnen aen niemandt verbonden ofte verplicht worden. De slaven by geval door dwalingh met het recht der Burgerschap beschoncken, genieten, soo sy niet binnen een jaer van haer Heeren aengevat worden, namaels volle vryheydt.

De nieuwe Burgers worden
in

de Stadt der Ba
in't aennemen all
meente van Nym
verbonden. Aen
haer de handen te
de gevancken
komt alleen de
toe, ende geen
is haer lieden da
pen buyten die
door de gewoo
houden, ten w
Schepen-gerie
wefen was, m
daedt, of als d
door het afwe
sters, de quaet
ontloopen, h
vriendt mach
als dan valt
recht-saecten
geen, ja zelfs
like macht toe
backen buyten
ke, of beroep

in 't aennemen alleen aen de Gemeente van Nymegen met eede verbonden. Aen ymandt van haer de handen te leggen, of in de gevanckenisse te werpen, komt alleen de Burgemeesteren toe, ende geen van de Burgers is haer lieden daer in onderworpen buyten die toevallen, die door de gewoonte wat anders inhouden, ten ware dat hy by het Schepen-gericht, daer toe verwesen was, maer op de versche daedt, of als daer gevaer is, dat door het afwesen der Burgemeesters, de quaetdoenders mochten ontloopen, heeft elcke Raedtsvriendt macht om den selvigen als dan vast te houden. Haer recht-saecken en kunnen door geen, ja selfs door geen Keyserlicke macht tot andere Gerichtsbancken buyten de Stadt getrocken, of beroepen worden. Sy heb-

hebben recht van jagen en vissen in haer gebiet, ende zijn niet gehouden buyten haer Stadt te trecken, als onder het geleyd van een Burgemeester, ende niet verder als dat een yeder des avonts t'huys komen kan. Den Burgeren wort geen schattingh opgeleght, als van hare Overheydt; ende geen andere, als die de Raedts-persoonen selfs onderworpen zijn, en tot profijt der Burgerfchap strecken. Door het gantsche Roomsche Rijck is hunte water ende te landt volle vryheyte van lasten ende schattingen door brieven van veele Keyfers bevestight. Keyser Karel de Vierde heeft de sijne, wegens die vryheyte met het aenhangen van een goude bulle vereert: Doorgaens genieten sy noch groote vryheden ende infonderheydt een vrye vaert langhs de

Maes.

de Stadt der Bat
 Maes. Sy staen g
 op de vryheyte en
 haers Vaderlands
 te verfwingen, N
 by onser Voor-
 onder de Grave
 voor welke sy
 den, Karel va
 niet als na een sw
 in 't jaer duys
 drie-en-selftigh
 wiens doot
 trouw, een
 geven, gesien b
 geeft door Key
 belegeringh,
 monts luten
 Willen van
 plaets gestelt
 jaer duysent
 en-veertigh Ge
 sel Karel overhie
 mgen met de a
 selen Karel zo

Maes. Sy staen geweldigh vast op de vryheyt ende voor-rechten haers Vaderlands ende om ouder te verfwijgen, Nymegen heeft by onser Voor-vaderen tijden onder de Graven van Egmont, voor welcke sy dapperlick strenden, Karel van Bourgondien niet als na een sware belegering, in 't jaer duysent vier hondert drie-en-sestigh ontfangen: na wiens doot het op de oude trouw, aen de Egmonden gegeven, gesien heeft, ende te vergeefs door Keyser Maximiliaens belegeringh, en Karel van Egmonts litten aengesocht. Als Willen van Gulick in Egmonts plaets gestelt, by Venlo in het jaer duysent vijf hondert drie-en-veertigh Gelderlant aen Keyser Karel overliet, soo heeft Nymegen met de andere Staten den selfden Karel tot Hertogh ontfangen,

fangen: Daer na als sich Nymegen bedroefde over 't schenden van hare privilegien, door 't vangen der Burgers, die van kettery waren verdacht, en als voorts het heele landt over den onderganck van hare vryheyt klaeghde, soo heeft oock dese Stadt sijne klachten daer by-gevoeght. Daer heeft in den jaere duysent vijf hondert ses-en-seftigh, soo Connestagius te geloven is, het beelstformen eerst begin genomen, welck even als een blixem in de selve dagen de meeste Landtschappen van Nederlandt doorloopen heeft. Het is seecker, dat in de maent van Augustus aller eerst te Nymegen de St. Jans Kerck door den Raedt ende Gemeens-luyden, die van de Gereformeerde Godts-dienst toegestaen ende ingeruymt is. In het jaer duysent vijf hondert negen-

en-

de Stadt der
 in-seventigh
 met sijn Quar
 Unie, na welck
 Provintien zijn
 teeckent, ende
 voor-rechten v
 behouden. In
 beroorten hee
 Tweede Kon
 nien de Stadt
 vijf hondert
 gekregen hee
 vermurren
 nieuwe brieve
 delijck is in
 hondert een
 Stadt, onde
 Maurits van
 by de ander
 voeght ende
 haer voor-rech
 ten de Stadt-m
 Nymegen met
 kan ende sterck

en-seventigh heeft Nymegen met sijn Quartier de Utrechtse Unie, na welcke de geunieerde Provintien zijn genoemt, onder-teeckent, ende bedongen haer voor-rechten vry ende vranck te behouden. In de Burgerlijcke beroerten heeft Philippus de Tweede Koningh van Hispanien de Stadt in 't jaer duysent vijf hondert vijf-en-tachtigh gekregen hebbende om haer te vermurven, de selve hun met nieuwe brieven bevestight. Eyn- delijck is in 't jaer duysent vijf hondert een-en-negentigh de Stadt, onder het beleydt van Maurits van Nassauw, wederom by de andere vereenighden ge-voeght ende volkomentheyt van haer voor-rechten besorgt. Buy- ten de Stadt-mueren of vesten is Nymegen met verscheyde wer-ken ende sterckten, waer mede
fy

Sterckte.

fy sich van vooren ende ter sijden beschermen konnen voorzien. Over de Wael in de Betuwe heeft sy een Schans, na de krijgsknodsen der oude Nymegers Knodsenburgh genoemt, welke de overvaert over de Wael vry houdt. Aen het water gaet men uyt door ses, en te lant door vijf poorten. Langhs de Wael zijn behalven de poorten noch eenige schiet-rondeelen en groote steene bolwercken soo van binnen verwulft, als van boven met aerde bedeckt, ende met geschut tot beschermingh van de waelstroom voorzien. De Burght ofte het Keyserlijck Palleys wort gemeenlick het Valck-hof genoemt, met een bedurven woort van Wael-hof, als of men seyde het Hof aen de Wael, of het Hof der Waelen, want het is in twijffel of de Wael (Gallicus Rhenus

ge-

Het Hof.

de Stadi der B
 gelijcke Catullu
 de oude Waelen
 Batavieren hebbe
 de na het bin
 Vranckrijk v
 dan of de Wael
 haer naem ver
 soo men de oud
 nen, ende na
 letteren G en
 van die taelen
 Burght leght
 Wael op een fr
 men alleen aen
 de vlakke kan
 ringht met ste
 hooge torens
 behalven dat
 sonderheyt na
 sy door de me
 onderlickheden
 sonneschijn afge
 vorige eeuw
 den vernieuw

gelijckse Catullus noemt) van de oude Waelen, die hier voor de Batavieren hebben gewoont, ende na het binnenste deel van Vranckrijck vertrocken zijn; dan of de Waelen van de Wael haer naem verkregen hebben, soo men de oude gedenckteecken, ende nabuerschappen der letteren G en W in 't gebruyck van die taelen aenmerckt. Dese Burght leght seer ruym aen de Wael op een steyle hooghte, daer men alleen aen een kant langhs de vlackte kan aenkomen, omringht met stercke mueren, ende hooge toorens van duyf-steenen, behalven dat sy boven op, insonderheyt na 't zuyden, daer sy door de menighvuldige veranderlickheden van regen en sonneschijn afgeteert was, in de voorige eeuwen van gebacken steen vernieuwt is. Sy begrijpt

drie groote plaetsen, heeft twee Kapellen, van welcke de grootste met twee omgangen van acht pylaren onderscheyden is, na de gedaente, soo men meent van die tot Aken en Parijs onder den naem van Kapel gesien wordt: In deselve zijn twee oude opschriften; van dese Burght, insonderheydt van haer middelste toorn is een uytzicht, van welcke vele reysigers verseecken, datse noyt elders genoeglijcker hebben gesien, hier is een boogh van een wonderlijcke groote, ende de gantsche Burght is een seer doorluchtigh gedenckteeken van de eerwaardige oudtheyt, selfs van wegen de onderaerdsche boogen, ende konstige pylaren. De omringh der vesten is eertijds kleynder geweest: maer de Stadt is in 't jaer duysent vier hondert en seven-

en-

*Uytleg-
gingh of
vergroo-
tingh der
Stads.*

*de Stadt der
mestigh uytgel
een nieu we mu
resien, binne
voorstedes en
flooten. Van
zijn 'er noch r
welcke na bo
van torens, en
gedaente van
toonen; de
van steen seer
haer torens
welcke eenig
dicker als de
doch, welcke
kringh van
Kroonenbur
noemt, steen
uyt. Naest a
oolten in 't op
de Stadt is de gr
waz, maer n
uytmate diept
venut de po
B*

en-seftigh uytgeleydt, ende met een nieuwe muer, wal ende graft verſien, binnen dewelcke de voor-fteden en het Hof zijn beſlooten. Van de oude poorten zijn 'er noch twee overigh, dewelcke na boven de gedaente van toorens, ende na beneden de gedaente van regen-bogen vertoonon; de buytenſte muer is van ſteen ſeer hoogh, ende met haer toorens verſien, onder welcke eenige achtien voeten dicker als de muer zijn; eene doch, welcke om een dubbelde kringh van de muer-spitſen de Kroonenburghſe toorn wort genoemt, ſteeckt boven anderen uyt. Naeft aen de ſelve na het ooften in 't opperſte gedeelte van de Stadt is de graft geheel ſonder water, maer nochtans van een uytermate diepte. Ten noorden vertoon de poort, die men de

Hesel-poort noemt, dese opschriften; HIC PES IMPERII, dat is, HIER DE VOET DES RYCKS: HUC USQ; JUS STAVRIE; dat is, TOT HIER TOE HET RECHT VAN DE STAVR: MELIOR EST BELLICOSA LIBERTAS, QUAM SERVITUS PACIFICA, dat is, BETER IS DE STRYTBARE VRYHEYT, ALS EEN VREEDSAME SLAVERNIE; van hier na de Waelstroom toe, plach de graft des winters voor de Schepen een haven te zijn, boven de selve nochtans langhs het water is een sekere have, onlanghs met een wal en muer beslooten, toegerust. De Stadt selve rijst met veele heuvelen, ende in de selve zijn negen straten, of plaetsen te tellen, die met den naem van

*Verhe-
ventheyt.*

de Stadt der
van bergh, of
kent. Op he
Stadt het men d
len, wijkpl
rige waterloo
gene sprong
gaens in de l
putten getelt
diepre, die
van hare w
Wael, maer
ten hebben
beroerten
geestelijke h
den zijn 'er
nen onder d
overigh. De
is verciert
pylaren, se
konst, me
terhalven by
meesters seer g
noud-eynde
darte oude sch
B

van bergh, of heuvel zijn bekend. Op het hooghste van de Stadt liet men drie zijpende poelen, wijckplaetsen van gedurige waterloopen, uyt verborgene sprongen gelproten: door-gaens in de straten zijn gemeene putten gestelt, van uytnemende diepte, die het op en afloopen van hare wateren, niet aen de Wael, maer aen de Maes te wijten hebben: Hier zijn voor de beroerten veele Kercken ende geestelijcke huysen geweest: heden zijn 'er noch thien met toornen onder de gemeene wercken overigh. De voornaemste Kerck is verciert met vijf en dertigh pylaren, seer treffelijck naer de konst, meest ten oosten, ende derhalven by de ervarenste Boumeesters seer ge-acht. Aen het noord-eyndt wordt de Block, daer de oude schriften in leggen,

Poelen,
ende put-
ten.

Kercken.

met yfere floten bewaert. In het Choor verтоont het graf van Catharina van Bourbon, Huysvrouw van Adolf Hertogh van Gelder, in sijn ommegangh festien wapen-schilden; ende boven op het beelt der selve in koper. De School dicht by dese Kerck, is van buyten vergiert met de beelden der twaelf Apostelen, Engelen, Kercken-Leeraers, ende de Schilderyen van het laetste oordeel, ende der thien geboden. Twee Gasthuysen zijn hier van oudts, ende by de selve twee Weeshuysen, twee oude Mannen-huysen, ende twee Siecken-huysen, van nieuws toe-gevoeght. Oock is 'er een Godts-huys ende een Dol-huys. Het Raedt-huys pronckt met eenige wel-gemaecte beelden der Keyseren, die aen Nymegen gunst bewesen hebben. In het

in-

*Schoole.**Publijcke
huysen.**Raedt-
huys.*

de Stadt der B
 in komen straat es
 vol-wapent K
 den, die men
 mildadigen geb
 bloot boven de
 hoofden te ha
 het sweert
 kent zijnde
 Graven van
 by onse voo
 Brussel med
 wapen der
 schild een r
 Arendt, in
 goude Leeuw
 mels-blauw
 op is een k
 teeken va
 gelteit, en
 aen een sijde
 de aen de an
 goude Leeuw
 De Burgers zij
 langmoedigh

inkomen staet een beelt van een vol-wapent Keyfer. De sweerden, die men in 't straffen der mildadigen gebruyckt, plachten bloot boven der Burgemeesteren hoofden te hangen; oock wordt het sweert (met gaten geteekent zijnde) bewaert, daer de Graven van Egmond en Hoorn by onse voor-vaderen tijden tot Brussel mede zijn onthooft. Het wapen der Stadt is in een goudt schild een tweehoofdige swarten Arendt, in des selfs borst een goude Leeuw in een kleyner hemels-blaeuw schildt, en boven op is een kroon, van oudts een teecken van 't opperste gebiedt gestelt, ende wordt gemeenlick aen een sijde met een swarte, ende aen de andere sijde met een goude Leeuw vast gehouden. De Burgers zijn meestendeel seer hoogmoedigh ende stantvastigh

'e Wapen.

*Aert en
seden der
Inwoon-
ders.*

in haer oude manieren ende gewoonte te onderhouden : want nergens sal men klaerder teekenen van de oude Batavieren in de seden bevinden. Tot het recht van hare Burgerschap zijn sy gewoon gene vremdelingen toe te laten, als alleen die sy achten tot haer eer te sullen gedyen, ende onder haer zijn niet weynige in het handelen der wapenen, letteren ende geleertheyt beroemt : waer toe haer de Academie ten hooghsten voordeeligh en dienstigh is. Sommige zijn tot den koophandel genegen, onder welcke men de Schippers, Brouwers ende de Offe-weyders reekent, aen welcke alle (om seer sterck haren koophandel rontom aen allen sijden voort te setten) de gelegentheydt ende de vryheden der plaetsen niet weynigh gunstigh zijn. Nochtans
zijn

zijn sommige
derlands g
doerigen o
jaerden, do
roerten, ro
ren gequelt
ne lot des
buyten het
geraect, e
achtige g
ken veele
van hier h
de toonen
voor-ouders
meestendeel
plaets leght
de ten noo
wordt, en
gebacken st
met afschijn
gedeckt zijn,
vraeckelijc
te gener, die
men, allermeest

zijn fommige (terwijl onfes Vaderlandts grenfen door den geduerigen oorlogh met de Spanjaerden, door uytloopen, beroerten, rooven, ende plonderen gequelt wierden) het gemeene lot des landts ontvliedende, buyten het landt vast ter woon geraeckt, ende daer in grooter achtinge geweest. Hierom trekken veele Edele huysgefinnen van hier haer oorsprongh, ende toonen hier de huysen harer voor-ouders. En mits de Stadt meestendeel op een verhevener plaets leght, ende ten westen ende ten noorden meest verheven wordt, en oock de huysen met gebackten steenen gebouwt ende met afschijnende leyen-daecken gedeckt zijn, soo is het selve seer vermaeckelijck voor de oogen der gener, die naer de Stadt komen, allermeest uyt de overge-

*Schoone
gelegen-
heyt ende
uysficht.*

lege Betuw of die de Wael op
 ende afvaren. Niet minder is het
 uytzicht der inwoonders, door
 dien men doorgaens van hier de
 spitsen der bygelegen dorpen,
 kasteelen, huysen en steden sien
 kan. Ten zuyden is de landt-
 streeck, ten deele boschachtigh,
 ten deele draeght sy moeskruy-
 den, aerdt-vruchten, knollen
 of rapen, kôorn en boom-vruch-
 ten, gelijk oock het ander ge-
 deelte ten westen. Ten noorden
 wordt de Stadt door de Wael een
 wijde stroom des Rhijns be-
 spoelt, dewelcke boven ende be-
 nedèn haer boefem kromt, en-
 de sich aen die kant langhs de
 vruchtbare landouw der Betuw
 streckt, welcke door de Grift
 waer langhs men van Nymegen
 naer Arnhem vaert, doorsneden
 wordt, ende over de Betouw siet
 men van Nymegen het gebergh-
 te,

*Vrucht-
 baerheit
 van de
 omliggende
 Land-
 dour.*

*de Stadt der
 te, ende de bl
 den der Vel
 van Nymegen
 valt het beech
 de Wael. H
 weylanden,
 vruchtbaerd
 rechter-hant
 ken sich ve
 ende aldaer
 fonteynen
 bergen, da
 weyden, e
 genoeghlijc
 altijd groe
 sneeuw leg
 hier oock
 daente den
 dat aen de
 seer doorluc
 de veele Belv
 de Italianen n
 worden, waer
 vras veel er*

te, ende de blaeuverwige landen der Velouwe. Niet wijdt van Nymegen aen de oost-zijde valt het beecksken de Meer in de Wael. Hier zijn soo schoone weylanden, als men nauw ergens vruchtbaerder vinden sal. Ter rechter-hant naer Cleef toe strecken sich veel hooge heuvelen, ende aldaer by Ubbergen veele fonteynen en sprongen. Hier zijn bergen, daelen, velden, bosschen, weyden, ende waerlijck een seer genoeglijcke lustplaets, by-na altijd groen, behalven als 'er sneeuw leght, waer door men hier oock des winters eenige gedaente der Lente bespeurt: soo dat aen dese kant van de Stadt seer doorluchtige prospecten, ende veele Belvederens, gelijk het de Italianen noemen, gevonden worden, waer over noch daeghlijcks veel ervarene en wel-be-

reylde mannen, (die verscheyde Republijcken, landen en Koninghrijcken van de werelt tot haer besonder vermaeck hebben besoght) niet genoegh weeten van dese voortreffelijcke uyt-sichten te spreekken, ende moeten met groote verwonderinge bekennen, dat sy nergens met hare oogen hebben beschouwt of lustiger of aengener plaets, waerom een uytlantsch Poët met recht van NYMEGEN singht:

*Nil fatior Bajis Latio praelucet in orbe,
Nil & Naomago Geldria majus habet.*

Dat is:

Campagnien roem sich vry, op sijn genoeghlijck
Bayen,
Het beste dat het heeft,
Maer Gelderlandt mach wel met Nymegen sich
payen,
Dat haer het schoonste geeft.

C H R O N Y C K

van de

Stadt der Batavieren,

ofte

N Y M E G E N.

GElijck eertijts geheele volcken plegen van 't eene landt te vertrecken naer een ander, om een bequame woonplaets te foecken, soo zijn de Batavi ofte Batavieren veele jaren voor de geboorte onses Heeren Jesu Christi uyt Duytslandt afgekomen, en hebben ingenomen niet alleen het Eylandt ^a, 't welck van de plaetse af daer de Rhijn hem verdeylt in Wael en Rhijn, tusschen dese beyde rivieren, en hare monden omtrent Hellevoet en het Vlie tot de Zee toe sich

*a Tacit.
Hist. l. 4.
c. 12.
Tacit. de
Mor.
Germ.
c. 29.*

a *Servius*
c. En. 8.
Tac. Ann.
l. 2. c. 6.
Plin. l. 4.
c. 12.
P. Mela
l. 3. c. 2.
Dion. l. 55
Zof. l. 3.

b *G. Gel-*
denban-
rius.

c *Tacit.*
Hist. l. 5.
c. 19.

d *Cluver.*
de trib.
Rheni al-
veis c. 13.
Tac. Hist.
l. 4.

uytstreckt ^a, maer oock een seec-
 kere streeck landts aen de zuyd-
 sijde van den Rhijn en Wael
 naer Gallia ofte Vranckrijck
 aen, die doen ter tijdt onbe-
 woont lagh, hebben in desen
 streeck haer Hooft-quartier, ende
 een Stadt geleydt aen de Wael,
 daer men van 't vlacke landt op
 de hooghte begint te komen,
 daer sommige seggen, dat oock
 van te vooren eenige Galli had-
 den gewoont ^b, welcke plaetse
 sekere tijden den name heeft ge-
 voert van OPPIDUM BA-
 TAVORUM ^c, dat is, DE
 STADT DER BATAVIE-
 REN, alsoo de selve een tijdt
 langh haer eenige, en daer naer
 haer eerste, ende aensienlijckste
 Stadt was, dewelcke haer Kon-
 ningen bewoonden ^d, en welc-
 ke naer die tijden met de naem
 van NOVIOMAGUM, ofte
 Nyme-

de Stadt der
 Nymegen wor
 Caput Jul
 Roomsche Ke
 de eerste is,
 ten van de W
 taviere ge
 onder alle R
 die met een
 gekomen, en
 verbondt m
 maectt hee
 sy-luyden
 nooten, en
 Romeynen
 schattingen
 len, of latten
 ken worden
 fins vry bl
 in oorloges
 eenige ben
 komen, welck
 van de Rom
 haer eygene E
 insluden wo

Nymegen wordt genoemt. ^a

a *Oppid.*

Batav.

J. Sm.

Oude-

Nieuwe

Wereldt

van Joh.

Smetijns.

b *Cæsar de*

bell. Gall.

l. 4.

Cajus Julius Cæsar, de eerste
Roomfche Keyfer, gelijk die
de eerste is, die in zijne fchri-
ften van de Wael, en van de Ba-
tavieren gedenckt ^b, soo is hy
onder alle Romeynen de eerste,
die met een leger hier te lande is
gekomen, ende de eerste, die een
verbondt met de Batavieren ge-
maeckt heeft ^c; met bedingh dat
fy-luyden soude zijn Bondge-
nooten, en medegefellen van de
Romeynen ^d, fouden met geene
fchattingen, contributien, tol-
len, of laften, gelijk andere volc-
ken worden befwaert, maer alle-
fins vry blijven, fouden alleen
in oorlogen den Romeynen met
eenige benden volcks te hulpe
komen, welcke benden doch niet
van de Romeynen, maer van
haer eygene Bataviersche Over-
ften fouden worden geregeert. ^e

c *Cæf. de*

bell. Gall.

l. 4.

d *Tacit.*

Hift. l. 4.

c. 14.

Tacit. l.

de Mor.

Germ.

e *Tacit. l.*

de Mor.

Germ.

c. 29.

Tac. Hift.

l. 4. c. 14.

c. 17.

Daer

Daer op hebben de Batavieren, die geroemt wierden de dapperste te zijn, onder alle Duytsche Natien op dese zijde des Rhijs^a, sulcke hulpe, besonder met hare ruyterye, die alle andere overtreffe^b, den Romeynen gedaen, dat hy Julius Cæsar selfs bekende, dat hy door de dapperheyt van de Batavieren de victorie op sijne vyanden verkregen heeft, en sulchs tot meermalen in Vranckrijck^c, oock soo veel dat hy nauwelijcks eenige victorie heeft bevochten, in dewelcke niet de Batavieren de voornaemste eere hadden.^d

In het jaer 48 voor de geboorte onses Heeren Jesu Christi, als Julius dacht het Keyserijck op te richten, heeft hy de Bataviërs die hy meest omtrent hem hadde medegevoert^e, dewelcke hem gelijcke hulpe hebben gedaen

in

a Tacit. l.
de Mor.
Germ.
c. 29.
b Dion.
l. 55.

c Cæs. de
bell. Gall.
l. 7.
Hirtius
Comment.
l. 8.
Orosius
l. 6. c. 11.
Dion.
l. 40. &
53.
d Chrov.
c. 18.

e Lucan.
l. 1.

de Statu der
in Hispanien
en elders :
feven-en-veert
geboorte, in
van Pharisäa
daer sy. luy
Schutters, S
geheelen lli
het leger van
hebben op d
door welck
Keyserijck
narchie der
richt.
Augustus
ringe de H
Betlehem is
trent het j
geboort een
ren aenged
gurdie, we
hondert jaren
gele. Keyser
konin geweest

in Hispanien ^a, in Ægypten ^b,
en elders ^c: besonder in 't jaer
feven-en-veertigh voor Christi
geboorte, in die beroemde slag
van Pharfalia in Griekenlandt,
daer sy-luyden de Ruyterye,
Schutters, Slingeraers, ende den
geheelen flincker-vleugel van
het leger van Pompejus Magnus
hebben op de vlucht gebracht ^d,
door welcke victorie Cæsar het
Keyserijck, ende de vierde Mo-
narchie der wereldt heeft opge-
richt. ^e

Augustus (onder wiens regee-
ringe de H. Jesus Christus tot
Betlehem is geboren) heeft om-
trent het jaer 28 voor Christi
geboort een bende van Batavie-
ren aengenomen tot sijne lijf-
guardie, welcke over de twee
hondert jaren, daer na by de vol-
gende Keyfers noch is onder-
houden geweest. ^f

Dese

a *Cæs. de bell. Civ.*

l. 1. & 3.

b *Hirtius de bell.*

Alexand.

c *Appian. l. 2.*

Cæs. de bell. Civ.

l. 5.

Plutarch. in Cæsare.

d *Florus*

l. 4. c. 4.

Cæs. de bell. Civ.

l. 3.

Plutar. in Cæsare.

e *Cluv.*

c. 18.

f *Suet. in Augusto*

c. 29.

Suet. in Cajo c. 43.

Suet. in Galba

c. 12.

Dion. l. 55

& 56.

Tac. Ann.

l. 1, 12, 13

& 15.

Joseph. de bell. Jud.

l. 19. c. 1.

Dese Keyfer heeft aen sijn stief-
 soon Nero Drusus het oplicht
 van dese landen gelaten ^a, wel-
 ke behalven de besettinge aen de
 Maes ende andere revieren tot
 verseeckerings van de Rhijn-
 kant over de vijftigh kasteelen
 heeft gedirigeert. ^b

^a Patere.
 l. 2.
 Dion. l. 54
 & 55.

^b Florus.

In het vijfde jaer voor Christi
 geboort heeft *Tiberius Nero* de
 oudste soon van Drusus Nero
 Germanicus veertigh duysent
Sycambers over den Rhijn ge-
 bracht ^c, en die alle gedwongen
 den naem der Batavieren aen te
 nemen. ^d

^c Suet. in
 Tiber. e. 9.
 Dion.
 90000.
 Tac. Ann.
 l. 2.
 d Fauchet.

In het vijfde jaer naer Christi
 geboorte is *M. Vinicius* als Velt-
 heer naer dese landen afgeson-
 den. ^e

^e Vell. l. 2.

In den jare 17 ten tijden van
 Keyser *Tiberius* (onder dewelcke
 de H. Christus is gekruyst) heeft
Germanicus een vloot van duy-
 sent

de Staat der
 sent schepen
 Over-Betow
 den Rhijn in
 die sijn vade
 Rhijn tot in
 graven had
 van daer d
 Eems, van
 lande naer
 ken, daer Ca
 der Batavie
 Weler fetto
 tegen de Du
 ten; Soo is
 gen de Schin
 leer beroen
 op Wael of
 verscheyde
 gevonden,
 van Neptun
 Schippers in
 Peroon wier
 Anno 41 q
 ja Caligula ma

sent schepen hier omtrent de Over-Betuw vergadert ^a, en is

^a Tacit.

Annal.

l. 2. c. 6.

den Rhijn in, door de gracht, die sijn vader Drusus uyt den Rhijn tot in den ouden Yssel ge-

graven hadde ^b, gevaren, ende van daer door het Vlie in den Eems, van daer hy met volck te

^b Tacit.

Annal.

l. 2. c. 8.

Suet. in

Claud.

lande naer de Weser is getrocken, daer Cariovalda een Overste der Batavieren te pcerde door de Weser settende, sich mannelijk tegen de Duytschen heeft geque-

ten ^c; Soo is dese Stadt van wegen de Schipvaert van oudts, soo feer beroemt, als eenige andere

^c Tacit.

l. 2. c. 6.

8, 11.

op Wael ofte Rhijn, en worden verscheydene kopere ringen hier gevonden, die het beelt dragen van Neptunus, dewelcke van de Schippers in die tijden voor hare Patroon wierde gehouden. ^d

^d Oppid.

Batav

J. S. c. 3.

Anno 41 quam de Keyser *Ca-*
jus Caligula met een leger hier te
lande,

lande, tot op den oever van de zee, in meeninge van de Over-Rhijnsche Duytsche van hier te beoorlogen. ^a

^a *Dion.*
l. 56.

Suet. in
Caligula

c. 44, 46.

^b *Tacit.*

Hist. l. 4.

Tac. Ann.

l. 12.

Dion.

l. 60.

^c *Tacit.*

Annal.

l. 13. &

14.

Tac. Hist.

l. 4.

^d *Tacit.*

Annal.

l. 13.

Tac. Hist.

l. 4.

^e *Tacit.*

Annal.

l. 14.

^f *Tacit.*

Hist. l. 1.

& 4.

^g *Tacit.*

Hist. l. 4.

c. 12.

Ten tijde van *Claudius* hebben de Batavieren in Engelandt groote cere behaelt ^b, ende ten tijde van Nero in Asien ^c, Hoog-Duytslandt ^d, Engelandt ^e, en Vranckrijck ^f vericheyde victorien tot voordeel van de Romeynen bevochten, oock hielden de Batavieren hier by haer eenige uytgelesene ruyterye, dewelcke ge-oeffent was geheel gewapent te paerde, met gantsche troupen den Rhijn te passeeren ^g, gelijk dan sedert dese natie omtrent Nymegen in ruyterye is beroemt, misschien is van daer de gewoonte gekomen, die van oudts tot Nymegen is onderhouden, dat niemant als Raedtsvriendt wierde gekent, dewelcke niet

de Staat der
ke niet geduen
hielde.

Dat het Va

tijt al is be

langh van te

ben gestae

dere by silv

welcke alle

omtrent het

muer ten t

Nero beg

onse tijden

de zijn 70

Anno 70

ren trecken

Italien, ge

van het R

len door de

sche recht

ger van den

vluet, wa

victorie end

verrijgt.

Maas een

ke niet geduerigh een ry-paert
hieldt. ^a

Dat het *Valck-hof* voor desen
tijdt al is bewoont, ende seer
langh van te vooren moet heb-
ben gestaen, blijkt onder an-
dere by silvere penningen, de-
welcke alle (in een kanneken
omtrent het fundament van haer
muer ten tijden van Claudius of
Nero begraven zijnde) en in
onse tijden wederom uyt de aer-
de zijn opgegraven. ^b

Anno 70 worden de Batavie-
ren treckende met *Vitellius* naer
Italien, geroemt, als de sterckte
van het Roomsche leger ^c, val-
len door de Pau ^d, slaen de Room-
sche vechters ^e, brengen 't le-
ger van den Keyser Otho op de
vlucht ^f, waer door Vitellius de
victorie ende het Keyserijck
verkrijght.

Alfoo eenige Romeynsche
Over-

a *Oppid.*
Batav.
J. Sm.
c. 9.

b *Oppid.*
Batav.
Job. Sm.
c *Tacit.*
Hist. l. 1.
c. 59. &
70.
Tac. Hist.
l. 2. c. 21.
& 28.
Tac. Hist.
l. 4. c. 17.
d *Tacit.*
Hist. l. 2.
c. 17. &
35.

e *Plutar.*
in Othone.
Tac. Hist.
l. 2. & 4.
f *Tac. Hist.*
b. 2. c. 43.
Tac. Hist.
l. 4. c. 17.

a Tacit.
Hist. 1. 43
c. 5.

b Cluver.
6. 13.

Overste haere macht misbruycken, in valsche beschuldinge^a, van seeckere Batavieren, van rebellie, ende onder Vitellius in het werven van de Bataviersche soldaten groote baet-foeckerye en tyrannie bedreven, soo heeft Claudius Civilis een Batavier van Konincklijcken bloede, ende uyt de Stadt der selver^b, andere Bataviersche Oversten daer toe besproocken, dat de Batavieren het te samen hebben gewaeght, om voor hare vryheyt de groote macht van de Romeynen aen te vallen, hebben haer de forten op den Rhijn, ende een vloot van vier en twintigh schepen afgenomen. Civilis slaet de Romeynen by Santen, daer twee legioenen lagen, die hy van verre belegert, met geweld aentast, ende eyndelijck tot overgeven brenghet: Ceulen en veele andere plaet-

de Stadt de
plaetsen, oock
de Mues m
meest alle ve
meynen wor
als daer nae
naerdere or
vilis schade
gen zijnde
naer de Stad
Nymegen
de selve t
van de Ro
konnen ha
der haelt by
wech bren
Stadt met
vaert over
Betouw^a,
naer word
het oude v
neuwt^b:
peningen v
vonden, too
waer zijn g

plaetsen, oock op geene sijde van de Maes moeten volgen, ende meest alle vestingen van de Romeynen worden verbrant. Doch als daer naer Keyser Vespasianus naerdere ordre gaf, soo lijdt Civilis schade by Tryer, en geslagen zijnde by Santen, vlucht hy naer de Stadt der Batavieren, nu Nymegen: dan vreesende dat hy de selve tegen de groote macht van de Romeynen niet en soude kunnen houden, soo laet hy in der haest by-een raepen, wat men wech brengen konde, steeckt de Stadt met de rest in brandt, ende vaert over in 't Eylandt in de Betouw^a, ende kortelijck daer naer wordt vrede gemaect, en het oude verbondt wordt vernieuwt^b: Verscheyde kopere penningen van Nero hier gevonden, toonen datse in den brandt zijn geweest.^c Naer het accoord

a Tacit.
Hist. l. 5.

c. 19.

b Tacit.

de Mor.

Germ.

c. 29.

Joseph de

bell. Jud.

l. 7.

c Juven.

Satyr. 8.

accoord bleef hier als in guarni-
foen liggen het thiende legioen
van de Romeynen, waer van dat
veele overblijffelen noch huy-
den-daeghs te sien zijn en veele
gebacken steenen dese letteren
voerende L. X. G. dat is, *Legio
decima gemina* en diergelijcke.

*Tacit. in
Agricola.*

Onder de Keyfers *Vespasianus*
en *Domitianus*, hebben de Bata-
vieren wederom treffelijcke hul-
pe den Romeynen in Engelandt
gedaen, en groote eere behaelt.

*Oppidum
Ba. av.
J. Sn.
c. 1.*

Anno 115. Heeft Keyfer Tra-
janus de Stadt Colonia Trajana,
daer nu Santen leydt, gesticht,
ende schijnt van die Stadt af her-
waerts aen tot Nymegen toe den
wegh met mijl-steenen afgeteec-
kent te hebben.

*Xiphili-
nus.*

Anno 125. Hebben de Bata-
vieren op de Donouw, aen den
Keyfer *Hadrianus* besonderen
dienst gedaen; is oock een see-
kere

de Stadt
kere Bata-
geheel gew-
harnas den
gezwommen
volcken aen
setteden de
fer te will-
een scheid-
hun onder
Anno
Marcus
seeckere
tot dienst
leger-plaet-
nomen,
Batawa w-
daeghs P-
Omtr
den Key-
van welke
wie worden
Bavieren
Vigardie
gulle Reg

kere Batavier met name Soranus geheel gewapent in zijn volle harnas den Donau-stroom overgeswommen, 't welck de wilde volcken aensiede sich soo ontsetteden, datse datelijck den Keyser te wille waren, ende hem tot een scheyds-man versochten van hun onderlinge geschillen.

Anno 176. Onder den Keyser *Marcus Aurelius Antoninus* heeft seeckere bende van Batavieren tot dienst van de Romeynen hare leger-plaets op de Donauw genomen, welcke plaets daer van *Batava* wiert genoemt, hyudensdaeghs *Passauw*.

*Notitia
Imperii.
Vesferus
de reb.
Aug.*

Omtrent het jaer 200, onder den Keyser *Septimius Severus*, van welcken veele antiquiteyten hier worden gevonden, zijn de Batavieren noch geweest van de lijf-guardie des Keyfers, droegen alle Regiments stocken, alle-

*Dion.
Cass. l. 55.*

*Inscriptio-
nes.*

*Opp. Bat.
J. Sm. c. 4.*

*Vopisc. in
Tacit.*

sins gelijk de Romeynsche Hop-
luyden, ende wierden de Bata-
vieren in τ gemeyn niet alleen
medegesellen, maer oock vrien-
den en broeders van het Room-
sche Rijck genoemt.

262. Schijnt hier tot Nyme-
gen een munte geweest te zijn,
uyt de stucken koopers die hier
gevonden worden, op welcke
eenige de munt-stempels van
die tijdt zijn geprobeert, andere
zijn met beytels gerondet ende
bequaem gemaect om gemunt
te worden.

268. Omtrent dit jaer schijnt
Nymegen door in-val van de
Over-Rhijn komende Vranc-
ken, die in alle dese Quartieren
over de machtige Steden is ge-
gaen, mede noot geleden te heb-
ben. Daer worden silvere pen-
ningen, die in de naestvoorgaen-
de jaren gemuntet omtrent die
tijdt

tijdt begraven zijn, hier ende daer huysdaeghs met meenichte by-een gevonden.

277. Is de Keyser *Probus* met een aensienlijck leger naer den Rhijnstroom afgedaelt, die de Vrancken en de Duytschen onder 't beleydt van *Proculus* en *Bonofus* hielden beset, ende de Keyser heeft over de 16000 Duytschen of Vrancken in sijnen dienst aengenomen, welke Vrancken daer na in Sicilien *Syracusen* in nemen, en komen terugh na de waterige en havenrijcke *Betouw*: en *Maximianus* sich oock na de *Betouw* spoeden- de heeft weder den Vrancken veele ongebaende en vaste plaetsen afgenomen.

Om desen tijdt en van te voren is de Stadt met de naem van *Noviomagum* ofte *Nymegen* bekend geweest, en al-hoe-wel, dat

Eutrop.

l. 9

Vopisc.

Zof.

Oros. l. 7.

c. 24.

Eum. ix

Panegy.

Opp. Bat.

J. S. c. 5.

& 11.

Tab. itin.

Pentinge-

ri.

van te vooren omtrent den Rhijn, oock in Vranckrijck ende Engelandt verscheydene andere plaetsen den selven name hebben gevoert, soo hebben de andere alle met verloop van tijden, dien name sedert verlooren, en dese Stadt is huydendaeghs alleen onder den naem van *No-riomagum* of *Nymegen* over-al bekend.

Panegy. Naer 't jaer 300 heeft *Constantinus Chlorus* de Vrancken (die hier omtrent hare plaetse genomen hadden) geslagen ende uyt het Eylandt Batavia verjaeght: sedert is Nymegen wederom wat meerder van de Romeynen bewoont, als blijktt uyt de penningen van Constantius, Helena, Theodora, en Constantinus, dewelcke in ongelijk meerder getal gevonden worden, als van die Keyseren, die in dertigh ofte

vecr-

de Stad
veerigh jre
heft hebben
er tijdt de
Stadt bewo

310. S
tius hier
ken, ende
over het p
quamen
doey-w
daer in

Om
ren is he
alhier be
beleden

309.
tot de r
pen befe
met ster
kert. *

151. Z
verigh sc
gemen*,
Tuiten v

veertigh jaren van te vooren geleeft hebben, befonder is doen ter tijdt de hooghte boven de Stadt bewoont geweest.

310. Slaet en vanght *Constantinus* hier omtrent eenige Vranccken, ende als de Over-Rhijnsche, over het ys in 't Eylandt Batavia quamen, wierden sy met het doey-weder van *Constantinus* daer in beset en geslagen.

Om desen tijdt en van te vooren is het ware Christen Geloof alhier bekent ende opentlijk beleden geweest. ^a

309. Is de Rhijn doorgaens tot de zee toe met oorlogh-schepen besorght, ende over en weer met stercke wachten verseeckert. ^b

351. Zijn de Quaden met veertigh schepen den Rhijn afgekomen ^c, ende het landt der Francken voorby geseylt, traden

Panegy.
^a *Antiq.*
J. Smith.
Hilarius.

Anmianus l. 15.
de morte

Sylvani
sub Constantio.

Irenaeus
l. 1. c. 3.

Tertull.
lib. adversus Indaeos

c. 7.
Athanasius.

^b *Eumenius*
^c *Zof. l. 3.*

af in de Betouw, daer doen de Salanders woonden, alwaer de Keyfer Julianus eenige Salanders ende Quaden, ende andere ingefetene van de Betouwe onder sijne legioenen vermenghde.

Annianus l. 16.
Ann.
Marcell.
l. 12.

Zofem. l. 4.

360. Hebben de Batavieren by Straesburgh tegen de Duytsche den Romeynen dappere hulpe bewesen; als oock daer naer in Engelandt: ende wederom in't jaer 365 onder den Keyfer Valentianus.

Zof.
Donsa.

364. Is Lucilianus schoonfoon van den Keyfer Jovianus in't Eylandt Sirmio van de Batavieren om't leven gebracht.

Aur.
Victor in
Gratiano.

Lat. Pac.
in Paneg.

366. Onder de Keyfer *Gratianus* zijn de *Hunnen* hier ontrent gekomen, daer van de bergh aen de hoogh sijde van de Stadt de Huner-bergh, ende de poorte de Huner-poorte noch schijnt de naem te voeren.

368. Heeft

368. Heeft de Keyfer *Valentinianus* den gheheelen Rhijn langhs de Wael-kant met sterke wachten beset.

Ammian.
l. 28. c. 6.

410. Tot daer-en-toe hebben de *Romeynen* in hare legers, de hulpe van de Batavieren te voet en te paerde gebruyckt: maer van desen tijdt af hebben de *Romeynen* dese quartieren allencxkens moeten verlaten.

Notitia Imperii.
Velfer.

433. Zijn de *Normannen* ende *Deenen* in dese landen ingevallen.

West.
Monast.

500. Omtrent dese tijdt was de macht der *Romeynen* uyt dese quartieren verjaeght, en hadden niet alleen de *Batavieren*, maer alle de *Nederlanders*, en andere bygelegene volcken haer met de *Franschen* gevoeght.

Divus.
Schrieck.

600. Al-hoe-wel door verwoestinge ende inval van verscheydene volcken, de plaetsen

van de Batavieren veele hadden geleden, en de oude namen selfs, gelijk in de meeste andere Provincien geschiet is, begonden te verliezen: soo heeft doch de Hooft-stadt met de naeste plaetsen omtrent haer de naem van *Batavia* ofte *Batua* ende *Betouw* behouden.

H. Grotius
de Rep.
Batav.
G. Gel-
denban-
rius.
M. S.
Bershem.

1692. Of daer omtrent is de *Parochie Kerck* by het oude kerkhof tot Nymegen gebouwt.

700. Omtrent desen tijdt hebben *Switbertus* en *Werenfridus* (na dat langh te vooren de beginfelen van de ware Christelijcke Religie waren geleyt) hier omtrent gepredickt. ^a

² *Heda.*
Beka.
Gonthouf.
Hareus.
Marcellinus
invita
Suiberti.

713. Heeft *Beatrix* Dochter van *Theodoricus* Vooght van Cleve en Nymegen, het Valckhof tot Nymegen bewoont, ende heeft aldaer getrouwt den Ridder *Elias*, van welcke de Cleef-sche

de Stad de
sche Harog
reuzen.
735. He
sine goede
rouw, en
Elst (do
rithaine
brordus
in besyt
van te
Childeb
heer E
men, en
nus hadd
768.
Pipinus
daer na
tot Co
maji,
dat het to
het het to
sindt zijn
777. He
in Nymeg

sche Hartogen haere afkomst
reeckenen.

*Annales
Cliven-
sium.*

735. Heeft *Carolus Martellus*
sijne goederen gelegen in de Be-
touw, en onder deselve 't dorp
Elst (doen Eliste ende oock Ma-
rithaine genoemt) aen Willi-
brordus Bisschop van Utrecht
in besit overgegeven, welcke
van te vooren sijn Groot-vader
Childebertus van den Grond-
heer Everhard hadde afgeno-
men, ende aen sijn Vader Pipi-
nus hadde geschoncken.

Heda.

768. Naer het afsterven van
Pipinus is sijn Soon *Carolus*, die
daer naer *Magnus* is genoemt,
tot Coningh gemaeckt *Novio-
magi*, 't welck eenige meenen
dat het tot Nymegen ^a, andere
dat het tot Noyon soude ge-
schiedt zijn. ^b

Airnoir.

*a P. Beeck.
Marc.
Wagener.
b Nic.
Gilles.*

777. Heeft *Carolus Magnus*
tot Nymegen Paeschen gehou-
den,

*Airnoir.
l. 4. c. 71.
M. S.
Berchem.*

*Rhagino.
Crantz.*

*M. S.
Clivensf.
Chron.
Holland.*

*Aimoin.
l. 5. c. 1.
Hedat.*

*Annal.
Euld.*

*Aimoin.
l. 4. c. 94.
M. S.
Berchem.
Rhagino.*

den, daer veele Saxen noch Heydenen zijnde, belooven haer te sullen laten doopen; ende heeft op het cierlijkste de Burght van Nymegen doen vernieuwen.

779. Uyt brieven van Carolus in dit jaer gegeven, blijkt, dat niet alleen om dese tijdt, maer al by leeftijden van sijnen Vader Pipinus hier tot Nymegen een tol is geweest.

796. Is Carolus Magnus van Nymegen naer Aken verreyft, alwaer hem van Paus Leo, van Aaron Koningh van Persien, Patriarch van Jerusalem, als oock van Abdella Koningh der Mooren, en meer andere groote treffelijcke geschencken en vereeringe zijn gedaen.

806. In 't voor-jaer is Keyser Carolus van Thionville de Mosel ende den Rhijn af naer Nymegen gekomen.

808. Heeft

808. Heeft de Keyfer Carolus Magnus tot Nymegen Paefchen gehouden; heeft mede den verjaeghden Koning van Northumberlandt Ardulfus daer ontfangen, dien hy wederom in fijn Rijck heeft herftelt.

Aimoin.
l. 4. c. 97.
Annal.
Fuld.
Meyerus.

816. Liep de *Rhijnftroom* aen alle kanten over, ende de Betuwe leed overgrootte fchade.

Aimoin.
l. 4. c. 103.

817. Quam de Keyfer *Ludovicus Pius* van Aken herwaerts, om fich met jagen hier te oeffenen.

Aimoin.
l. 4. c. 105.

821. Quam de voornoemde Keyfer van Aken de Maes af naer Nymegen, daer hy in de Mey eenen Convents-dagh heeft gehouden, ende de deeling van fijn Rijcken tuffchen fijne foonen gemaect, van de aenwefende Standen heeft laten beveligen, ende befweeren. Naer dese deeling bleef Nymegen by het Keyferijck.

Aimoin.
l. 4. c. 109.

Aimoin.
l. 4. c. 105.

Aimoin.
l. 4. c. 113.

825. Heeft de Keyser tot Nymegen met de jacht zijn vermaeck genomen in 't voor-jaer, ende wederom in den herfst met zijnen soon Lotharius.

Aimoin.
l. 4. c. 115.

827. Heeft de Keyser Ludovicus Pius wederom tot Nymegen een Convents-dagh gehouden.

Aimoin.
l. 5. c. 12.

830. Heeft de Keyser voornoemt tot Nymegen een Rijksdagh gehouden, daer hy de conspiratie zijner vyanden die hem van het Keyserijck sochten te verstootten, geluckelijck heeft teniet gedaen ende eenige der selve in bannissement, de andere met de gevanckenisse gestraft.

Marinus.
Scotus.

838. Is de Burght van Nymegen door de Deenen in brand gelteecken, ende deerlijck in de asse geleydr.

Om desen tijdt heeft Pipinus met een trouw trouloose boeven zijnen

de Sate de
zijnen rader
Rijck willen
als uytstroy
ninginne J
Hartogh B
lijcke afko
hier over n
ten hoofde
fen; en ha
Rudolf g
de Keyse
Wael hee
heeft de C
omtrent A
wederom
de voor
voor den
soonen v
hadde getu
870. Hee
Calus met
va de Noo
lepen Nym
geant, en

zijn vader Ludowijck uyt het Rijck willen verjagen, op een vals uytstroyen, als of de Coninginne Judith door eenen Hartogh Bernard van Conincklijke afkomst was misbruyckt: hier over wierdt sy met bedekten hoofde in een klooster gewesen; en haer broeders Conrad en Rudolf geschoren, welcke alle de Keyser by Nymegen op de Wael heeft overwonnen, en heeft de Coninginne, die hem omtrent Aken te gemoedt trock, wederom aengenomen, na dat de voornoemde Hartogh sich voor den Keyser en zijn twee soonen van 't opgeleyde verwijt hadde gesuyvert.

870. Heeft de Keyser *Carolus Calvus* met Erick den Overste van de Noormannen in 't Palleys tot Nymegen een verbondt gemaect, ende heeft aldaer sijne

by - sit Richildis tot een huys-
vrouw genomen.

*M. S.
Berchemii.*

875. Zijn de *Normannen* de
Wael ingekomen, hebben Nymegen ende de Betouw overvallen, zijn den Rhijn ende de Maes opgetrocken, alles voor de voet innemende.

*Rhegino.
M. S.
Berchem.
Sigebertus.
Otho Frisingensis.
Hift. Normannica
Scriptores.*

880. Hebben de *Normannen* Nymegen versterckt, ende haer winter-leger daer genomen: Koningh Ludowijck belegerde de selve te vergeefs, naer sijn vertreck staecken sy-luyden haere wercken, ende het groote stercke Palleys in brandt, en voeren het water af.

*Rhegino.
Annal.
Fuldens.*

885. Gifela huys-vrouw van den Deenschen Koningh Godefrid wort door Willibertus Bifschop van Ceulen ontboden uyt de Betouw naer Nymegen, en terwijle wiert haer man de Koningh Godefrid tot Herispich
van

van Graef Hendrick, en Everhard op 't lijf gesprongen, ende om 't leven gebracht: ende alle de Normannen, die in de Betouw wierden gevonden, worden gedoodt.

890. Heeft Coningh Zwentiboldus ofte Senebald, soone van den Keyser Arnulphus, den 24 Junii met sijne brieven der kercke van Utrecht hare giften bevestight binnen Nymegen, daer dese Koning sich veel plach op te houden.

900. Quam Carolus van Aken naer Nymegen, maer als Zwentibold op hem toe-trock, ver-trock hy naer Pruym, en Koningh Zwentibold wiert weynigh jaren daer naer verslagen, ende is tot Susteren begraven.

925. Zijn de Normannen wederom tot Nymegen gekomen, hebben alles voor de Stadt

Heda.
Chron.
Holl.

Rhegino
Heda.
Divant.

Merula
ex Franc
Amal.

in

in den brandt gestoocken, ende leelijck aldaer huysgehouden, maer de burgers van binnen met die uyt de voor-stadt 't samen op haer uytvallende, hebben haren vyandt op de vlucht te rugh gedreven, ende vele onder de selve, soo veel doenlijck was, geheel ter neer geslagen.

Heda.

947. Heeft de Keyser *Otho de Eerste* binnen Nymegen, de giften van sijne voorfaten der kercke van Utrecht vereert, met sijne brieven bevestight, ende vermeerdert, ende verstaende dat sijn swager Ludowijck Coningh van Vranckrijck gevangen was van de Normannen, is daerom Vranckrijck en Normandyen ingetrocken, ende sijn swager verloft hebbende, is soo door Vlaenderen naer Nymegen wederom gekeert.

985. Den 25 Augusti heeft Key-

de Stad de
 Keyser *Otho de*
 den Grave van
 dincus, de sel
 brieven bin
 vestight, h
 Arnulphu
 Hollandt,
 der Theop
 huys-vrou
 Bruyloft
 groote sta
 990.
 phania ee
 Griekische
 vrouw v
 Tweede,
 de Derde
 megen,
 hielt ove
 van daer na
 zwar sy is
 begraeven.
 996. Het
 Balthach G

Keyfer Otho de Derde, den tweeden Grave van Hollandt Theodoricus, de selve Graeffchap met brieven binnen Nymegen bevestigt, heeft oock fijnen Soon Arnulphus den derde Grave van Hollandt, Lutgardis fijner Moeder Theophania Suster tot een huys-vrouw gegeven, ende de Bruyloft is tot Nymegen met groote staet gehouden.

990. Is de Keyferinne Theophania een dochter van den Grieckfchen Keyfer, de huysvrouw van Keyfer Otho de Tweede, de Moeder van Otho de Derde, op het Palleys tot Nymegen, daer fy ordinaris Hof hieldt overleeden, ende wiert van daer naer Ceulen gevoert, alwaer fy is met groote pracht begraven.

996. Het misverstant tusschen Balderich Grave van Cleef ende
fijnen

Chron.
Holland. |
Chron.
Coloniens.
P. Scriv.

M. S.
Berchem.

*Tabula
Genealog.
Clivens.
Diploma
Lotharii
Imp.*

*ann. 1134.
M. Suer.
Bochorni
ex Archi-
vis Nar-
dens.
Heda.*

*Epitaph.
Roma.
Neoma-
gâ doctus
in urbe.*

*M. S.
Berchem.
M. S.
Clivens.
Chron.
Coloniens.
Aquilinus.
Grantz. in
Metrop.
l. 4. c. 4.
Centur.
Magdeb.*

zijn Schoon-vader Wichman Grave van Zutphen over het begiften des kloosters tot Elten is tot Nymegen van Keyser Otho de Derde, nedergeleydt.

Heeft oock Otho de Derde, vermits doen de keur der Pausen aen de Keyseren stondt, zijnen bloedt-verwandt Gregorius tot Paus gemaect, welcke Gregorius van kindts-beenen af tot Nymegen was opgetrocken, ende hadde aldaer ter Schoole gelegen.

1018. Heeft Keyser *Hendrick de Tweede* ende sijne huys-vrouw de Keyserinne Cunigundis, de welcke beyde als Heylige wierden gehouden, sich eene tijdt langh tot Nymegen met veele Hartogen ende Bisschopen opgehouden ende is doen ter tijdt een *Concilium* aldaer gehouden.

1026. Was de Keyser *Conrad*,
nu

nu te Ceulen, dan te Aken, en hield sich meesten tijdt op tot Nymegen, sijne huys-vrouw de Keyserinne Gisela baerde hem in 't reysen naer Utrecht tot Osterbeeck een jongen soon, die hy Hendrick liedt noemen, welke dry jaren daer na tot Roomsch Keyser wiert verkooren.

1036. Heeft Keyser *Hendrick de Derde*, sijne Bruydt Gunilda, een dochter van Koningh Canutus uyt Engelandt tot Nymegen met besondere statie ontfangen.

1047. Heeft Godefrid Hertogh van Lothringen en Brandt, met toe-doen van de Vlamingen en Hollanders Nymegen overvallen, ende heeft het Koninghlijck Palleys, 't welck wegens wonderheydt van werken sijns gelijcken niet en hadde, in brandt gesteecken. De Cleeffsche verhalen dat de Keyser Hen-

Pont.

Chanler
in Hen-
rico 3.

Chronicon
Hermannii
Contracti.

Divus.
l. 6.

Merula.
Saxonia-
burgensis.

M. S.
Clivens.

Hendrick de Derde, van den voornoemden Hertogh binnen Nymegen belegert zijnde van Theodoricus Grave van Cleve, ende andere Heeren is ontset geworden, dan dat het Palleys niet langh daer naer, van des Keyfers voornoemde vyanden is verbrandt, ende dat Keyser Hendrick den voorschreven Graef van Cleef tot danckbaerheydt van het ontset, met de Burght en Tol van Nymegen hebbe beleent, met conditie dat de Grave van Cleef drie scharlake lakens jaerlijcks tegens den laetsten Novembris den Keyser soude leveren.

Pont.

1075. Heeft Keyser *Hendrick de Vierde*, sich binnen Nymegen opgehouden.

Pont.

1079. *Otho van Nassauw*, de eerste van dien naem, zijnde Vooght van Gelder is van den
Key-

de Staat
Keyser Hen
een Graef ge
1125. Q
dick de Vy
Aken, va
gen, ende
afgelaekt
leven heet

1155.
rick Bar
het wel
vervallen
verderf de
was, doe
Stadt Ny
de wallen
1164
Beatrix
Hendrick
Valer Freu
set ugewor
1182.
Gue van
kann, die

Keyfer Hendrick de Vierde tot een Graef gemaect.

1125. *Quam de Keyfer Hendrick de Vijfde van Luyck naer Aken, van Aken naer Nymegen, ende is fo voorts op Utrecht afgefackt, alwaer hy fijn reys en leven heeft geeyndight.* Pont.

1155. Heeft de Keyfer *Frederick Barbarossa*, het Valck-hof, het welck deels door ouderdom vervallen, deels door brandt, en verderf der vyanden gefchonden was, doen vernieuwen, ende de Stadt Nymegen met mueren ende wallen verbeteret.

*M. S.
Clivens.
Inscriptio
in lapide.*

1164. Heeft de Keyferinne *Beatrix* tot Nymegen haren soon *Hendricus* gebaert, die naer den Vader *Fredericus* Roomsche Keyfer is geworden.

*Trihem.
Buchalcer.
M. S.
J. Neve.*

1182. Alsoo *Theodoricus* Grave van Cleve, de *Cramoifine* lakens, die hy van wegen den

*M. S.
Berchem.
Sandins
de Feud.*

Ny-

Nymegschen tol jaerlijcks schul-
digh was, niet en betaelde, is
het leen van den voorschreven
tol hem afgenomen, ende het
Roomfche Rijck wederom voor
behouden. De Cleeffche verha-
len, dat de Keyfer Frederick de
felve aen Otho de Tweede, Gra-
ve van Gelder heeft vergunt.

M. S.
Berchemi
Copia
Littera-
rum.

1196. Heeft Alardus Grave
van Nymegen (fo wierden doen
ter tijdt de Burgh-Graven ge-
noemt) en Ida fijne huys-vrouw
binnen Nymegen gefundeert en
getimmert een Hospital ofte
Huys van St. Johan, welcke fun-
datie Keyfer *Hendrick de Sefte* met
brieven van den 19 Octobris
heeft bevestight.

M. S. Ber-
chemii.
Chron.
Coloniens.

Omtrent defen tijt soude oock
het klooster de Marienburgh te
Nymegen zijn gebouwt, het
welck Reynald eerste Hartogh
naderhandt de Præmonstraten
liet

liet toekomen, belastende, dat het den Abt van Marien-weert in 't Sticht van Utrecht voor een Opsiender soude erkennen.

1230. Den laetsten Augusti heeft Koningh *Hendrick de Se-* *Diplom.*
wende, de soon van Keyser Frederick de Tweede de oude rechten en privilegien der Stadt Nymegen bevestight, ende heeft haer daer en boven gegeven alle de vryheden, ende privilegien van de Conincklijke Stoel ende Stadt Aken: dewelcke naest de Stadt Romen boven alle Provincien en andere Steden des Roomschen Rijcks is gepriviligeert, ende in eere verheven.

1248. Heeft Wilhelmus van *Copia*
Hollandt Roomsch Coningh het *Diplom.*
Valck-hof ende 't Rijck van Nymegen met sijn toebehooren verpandt aen sijnen Neef den Grave *M. S.*
van Gelder, *Otho de Derde*, voor *Berchens.*
M. S.
festien *J. Neve.*
M. S.
Clivens.
Chron.
Coloniens.

teftien duysent marck fijn silvers, welcke fomme daer naer in 't jaer 1254 met noch vijf duysent marck is verhooght, met belofte dat de Keyfer in cas van affoffinge sulck Palleys voor het Rijck fal behouden, ende aen geen andere Heeren verpanden.

*Aquilinus.
Chron.
Coloniensf.*

Onder desen Grave *Otho* zijn de Steden Ruremunde, Arnhem, Bommel, Harderwijck, Goch ende Wageningen eerst bemuert.

Diplom.

1257. Den 22 Mey bevestight *Richardus* de Roomsche Coningh de privilegien der Stadt Nymegen.

*Chron.
Coloniensf.
M. S.
Berchem.
Tabula
pacti.*

1266. Belooft *Theodoricus* Grave van Cleve dat hy van de Burgeren van Nymegen ende haere goederen geenen tol fal nemen, ende of harer yemandt vremde goederen voor sine tollen voorby voerden, dat hy dien

voor

voor de Magistraet tot Nymegen te recht sal aenspreken, gelijk sulcks van oudts gebruyckelijck was.

1272. Hebben de Burgers in plaets van de Oude Parochie-kerck, dewelcke buyten de Stadt lagh, de Nieuwe Kerck op een vrye plaets met believen van Koningh Wilhelm in 't jaer 1254 daer toe beraemt, voltimmert, welcke kerck in 't jaer 1273 op den 7 September van Albertus Magnus Bisschop van Regensburgh is gewijt, ende is geordonneert, dat men jaerlijcks den eersten Sondagh naer Pinxteren met processie soude gaen, uyt de nieuwe kerck na de plaetse ende kerck-hof van de oude, ende dese daed van soo in processie te gaen tot Nymegen eerst begonnen zijnde, is daer naer in veele andere plaetsen mede gevolght.

D 1278. Heeft

M. 5.
Berchem.

Facta.

1278. Heeft de Stadt Nymegen met de Stadt Ceulen een verdragh opgericht, dat de eene stadt in haer gebiedt de borgeren der andere, als hare eygene borgers sal voorstaen, oock geene represalien tegen eenige der selve gebruycken, voor en al eer de selve by hare respectieve Stads-Overigheydt met recht aengesproken zijn, ende haer geen recht gedaen en wort, alwaer het oock dat tusschen de Stadt ende den Hertogh van Gelder onlust rees, welck accoord in den jare 1360, 1377, 1381, ende 1391 mede is vernieuwt en vermeerderd.

Diplom.

1282. Den 10 en 21 Septembris bevestight Keyser Rudolf de Eerste, alle de privilegien der Stadt Nymegen, ende doet verklaringe dat de Burgeren van Nymegen als besonder onder de Keyser staende ende 't Roomsche Rijck

Rijck toebehoorende, ten aen-
sien van een Graef van Gelder
ofte yemandt anders, niet en
sullen yewers gepeyndt ofte be-
swaert mogen worden, maer sul-
len by alle hare vryheden wor-
den gemainteneert.

De voornoemde Keyser siende *Litt.*
op de goede diensten van Rey-
nald Grave van Gelder aen het
Rijck bewesen, heeft het dispuyt
over de Burght en Stadt Nyme-
gen tegens hem aengeheven, ge-
heele vijf jaren opgehouden, soo
nochtans dat dien tijdt verstreec-
ken zijnde, die questie by hem
en 't Rijck geheel soude blijven,
ten ware dat Reynald door noch
meerdere trouwigheydt noch
meerdere gunst mochte verdie-
nen, belovende middelerwijl,
tusschen Maes ende Rhijn geene
nieuwigheden te plegen, dan
met toestemmen van den Grave

van Gelder, de Soonen van Gu-
lick, als mede de Heeren van
Valckenburgh en Hinsbergh.

*M. S.
Berchem.
Chron.
Coloniesf.*

1293. In het eynde van de
maent Junius zijn de Predicker
Monicken eerst tot Nymegen
gekomen, den welke een Ca-
pelle wiert ingeruymt, ter plaet-
se daer sy de Predicker Breuren
kerck ende klooster naermaels
hebben getimmert.

*Copia
Litterar.*

1295. Sifridus Aertsbiffchop
van Ceulen geeft verklaringe
aen den Plebaen van Nymegen,
dat volgens de Bulle van Paus
Martinus de *iv* aen de selve
Stadt gegeven, de Stadt Nyme-
gen ofte hare Magistraet ende
Burgeren, ophoudende in de acht
gedaene, ende kerckelick ver-
bannene personen, daerom als
andere steden niet en mogen ge-
bannen ofte geexcommunicert
worden.

De

De Cleeffche schryven, dat Keyfer Rudolf van Habsburgh Theodoricus den negende Grave van Cleef hebbe gestelt tot eenen Stadthouder van 's Rijcks wegen over de Burght en Stadt van Nymegen, de Stadt Deventer, en andere plaetsen in de Betouw af tot Raveswade toe, welke Stadthouderschap van Keyfer Adolphus, ende besonder van Keyfer Albertus schoon-vader van Theodoricus in 't jaer 1299 zy bevestight.

1300. Is Keyfer *Albertus* tot Nymegen met een groot leger gekomen, tegen Graef Jan van Hollandt en Henegouw, die met een welgestelde vloodt tot by Buynsweert op de Waelstroom sijn anckers uytwerpende, den Keyfer bejegende, en wierdt van den voornoemde Keyfer met de Graeffschap Hollandt beleent.

M. S.
Clivens.
Chron.
Colonienf.
M. S.
van der
Schuyren.

M. S.
Berchem.
Lyndam-
rum An-
nales.
M. S.
Clivens.

*Littera
Brabant.*

1301. Verklaert Hertogh Johan van Lothringen, Brabant, ende Limburgh, dat de Burgers van Nymegen met hare goederen, in sijn gebiedt te water ende te lande, van alle tollen fullen vry zijn, diergelijcke brieven zijn oock gegeven in de jaren 1405, 1406, 1510, 1545.

Diplom.

1304. Op den eersten dagh van Augustus zijn de privilegien der Stadt Nymegen van den Keyser Albertus bevesticht.

Littera.

1310. Heeft Keyser *Hendrick de Sevende* gegeven aen de Gelderfe foodanigh voorrecht, dat uyt Gelderlandt geen beroep plaets soude hebben aen 't Keyserlijcke Hof tot Spier, ende heeft in die tijdt toegestaen, dat tusschen Nymegen en Arnhem een hooge wegh, ende een grift om met schepen daer door te varen, soude worden gemaect.

*M. S.
Nove.*

1314. Den

1314. Den 10 Januarius hebben die van Aken Cotype van alle hare privilegien aen de Stadt van Nymegen gefonden.

1316. Die van Nymegen fenden aen Reynald Grave van Gelder eenen fcherpen brief, ende daer in ontflaen fy hem t'eenemaal van den eedt, waer mede hy aen 't Rijck van Nymegen was verbonden ende fy seggen hem aen, datse van nu af onder fijn gebiedt ofte beschuttinge niet langer willen fitten.

In 't felve jaer hebben die van Mentz beloofst dat fy de Nymeeghsche Burgers niet fullen met eenige ongelden, tollen, of arreften befwaren, en of ymand van hare Burgers fulcks soude onderftaen te doen, dat fy defelve voor alle tijdt fullen ontburgeren.

1317. Als oock 1320 en 1321

Littera.

Littera
passi.

*Pactorum
littera.*

is met de Steden *Coblentz*, ende *Andernach* onderscheydentlick verdragen, dat gene Borgers van Nymegen by haer-lieden met arresten sullen werden beswaert.

*M. S.
Berchem.
M. S. Voss.*

1318. Zijn de dijcken ende weteringen tusschen Maes ende Wael geordonneert, ende in 't jaer 1321 by Reynald soone des Grave van Gelder met brieven bevestight.

*Copia lit-
terarum.*

1324 en 1338. Heeft *Ludo-
wijk*, eerst als Koningh, daer na als Keyser, alle de privilegien der Stadt Nymegen bevestight.

Diplom.

1327. In December is de oude brief van de rechten der Over en Neder-Betouw by Reynold Grave van Gelder binnen Nymegen opgericht.

*Littera.
M. S. Voss.*

1328. In Martio is de brief van rechten van Maes en Wael binnen Nymegen by den selven Grave gestelt.

Littera.

1336. Om

1336. Omtrent dit jaer is het klooster der Minnebroeders ofte Observanten tot Nymegen gefundeert.

M. S.
Berchem.
M. S. Cliv.
Canc.

1339. Den 19 Martius heeft Keyser Ludowijck, Graef *Reynhald* van Gelder tot een *Hertogh van Gelder* gemaect, ende geordonneert, dat by des Keyfers krooninge, indien de Keyser de kroone quame van 't Hooft te setten, een Hartogh van Gelder de selve sal aennemen, dragen ende houden.

Chron.
Coloniens.
Diplom.
Aquilus.

In 't selve jaer is de Capelle tot Ubbergen gefundeert.

Copia Litterarum.

1340. Quam de Hartoginne Elionora, de Suster van de Coningh Eduard van Engelandt, tusschen hare foonen Reynald ende Eduard, op 't Valck-hof, daer haer man Hertogh Reynhald, die hem een tijd langh van haer, als of sy melaets was,

M. S.
Berchem.
Chron.
Coloniens.

onthouden hadde, op eenen landdagh met Ridderfchap ende Steden - Gefanten soude ter tafel gaen, ontbloote haer tot het middel-lijf, bethoonende dat sy t'onrecht van melaetsheyt wierde verdacht, ende beklagende dat geheel Gelderlandt, dese fcheydinge soude betreuren, gelijk dan gefchiede, alfoo in hondert en drie jaren na dien dagh geen Hartogh in Gelderlandt is gebooren.

*M. S.
Thielensf.*

1342. Is de geheele Over ende Neder - Betuw, met Thielerveert ondergeloopen.

Diplom.

1343. Heeft Reynhald Hertogh van Gelder alle rechten en privilegien der Stadt Nymegen met eede en brieven bevestight.

Litter.

1344. Walramus Acrtsbifchop van Ceulen, geeft den Burgeren van Nymegen vry geleyd, ende convoy door fijn gebiedt, sonder

sonder
ofte onrecht
te vallen
1346.
fchop v
van Ny
vry ver
1346
ende f
Stende
eenige
noemt
nald,
met He
de Bro
van de
en vi
voor T
23 Mey
te verlic
1349
Kerf Ca
gegeven,
wegen ma

sonder dat sy eenige onkosten
ofte erkentenisse des geleyds hal-
ve fullen gehouden zijn te doen.

1346. Heeft Engelbert Bis-
schop van Luyck de Burgers
van Nymegen tot *Maestricht* tol
vry verklaert. Litt.

1346. Begon de partyfchap
ende fcheuringe tusschen de
Stenden van Gelderlandt, dat
eenige wierden *Heeckerens* ge-
noemt, die met Hertogh Rey-
nald, andere *Bronckhorsts*, die
met Hertogh Eduard hielden;
de Bronckhorsten met toedoen
van de Stadt Nymegen sloegen
en vingen Hertogh Reynald
voor Thiel in 't jaer 1361 den
25 Mey sonder selfs eenen man
te verliefen. Chron.
Colonienf.

1349. Den 26 Julii heeft
Keyfer *Carolus de Vierde* brieven
gegeven, in dewelcke hy, van
wegen menighvuldige dienften
sonder Aquilus.

sonder dat sy eenige onkosten
ofte erkentenisse des geleyds hal-
ve fullen gehouden zijn te doen.

D 6 Diplom.
ge-

getrouwelijck ende dapperlijck den Roomſchen Rijcke van den Burgeren van Nymegen bewefen, hare privilegien bevefticht.

*M. S.
Berchem.*

1355. 't Kasteel van Buynsweert, 't welck de inwoonderen der ſtadt Nymegen overlaft dede, wierdt van den Hartogh Eduard ende de Nymeghsche ingenomen, ende de ſtroopers, die daer op lagen, wierden alle onthalt, en hare hoofden op ſtaken geſet, rontomme het berghſken, het welck daer over de Hooft-bergh noch huydensdaeghs wort genoemt. Daer na zijn oock de edele huysen van Lent; Bemmel, Zoelen, Avezaet, Tuyl, Apelteren, Loenen, Dornijck, Gunderen, Balveren, ende meer andere ter neer geworpen van Hertogh Eduard, meest door toedoen van die van Nymegen.

1357. In Januarius bevefticht Key-

Keyfer Carel de Vierde de privilegiën der Stadt Nymegen, met opene brieven onder een bulle ofte zegel van fijn goudt, op welke aen de eene sijde de Keyfer sit op sijnen throon, op de andere sijde is een Stadt met het opschrift: ROMA CAPUT MUNDI, REGIT ORBIS FRENA ROTUNDI.

Diplom.

Schrijft oock in Februario, aen de Grave van Cleve, ende van den Bergh, datse de Burgeren van Nymegen, ende hare goederen met geene tollën, of andere lasten, in haer gebiedt souden beswaren, of laten beswaert worden.

Litt.

Eduward sloot mede een bestand tusschen die van Arnhem en Nymegen, 't welck van den 12 November tot den 17 Septembris dueren soude in 't jaer 1358.

1358. Is het oude H. Geest-

M. S. huys verandert in S^t. Anthonis Cappel.

Diplom. 1359. Hertogh Eduard geeft de Stadt Nymegen brieven van vryheydt op sijnen nieuwen tol, diergelijcke brieven zijn daer naer van de volgende Hartogen over andere verscheydene Geldersche tollē meer ende veele gegeven.

Pont. 1362. Den 15 Januarius in der middernacht is 'er soo een krachtige wind ontstaen, die gelijk als een aerdtbevinge, toorens, kercken, en huysen omverre wierp.

M. S.
Berchem.
M. S.
Clivensf. 1364. Op Paes-nacht hadde Graef Johan van Cleve, door correspondentie met eenige van de voornaemste Dienaers van Hertogh Eduard van Gelder, eenen aenslagh om de Stadt Nymegen ende den voorschreven Hertogh op de Burght te overvallen,

vallen, dan door onweder en blixem most hy te rugge keeren, het verraed word door opgevangene brieven ondeckt, ende de verraders wierden geexcuteert, den eenen wierdt het hoofd voor de voeten geleydt, en de andere wierdt gevierendeelt.

1364. Op desen tijdt kreegh de Hanse-vennootschap zijn eerste beginselen, en voert eenen *Pont.* schielicken aenwas, houdende tot Ceulen hare by-een-komste, en 77 Steden in maetschap betreckende, waer onder de Stadt Nymegen gehoorde, soo dat sy onderstondt, den machtigen Coningh van Deenmarcken Waldemaer den Derden door een Heerout eenen openbaren oorlogh aen te seggen, over 't stuck van de Schipvaert, ende andere verstooringe van den handel.

1367. Op 't eynd van 't jaer *Pont.*
heeft

heeft de noordweste windt soonstuytmigh onweer verweckt, dat de jonghsten dagh als voorhanden scheen: toorens, meulens, kasteelen, stevige boomen zijn in eenen nacht onder de voet gesmeten.

Post.

1369. Wanneer over seeckere verschillen de Hanse-Steden, ende onder de selve de Stadt Nymegen, door hare Afgesanten te Straelsfond gespreck ende vergaderingh hielden, wierd aldaer te gelijk een vredes-verdragh geslooten, 't welck Waldemaer Coningh van Denemarcken gestand dede.

*Chron.
Coloniens.
M. S.
Clivens.*

1371. Den 24 Augustus, als Hertogh Eduard tot Baeswijler, sijnen swager den Hartogh van Gulick ontfette, ende de Brabanders gesslagen hadde, ende als hy Wencelaum Hertogh van Brabandt na Nymegen gevangen
kelijck

kelijck wegh liedt voeren, soo
wied hy door eenen Herman
Leers van Hees geboren met een
pijl dootd geschooten.

1372. Naer het sterven van
Hertogh Reynhald verklaert
Keyser Carolus de Vierde Wil-
helmus en Reynhaldus de soonen
van den Hertogh van Gulick,
als de naeste erfgenamen, Hertog-
gen van Gelderlandt, ende stelt
haren Vader tot Momboir, de-
welcke vrouw Mechtelt Suster
van de overledene Hertogh Edu-
ward, die van de Hekerfche ge-
stijft wierde, met den Bisschop
van Utrecht binnen Thiel over-
viel, ende van daer met de ge-
vangene, ende de buyt wederom
naer Nymegen keerde.

1374. De Cleeffsche haelden
een deel beesten voor de Stadt
wegh, waer op de Burgers uyt-
vallen, tot by Stadtsdael, daer sy
van

*M. S.
Clivens.
M. S.
Thielens.
M. S.
Berckem.*

*M. S.
Clivens.*

van de Cleeffsche ruyterye foo worden besprongen, dat fy veele dooden ende gevangene mosten achterlaten.

M. S. 1375. Is de Capelle tot Hatert gesticht.

Diplom. 1377. Heeft Wilhem van Guelick Hertogh van Gelder der Stadt Nymegen alle hare rechten ende Privilegien met eede ende brieven bevelticht.

Diplom. 1379. Heeft Albertus van Beyeren den Nymeeghschen hare oude vryheden op de tollē van *Hollandt* ende *Zeelandt*, met brieven bevesticht, diesgelijken is mede geschiedt in het jaer 1395, 1396, 1421, 1427, 1428, 1544, 1545, 1594, 1595.

Diplom. 1381. In Augustus leght Hertogh Wilhelm den landt-tol af dien hy tot Nymegen hadde, ende verklaert de inwoonderen van Nymegen, ende alle die
eenige

eenige goederen in de selve Stadt brengen, ofte daer uyt halen mochten, van alle sijne Landt-tollen vry.

1384. In October heeft Keyser *Wencelaus* de Stadt Nymegen ontslagen van des Rijcks acht, daer inne sy van wegen Paltz-Graef Ruprecht, ende andere Heeren was gevallen, ende heeft haer alle hare vryheden ende privilegien volkomentlick bevestight. *Diplom.*

1386. Is overkomen, wanneer ymand van buyten komende Burger wordt, dat hy na de tijdt dat hy burger geworden is, een jaer langh binnen onse Stadt wesen sal, eer hy op de Stadts-rechten varen mach.

1387. Heeft Wilhelm met *Litt.* sijn bloet-vriendt Richard Koningh van Engelandt een nieuwe verbintenisse opgericht, ende bese-

befegelt sijne verbondts-brieven binnen Nymegen op 't Valckhof.

M. S.
Clivens.
Baliol.
mus.

1388. Hebben de Brabanders de Stadt Grave met veertigh duysent mannen belegert, komen over de Maes in 't Rijk van Nymegen, waer op Hertogh Wilhelm met de Burgers van Nymegen haer tot Nifterick tegen treckt, aentast, ende in de vlucht slaet, ende seventhien vaendels verovert, die tot Nymegen in de groote Kerck tot gedachtenisse wierden opgehengen.

M. S.

In 't selve jaer 1388 heeft Arnoldus van Hoirn Bisschop van Luyck de oude vervallene maniere wederom vernieuwt, dat de Burgers van Nymegen op de *Maes* en tot *Luyck* vryheydt van tol genieten, ende jaerlijcks acht dagen naer Paesschen, een paer

pær Valckeniers handschoenen,
van wit herten-leer met twee
ponden pepers naer Luyck fen-
den, welcke gewoonte tot de-
sen dagh toe noch onderhouden
wort.

1388. Arnold van Hoemen
uyt enckel spiijt van Hertogh
Wilhelm loopt over aen de sijde
van Johanna weduwe van Wen-
celaus Hertogh van Brabandt,
ende dient alsoo de Brabanders
tegens de Geldersche, steeckt
de dorpen Hees, Neerbosch,
Wichen en Nisterick in brandt,
doet groote schade in 't Rijck
van Nymegen, waer op Hertogh
Wilhelm uyt Nymegen treckt,
neemt sijne sterckten in, Hoemen
Mouwick, Amersoy en Midde-
laer, vanght den overloopene
Arnold, doch worden wederom
met malkanderen daer naer,
door aenhouden ende tusschen-
komen

*M. S.
Clivensf.*

komen van vrienden bevredigt.

*M. S.
Clivensf.*

1397. Wordt Reynhald Broeder van Hertogh Wilhelm in de slag by Cleverham gevangen, dewelcke Emmerick, de Lymers ende de Hettert voor ranfon geven moet.

Codicill.

1400. Catharina van Beyeren Huys-vrouw van Wilhelm Hertogh van Gelderlandt voelende, dat de doodt naderde, verkoos den 3 November by testamente voor haer een Graf-stede in de Breure-kerck tot Nymegen, en stierf den 11 November.

Litt.

1405. Hertogh Reynald maekt nieuwe wetten over 't gelt soo goude als silvere munte; 't welck de vier Hooft-Steden, als Nymegen, Ruermond, Zutphen, en Arnhem met hare zegelen hebben bevestigt.

1406. De Hertogh van Gullick geeft ordre in September op
sijne

zijne *Maes-tollen*, dat die van Nymegen met geene tol souden werden beswaert. Litt.

1407. Zijn eenige moorde-naers van Geervliedt tot Nymegen door de Schout gevangen. Chron.
Holl.

1408. Wordt een naerder verbondt gemaect, tusschen den Hertogh van *Brabant* en *Gelderlandt*, de Hertogh van *Brabant* zijne Actie by schrift ingestelt hebbende, sendt de selve besegelt aen den Burgh-Grave van Nymegen, ende de Hertogh van *Gelder* diende op den selven tijt zijne stucken in te Brussel by den Cancelaer van *Brabant*. Tab.
Feder.

1410. Den 4 Februarius heeft Antonius Hertogh van *Brabant*, de oude vryheden over de *Brabantsche tollē* wederom vernieuwt, ende bevestight. Opp. Bat.
J. Smith.

In 't selve jaer is overkomen, dat niemandt tot Burgh-Grave ofte M.S.Voss.

ofte Richter sal aengenomen worden, die niet van te vooren, gelijk van oudts gewoonlijk deser Stadts Burger zy, ende sweere, dat hy de Stadt Nymegen en haren burgeren en ingefetene in hare rechten, ende gewooneheden houden sal.

1415. In November is Keyser *Sigismundus* over Engelandt met een deftigh gevolgh binnen Thiel gekomen, ende is naer drie dagen verblijvens van daer op Nymegen verreyt, alwaer hy den 17 November de privilegien der Kercke van Utrecht heeft bevesticht.

1417. Den eersten December is in 't bloedigh gevecht tot Gorcum, dat tusschen Jacoba Gravinne van Hollandt ende Wilhelm van Arckel voorviel, onder veele andere Gelderse en Gulickse Heeren doot geble-

M. S.
Thiel.
Heda.

M. S. Cliv.
Canc.
Scriverius
ex Mejeri
annalibus.

ven Johannes van Oy Graef van
Ubbergen ende Burgemeester
tot Nymegen.

1418. Den 3 May hebben de
Ridderschap en Steden een on- *Litter.*
derlingh verbont ende verdragh
gemaect; 't Quartier van Ny-
megen, en de andere hebben ge-
sworen de rust van Reynhalds
beyde Vorstendommen en Graef-
schap te willen be-yveren, ende
soo de Hertogh sonder echte kin-
deren quam te verscheyden, 't sa-
men verbonden te blijven om
geen Heer of Hertogh aen te ne-
men, de keuren daer nevens ende
oude herkomens gemeener hand
tegens yder een voor te staen. De
Hertogh hadt van te vooren ge-
looft sijne steden, sloten, en lan-
den aen niemandt te verkoopen,
verpanden, ofte vervremden,
buyten de hooghste noodt, en-
de niet dan met voorkennis van

de Ridderſchap en Steden.

M. S. Voss. 1422. Den 19 Mey is geordonneert, dat niemandt tot Nymegen eenigh hantwerck doen mochte, ofte als Burger gekent worden, die niet ſijn vol harnas hadde.

Chron. Colonienſ. 1423. Naer de doodt van Hertogh Reynhald, alſoo verſcheydene Heeren naer het Hertoghdome Gelder ſtonden, en groote beloften deden, ende de Ridderſchap en andere Steden de verkiefinge eens nieuwen Hertoghs veerthien dagen wilden uytſtellen, zyn tegen haren danck die van Nymegen met gewapener hand naer de Stadt Graeve getrocken, hebben Arnold van Egmond, dien de Buyrenſche Heeren van de Graeve verſenden wilden afgehaelt, ende tot een Hertogh met toedoen van Ridderſchap en Steden op den Landt-

Landt-dagh binnen de Stadt Nymegen verklaert ende op staende voet gemaect.

In 't selve jaer op den 8 Junius *Diplom.*
heeft Hertogh Arnold een placcaet laten afgaen, dat hy aen de Stadt Nymegen confirmeerde alle hare voor-rechten, soo van de Keyfers als Geldersche Hertogen verkregen; dat hy geen Raeds-vrienden aennemen, noch steden, burghten, renten, tollens ofte andere tegenwoordige oft toekomende goederen verletten, verkopen of wech schencken sou, dan met toestemminge der Ridder-schap ende vier Hooft-steden: insgelijcks geen ampten vergeven als aen inboorlingen of inwoonders, die in Gelderlandt of in de Graeffschap waren geerft, ende indien eenigh landzaedt door affspoelinge ofte anders schade leed aen sijn grondt,

daer by soude de Vorst niet verbeteret zijn : maer een yder soude het sijne wederom naer hem mogen nemen, sonder deshalven tegen sijn Vorstelijcke Hoogheyt te verbreucken.

1424. Den 22 Julius is tuschen Arnold Hertogh van Gelder en Adolf Hertogh van Cleef by forme van houwelicks-voorwaarden mede bedongen een heymelicke gunstige naeuwe vrintdschap voor haer en hare nakomelingen; ende te gelijk aen Arnold tot een Bruydt verseeckert Catharina van Cleve dochter van Hertogh Adolf, met verhael van meer andere neffensgaende hoofstucken, streckende tot onderhoudt van de onderlinge verbintenisse, en beyder Landen eenigheydt, waer aen dat de Hooft-stadt Nymegen voor andere steden haer zegel heeft

gehan-

gehangen. Onder de selvige Stadts-zegel belooft Adolf, soo hy dese voorwaerden niet en houdt, dat hy te Nymegen aen Arnold op verbeurte tellen soude 100000 Rhijnse goutguldens, des anderen daeghs den 23 Julii gaf Arnold tot een Bruydt-schat over de Stadt Gelder, onder het zegel van de Hooft-stadt Nymegen.

1425. Heeft Hertogh Arnold van die van Nymegen opgenomen twee duyfent oude Keyfersche of France schilden, belovende daer van een jaerlickse rente van twee hondert schilden van gelijcke waerdy uyt sijne tollen aldaer te betalen, tot dat de hooft-somme met de verloopene renten van hem of sijne erven soude zijn afgeloft.

1427. Vallen de Utrechtse in de Betouw, hebben eenige

Codicill.

*Heda.
M. S.
Thielensf.*

M. S. Cliv.
& Canc.

omliggende dorpen en buerschappen uytgerooft, ende door den brandt geschonden; hier over zijn de Nymeghsche op de been geraeckt, hebben den vyant op de hacken vervolght, ende een gevecht met hen tusschen Rijswijck en Maurick gewaegt, dan alsoo sy grager als voorfichtiger aenliepen, wierden sy gedwongen de vlucht te nemen, verloren haren Oversten ende eenige meer.

M. S.
Berchem.
M. S.
Zwiph.

1429. Den 27 November raeckt de Nymeghschen Kercktoorn in brand by klare lucht, omtrent de middagh sonder schade van de naestgelegene gebouwen, en smelten seven klokken, waer van de een van geluydt haers gelijcken hier omtrent niet en hadde, onder de selve konde twaelf mannen aen een ronde tafel binnen-boorts sitten; binnen anderhalf

half jaer wierden wederom se-
ven nieuwe klokken in de plaets
gehangen.

1431. Heeft de Stadt Nyme-
gen aen Hertogh Arnold geleent *Litt.*
elf duysent Rhijnsche guldens,
daer tegen hy belooft heeft de
stroomen ende de straten te fluy-
ten, en geslooten te houden te-
gens de Overlandtsche Heeren,
van wegen 't onrecht, het welck
der Stadt Nymegen, ende eenige
andere steden op de tolln ge-
schiet is, tot dat 't selve afge-
daen zy.

1431. Heeft Hertogh Arnold
een goede macht uyt de Steden *Slichtsb.*
van Nymegen, Zutphen, ende
Arnhem gelicht, ende bracht
daer mede de afvallige Burgery
van Bueren heeft onder sijne ge-
hoorsaemheydt.

1436. Op den Landt-dagh *Litt.*
te Nymegen is 't nieuw verbont

gemaect, tuffchen de Ridderfchap ende Steden, 't selve heeft Hertogh Arnold, met een transfix brief bevestight op den laetsten Mey 1441.

M. S.
Neum.

1441. Den laetsten Mey is overkomen dat geen Geestelijke Conventen ofte perfoonen 't zy binnen, 't zy buyten landts gefeten, meer eenige renten of goederen na defen tijdt in onse landen fullen mogen kopen.

Litt.

1442. Den 11 Augusti heeft de Keyfer *Frederick de Derde* de privilegien van Nymegen vermeerdert, ende bevestight, besonder dat de borgers van wegen een Hertogh van Gelder, of eenige overlatt, die in 't Hertoghdom van Gelder mochte geschiet zijn, niet en fullen aengesproocken ofte gearresteert zijn ofte worden, mede uytdruckende alle privilegien der stadt Aken medegedeelt

gedeeft in brieven van den 21 Juny des felven jaers.

Den 4 Februarius heeft de ftadt Bommel beloofft als een Hanfe-ftadt fonder eenigh wederfeggen te dragen haer aendeel van de onkosten, die by die van Nymegen, als hare Hooft-ftadt van der Hanfen wegen reyfende t'eenigen tijden fullen werden gedaen.

1443. Derck van Bronckhorft heeft de Burgers der Stadt Nymegen ontflagen van allen *Batzenburghfen tol.*

*M. S.
Neom.*

1445. Heeft Hertogh Arnold het ftapel-recht van de wijnen, en andere waeren te verfchepen, welcke privilegie van oudts de Nymegers toebehoorde, aen de Dordenaers voor een fomme gelts laten toekomen.

*M. S. Cliv.
& Cant.*

Den 22 December is de *Land-brief* van de *Over-Betouw* ge-

*Litt.
minicip.*

E 5 maeckt,

maeckt, ende fullen de twee Hooft-steden Nymegen ende Arnhem elck een Heymraed ofte Dijk-Graef in 't voorschreve Ampt setten, die ten minsten aldaer twintigh mergen landts heeft leggen.

*M. S.
Neom.*

1447. Den 24 Marty is de Raets-ordonantie gemaect, daer onder andere gestelt wort, dat niemandt die van wegen eenigh ampt in 's Hertogen eedt is, Stads Raedt wesen sal, noch ymandt als Raeds-vrient worden gekent, die niet volgens oude gewoonte een goedt ry-paert hield.

*M. S. Vofs.
M. S.
Clivens.*

1448. Den 8 Octobris zijn door tusschen komen van Burgundien, Cleve en Utrecht, de onlusten van wegen de Drielsche faken en andersins tusschen Hertogh Arnold ende de Stenden van Gelderlant binnen Nymegen afgedaen.

1449. Is

1449. Is de Kerck ende het *M. S.*
Convent op den *Hessenbergh* op-
gericht.

1454. Den 9 Octobris is ge-
ordonneert dat geene georderde *M. S.*
Geestelijcke personen binnen *Neom.*
het Schependom van Nymegen
eenige goederen rede ofte onre-
de, van ouders ofte vrienden be-
erven fullen.

1458. In 't begin is een *ver- M. S. Vos.*
raed ontdeekt, waer by Hertogh
Arnold eenigh volck binnen de
Stadt Nymegen socht te bren-
gen, door een huys langhs de
werf aen de Wael gelegen, daer
over is eenen Jan van Rijp, die
om dit verraet in 't werck te stel-
len was opgemaect, gevangen,
ende na voorgaende bekentenis
aen den hals gestraft.

1459. Overmits Arnold de
goederen van het Hertoghdom
verminderde, riepen die van

Nymegen ende Zutphen fijnen Soon *Adolph* uyt het Hof van Burgundien ende namen dien voor haren Hertogh aen.

M. S.

1462. Alsoo doenmaels de *Parochie* van Nymegen buyten der Stadts-mueren haer wijder dan een duytsche mijle uytstreckte, ende daer onder over de drie duyfent zielen gehoor-den, heeft men op 't oude kerckhof, daer de Hooft-kerck eertijds gestaen hadde, een Capelle gebouwt, ende een Vicarius geset.

Litt.

1460. Den 20 Meert zijn die van Nymegen op de aenklaght van Valerius Smetius (die voor een getrouw vriend des geheelen Rijcks van die Keyfer wiert gehouden) van den Keyfer in de acht gedaen, ende achtervolgende 't oordeel des Kamer-gerechts van Spier, alle Keurvorsten,
Sten-

Stenden en Vorsten van Duytslandt door den Keyser gelaft de selve nergens in hare landen, steden, of merckten te dulden ofte te herbergen.

1465. Alsoo Arnold aen Frederick van Yselsteyn sijns Broeders soon Beuren ende Beusecom verkocht hadde, is eyndelijck beslooten, dat men sijn persoon soude verseeckeren, daer op is Catharina sijne huys-vrouw naer de stadt Grave verreyft, om haren man op te houden, ende Adolphus de soon is den 9 January's nachts gevolght, die den Vader heeft gevangen genomen, ende naer Lobeth gebracht, overmits hy badt dat hy doch te Nymegen niet mocht worden gevoert, dewijl die inwoonderen al te seer tegens hem verbitert waren.

Om desen tijdt hadde de *groot*

E 7

Kerck

*M. S.
Berchem.
Chron.
Coloniens.*

M. S.
Berchem.

Kerck tot Nymegen dertigh Altaren, ende soo veel Vicariffen: De Burgers mochten oock vry houden, in 't Rijckse-wald, alle dorre houdt, en 't groene, 't welk sy op eene wagen staende reyc-ken of buygen, ende met den derden slag afhouwen konde.

M. S.
Noet.

1466. Den 26 Marty vielen die van Nymegen in 't landt van Yfelfteyn, verlooren by Gorcum eenige gevangens, dewelcke bin-
nen 's Gravenhage wierden ont-
half, waer uyt groote onlust is
ontfaen.

M. S.

1467. Den 3 Mey zijn eenige Nymeghsche Burgers in een uyt-
val van de Cleeffsche gevangen.

1467. Zijn de nieuwe grach-
ten en wallen met hare poorten
om de *voorsteden* voltrocken, ende
in 't volgende jaer 1468 is ver-
boden, dat niemant buyten de
selve sal timmeren.

1468. Dec.

de Stad
1468. De
alle Burgers
reep groot
om de Stad
gen.
Hertog
tendonck
Cleeffsche
soo dat
ofte ge
bleef op
een Burg
doodt, en
Hertogh
overgeve
dere Gel
hadde.
1469.
rms van
Hertogh K
vrouw van
Gelder tot N
ender selven
op de Hertog

1468. Den 21 January zijn alle Burgers, die van huys waren op groote straffe ingedaeght, om de Stadt te helpen verdedigen.

Hist.
Neem.

Hertog Adolf belegert Wachendonck, beset ende slaet de Cleeffsche, die tot ontset quamen, soo datse meest alle doot bleven ofte gevangen wierden, daer bleef op de Geldersche zijde een Burgemeester van Nymegen doot, ende daer op versocht de Hertogh van Cleve den vrede, overgevend Arnhem ende andere Geldersche steden, die hy in hadde.

1469. Den 21 May is *Catharina van Bourbon* dochter van Hertogh Karel van Valoys huysvrouw van Hertogh Adolf van Gelder tot Nymegen overleden, en der selven verheven graf daer op de Hertogin na 't leven in het koper

M. S.
F. Neve.

koper uytgebeeld is, ende ter zijde nevens de twaelf Apostelen, haer 16 Stam-wapenen uytgesneden zijn, en is noch huydendaeghs aldaer op 't Choor te sien.

*Opp. Bat.
F. Sm.*

1471. Gelijk van te vooren in 't jaer 1447 zijn de Overigheydt ende de Gemeeynte van Nymegen 't samen overgekomen, dat een ygelijck Schepen of Raedt, na oude gewoonte een ry-paert, 't welck men tweemaal des jaers moest laten schouwen, op stal soude houden, ende 27 goudt-guldens kon gelden, welke maniere in oude tijden sorghvuldelyck onderhouden wierde, by onse voorouders tijden eerst uyt de gewoonte gekomen is.

*M. S.
Noet.
Chron. Col.
Barland.
Meyerus.
Baliolamus.*

1473. Wiert *Nymegen* door Hertogh Carel van Burgundien *belegert*, de Hertogh van Cleve hadde zijn Quartier tot Lent in

de

de Betouw, de Nymeghsche hadden de kloosteren voor de Stadt afgebroocken, de voor-steden versterckt, alle Burgers ingeboden, alle vreesachtige, vrouwen en kinderen, met de oude luyden doen vertrecken, om beter tegenweer te kunnen bieden: Carel de Soon van den gevangen Adolf nauwelix acht jaren oudt, wierdt op een kleyn paerden geset en met een boogh of pijlkoocker om sijne schouders hangende, om de wallen gevoert, om haer alle te vermanen, datse voor hun toekomende Vorst met mannelicken moed moften vechten, de Burgundier begoft de Stadt met grof geschut te beoorlogen, alhoewel de wallen hier en daer instorten, ende den vyant tot een stormen aenlockten, soo zijns nochtans altijdt met verlies afgeslagen, ende op een secker

ker tijdt wierden daer ses hondert Engelsche schutters ter neer gehouwen, welcker vaendels die van Nymegen van de wal-mueren tot spijt lieten afwayen, doch fiende datse geen ontset hadden te verwachten, gaven sich eyndelick op ende deden aen den Hertogh Carel een voet-val, ende maecten den 24 July haer accoort, met een groote somme gelts van 80000 guldens, waer op daer naer de geheele provincie den voornoemden Hertogh Carel aennam.

Barland.

1477. Als Hertogh Adolf voor Dornick was doodt gebleven, gaven de Geldersche door beleyd van de Steden Nymegen en Zutphen de Regeeringe aen de suster Catharina. Die van Nymegen kregen Frederick van Yfelsteyn, ende Wilhem van Egmond, met andere gevangen, die sy geheele

de Steden
heele die
toorn tegen
die daerom
wordt geno
hielden.
1479
Gelder
Cleeffche
sche bel
de Nym
set, soo
gelfchut
1480
Wagenin
de Geld
ten, di
in den a
Cleeffch
alfo sy
gevangen
by de 400
stere dood
en Harder
grube ove

heele drie jaren in den grooten toorn tegen over het Valck-hof, die daerom den *toorn van Egmond* genoemd wort, gevangen hielden.

1479. Was Catharina binnen Gelder van de Burgoensche, Cleeffsche, Gulickse, en Ceulfsche belegert, doch wierdt van de Nymeghsche en anderen ontfet, soo dat de vyanden haer grof geschut moften achterlaten.

*Chron.
Coloniensf.*

1480. Hadden de Cleeffsche Wageningen belegert, 't welck de Geldersche sochten te ontfeten, die van Nymegen kregen in den aentocht tot Heusden de Cleeffsche macht op 't lijf, ende alsoo sy haer-lieden niet wilden gevangen geven, bleven harer by de 400 met twee Burgemeesteren doodt. Die van Zutphen en Harderwijck voeren aen de gribbe over tot harer hulpe, doch

Slichtensf.

doch wierden oock geflagen.

*M. S.
Neom.*

1481. Den 15 Juny maect Nymegen het accoord met *Maximilianus*, na dat fy van de andere fteden waren ontbloot.

Slichtenb.

1485. Schoot de *Rhijn* met een volle drift in de *Wael*, waer uyt te beforgen ftont (indien men het by tijdts niet voor en quam) dat de Yfel ende de beneden froom des Rhijns uytverdregen soude.

*M. S.
Noet.*

1492. Komt Hertogh Carel uyt fijne gevanckeniffe verloft zijnde binnen Nymegen.

*Chron.
Coloniensf.*

1494. Komt Maximilianus de Roomfche Koningh naer Nymegen, verbrandt Hees, ende den Broeder-dijck, vertoon fch voor de Huner-poort, daer hy met verlies van eenige der fijner weder te rugge keert, achterlatende verfcheyde fware ftucken.

1495. Die van Nymegen, Zutphen,

de Stad
Zutphen
het her van
degelegh
1498. D
Hertogh
Burgeme
toegeftae
jaer op de
rwee Sch
veele ja
Hertoge
bruyckt
Burgeme
een ordina
de Magi
1499
van Cle
hadde, t
gen (om
den en at
van Cleef,
weder keere
Cleefche o
gevangen.

Zutphen, en Arnhem, hebben *M. S.*
het slot van Baer ingenomen en-
de geslegt.

1498. Den 24 December heeft
Hertogh Carel wederom aen de *M. S.*
Burgemeesteren van Nymegen *Neem.*
toegestaen, het recht van alle
jaer op den 2 January te stellen
twee Schepenen, welcke macht
veele jaeren te vooren van de
Hertogen van Gelder was ge-
bruyckt ende hier op hebben de
Burgemeesteren in 't jaer 1498
een ordinantie over de Keur van
de Magistraet gestelt.

1499. Terwijl de Hertogh *Chron.Col.*
van Cleve Deutekom belegert *M. S.*
hadde, trocken die van Nyme- *Noet.*
gen (om den vyandt te versprey-
den en af te keeren) in 't landt
van Cleef, dan wierden in het
weder keeren tot Mooock van de
Cleeffsche overvallen, en veele
gevangen. Daer tegen quamen
de

de Nymeghsche by nacht voor Cranenburgh, schooten 't vier daer inne, dat de stadt afbrande.

*M. S.
Noet.*

1502. Sloegen die van Nymegen en Arnhem met de Cleefsche tot Elden.

*M. S.
Noet.*

1504. Den 23 Augusti voelde men tot Nymegen een aerdtbevinge.

Slechtenh.

1507. Hebben de Cleefsche het huys te Persingen by Nymegen ingenomen, ende 't Rijk van Nymegen met Masewael ende de Betouw uytgerooft.

In December, meerfoldaten ingenomen hebbende, als sy machtigh waren, om onheyl van plondering voor te komen, heeft de Stadt met gelt en goedt de soldaten gecontenteert, en buyten doen vertrecken, daer van rijmen hangen in de Raedt-kamer in een bordt.

1518. Bevestight *Elisabeth*
van

van Lunenburg de Huys-vrouw *Litt.*
van Hertogh Carel van Gelder
der Stadt Nymegen hare privi-
legien.

1523. Is onlust geresen tus-
schen Carel Hertogh van Gelder
ende de Stadt Nymegen.

1525. Den eersten Januarius
schreef den Hertogh aen Jochem *Litt.*
Vijgh Burgh-Graef van Nyme-
gen, met bevel dat hy op sijn
eedt (gelijck doen 't gebruyck
was) geen Schepenen uyt de
naem van de Vorst sou maecten
ofte bevestigen, doende met een
een verbodt aen den Richter der
Stadt, van by de selve niet te
sitten, of handt te bieden, alsoo
hy voor dien tijdt niet gesint
was, hun 't gebruyck van hare
Keuren toe te laten, om de on-
eenigheydt diese hadde met die
van Venlo, dat de een des ande-
ren goederen geweldelijck aen-
hield,

hield, en de Burgers malkanderen menigerley schade toevoegden, welcke oneenigheyt weynige maenden daer naer wederom geeffent is.

M. S. In 't selve jaer socht Hertogh Carel Nymegen te bemachtigen, maer te vergeefs, maect den vijfde Octobris vrede met haer, bevestigende op 't nieuw alle hare privilegien.

M. S. Vofs. 1526. Den 27 Decembris wierden alle afgewesene burgers binnen geroepen.

M. S. Vofs. 1527. In 't eynde van Januarij worden alle die niet weder binnen gekomen waren, verklaert van hare ampten, ende Burger-recht vervallen te zijn, sulcks dat oock niemand anders voor haer tot weder-opneminghe soude spreekken, onder pene van hondert duysent tichel-steenen.

1528. Den 20 Aprilis maect Her-

Hertogh Carel alle de erven en landeryen, den Burgeren van Nymegen doen ter tijdt toebehoorende en in sijn gebiedt liggende, tot schat vry erf ten eeuwigen dage.

Den 11 Octobris op sondagh is de vrede tusschen de Keyserlijcke Majesteit ende den Hertogh van Gelder tot Nymegen afgelesen, ende den 12 heeft men vierdagh ende processie daer over gehouden.

1529. Heeft Hertogh Carel met gewapender handt binnen Nymegen gesocht te komen, maer sulcks niet luckende, week seer toornigh naer Middelaer, verthoonende hem als een vyand tegens de Stadt, waerom eenige uyt den Raedt, ende Gemeente tot hem toe traden, om sijn toornigh gemoedt wat te versachten, doch wierden als gevangene vast

F gehou-

Litter.

*M. S.
Neom.*

*Opp. Bat.
J. Sm.*

gehouden, verwachtende dage-
lijcks haer doot, daerse mede
gedreyght wierden, ondertuf-
fchen zijn de Burgers genoot-
druckt haren Hertogh met de
geheele militie in te nemen,
welcke binnen gekomen zijnde,
de sleutelen der poorten afeysch-
te, ende liet den Egmundsen
toorn tegen over het Hof om
verre smijten ende het Valck-
hof met een binnen-wal ver-
stercken.

Litt.

1530. Den 6 Februarius al-
foo de Stadt Nymegen Hertogh
Carel met den sijnen buyten
hadden gekeert, wort den selven
dagh een verdragh opgericht,
waer in den Hertogh op 't nieuw
hare privilegien bevestight, be-
looft geene vestinge tot nadeel
van de Stadt te sullen maecken,
en van wegen sijne dienaren, dat
de Stadt daer aen geen schade sal
heb-

de Stadt
hebben, alle
betalen.
1532.
Hertogh C
de Ridde
van 't Ri
Burgeme
de Raedt
dat alle
ken des
den aen
Grave,
nen van
Hooft-Ge
gewoonl
1536
niemand
kloostere
sen tijdt
huys, erffen
of pachten,
Nymegen
doen kooper
in 't opbae

hebben, alsoo hy voor de selve sal betalen.

1532. Den 25 Septembris is Hertogh Carel overkomen met de Ridderfchap en Onderfaten van 't Rijck van Nymegen, en Burgemeesteren, Schepenen, ende Raedt der Stadt Nymegen, dat alle appellatien van de banken des Rijcks geschieden fouden aen ende voor den Burgh-Grave, ende de twaelf Schepenen van Nymegen, als haer Hooft-Gericht, gelijk van ouds gewoonlijck is op 't Valck-hof.

1536. Is geordonneert, dat niemand van eenige geordende kloosteren of personen achter desen tijdt eeniger hande landt, huys, erffenisse, renten, thienfen of pachten, in Schependom van Nymegen gelegen koopen of doen koopen sal, heymelijck of in't openbaer in eenigerley wijse

Litt.
M. S. Voss.

M. S.
Neom.

by verlies van al het aengekochte, 't welck alsdan den Hertogh van Gelder ende de Stadt Nymegen vervallen ende verbeurt sal wesen.

*M. S.
Neom.*

1537. Heeft Nymegen groote schade van *brandt*, doch meest in de Voor-stadt geleden, waer over een brandt-ordre is ingestelt, en is verboden, dat niemant voortaan of in de Voor-stadt of in de Stadt sijne huysen met riet ofte stroy soude bedecken; maer een yder soude met harde steen, pannen, of leyen sijn dack laten beleggen.

*Chron.
Holland.
M. S.
Zutphen.*

1537. Den 30 Mey hebben de Burgers het *Valck-hof* bemachtight, ende alle de versterkinge van Hertogh Carel gemaect, onder de voet geworpen.

*M. S.
Neom.*

1538. Den 27 January is tot Nymegen het tractaet tusschen den Hertogh van Gelder met Gulick

Gulick en Cleve, ende de Landtschap van Gelder en Zutphen opgericht, ende doen is Hertogh *Wilhem* van Gulick als Schermheer, ende naer het afsterven van Hertogh *Carel* tot Erf-heer van de Landtschap aengenomen.

Korts daer nae reed Hertogh *Wilhelm* met drie hondert paerden binnen Nymegen, ende wierd aldaer ingehuld, ende hy heeft op 't Valck-hof *Derck Singendonck* tot sijnen Stadthouder gestelt.

Hertogh *Carel* was ondertusfchen op de Geldersche, ende in het bysonder op die van Nymegen seer vergramt, bedenckende hoe hy nu wierd getreden, die wel eer voor Keyseren ende Koningen niet hadde gefwicht, is van enckel hertfeer in een sieckte gevallen, ende op den 2 July binnen *Arnhem* overleden.

*Annal.
Clivens.*

*M. S.
Neonz.*

*M. S.
Nouv.*

1543. Naer dat de Hertogh van Gulick en Cleve, ende de Steden der Landtschap van Gelder en Zutphen malkanderen wederzijds van alle obligatie ende beloften hadden ontslagen, hebben de Stenden het Tractact voor Venlo den 12 September met Keyser *Karel de Vijfde* opgericht, ende dien voor eenen Hertogh aengenomen, die alle hare vryheden ende privilegien heeft bevestight.

Litt.

*Superli-
minare.*

1544. Den 12 Marty is de Latijnsche *Schoole* tot Nymegen met hare gehouwen beelden voltimmert zijnde eerst gebruyckt.

1545. Versoeckt Keyser *Carrel de Vijfde*, dat die van Nymegen neffens de andere Steden, en Stenden, den afstant van den Franschen Koningh op de landen van Gelder met hem wilde gestant doen.

1549. Alsoo

1549. Alsoo op den Rijcks-
dagh van Augspurgh een *eenwige* *Litt.*
confoederatie of altoosblijvende
verdragh gemaect was, tusschen
dese Nederlanden en de Stenden
des Roomschen Rijcks, 't welck
vier voornaemste uyt de Geeste-
lijcke, vier uyt de Vorsten, ende
vier uyt de Steden souden ratifi-
ceeren, soo sent Keyser Carel de
Vijfde sijnen Secretaris Chri-
stoffel Pyramius met sijne brie-
ven van den 28 Mey naer Ny-
megen, als wesende volgens sijne
belijdenisse een der voornaemste
Steden van sijne Erf-Nederlan-
den, dat sy het zegel harer Stadt
tot ratificatie daer aen souden
hangen.

1549. Den 17 October heeft
Philippus binnen Nymegen, met *M. S.*
eede de Stadt van Nymegen en *Henck.*
de Ridderchap en Steden des
selvige Quartiers belooft, haer

by hare privilegien te fullen handt houden, ende sy hebben hem gehuld.

Diplom.

1549. Den 12 November bevestight Keyser Carel de ordre op het stuck van *appellatien*, ende onder anderen, dat in saken die van oudts *naer Aken* met bewillinge der Burgeren van Nymegen geappelleert worden, geen verdere appellatie sal plaets hebben, en dat de Schepenen van Aken fullen oordeelen, naer de rechten en gebruycken der Stadt Nymegen; sulcks niet doende, dat hare sententien als nul en van geener waerden fullen gehouden worden.

M. S.
Neom.

1555. Naer dat eenige (die sich *Jesuiten* lieten noemen) binnen de Stadt Nymegen allenkens waren ingefloopen, en sich onderstonden, soo in 't heymelijck, als in 't openbaer de preeck

te

te hooren, en oock in ettelijke kercken selfs dienst te doen, daer nevens eenige conventicula te houden om daer door 't zaedt van tweespald beter te saeyen, ende te gelijk ettelijke erfgoederen aen sich te werven, soo hebben de Raeden van Nymegen dese nieuws ingeslovene Jesuiten uyt hare Stadt gebannen ende door een Roey-drager den weet gedaen, dat sy sich eerst daeghs uyt de Stadt fouden be-
geven.

1558. Den 28 Septembris is geordonneert, dat aen de Cancellarye tot Nymegen de brieven niet meer in Latijnsche, maer in Nederlantsche tale ende forme fouden worden geschreven.

1565. Den 9 February de Gecommitteerde van Nymegen op de vergaderinge der Hanse-
Steden des Ceulschen Quartiers

M. S.
Neom.

M. S.
Neom.

beloven voor haer ende alle Geldersche Hanse-Steden te dragen thien duysent Carolus guldens tot opbouwinge van het Koopmans huys tot Antwerpen.

*M. S.
Neom.*

1565. Op Kersdagh stont de Wael met ys tot den 3 Marty 1566.

*M. S.
Zutphen.*

1566. Den 21 Mey brande door den blixem den grooten Kerck-toorn van Nymegen af, als oock den toorn van Millingen op den selven dagh.

*Calendar.
Hist. Im-
pressum
A. 1567.
M. S. Hist.
istius tem-
poris.*

1566. Is het oude Catholijcke Christen Geloof wederom te Nymegen soo suyverlijck beleden, als het na Christi geboorte van de eerste Christenen hier te lande was bekent, nu gereformeert ende gefuyvert zijnde van alle insettingen, die de Bisschoppen van Romem by verloop van tijden tegens Godes H. Woort hadden ingevoert: en van den 10 Augustus

gustus af wiert het selve voor duysende van menschen, dan op den Joden-Kerckhof, dan aen de Kop, en Wijssenburgh opentlijck gepredickt.

Den 29 Augusti heeft de Magistraet van Nymegen (om alle oploop onder de Borgery voor te komen) een Religions vrede gemaect, waer by is geordonneert, dat de eene Borger den andere geen overlast soude aendoen, en waer by oock den Gereformeerde wiert toegestaen, om in St. Jans Kerck hare predikationen vryelijck te doen, gelijk datelijck daer aen van haer op dien selven dagh opentlick niet sonder grooten toeloop is gepredickt.

In September van den 10 dagh af, terwijl des Heeren Woort binnen dese Stadt van Ludovicus Ornæus vry en suyver wiert

*M. S. Hist.
istius temporis.*

*M. S. Hist.
istius temporis.
Calendar.
Hist. Impressum
A. 1567.*

gepredickt, met besondere be-
 straffinge van hoererye, dronc-
 kenschap, afgoderye en andere
 sonden meer, soo zijn die gene,
 welcke daer tijdelijck verlies by
 reeckenden, oproerigh gewor-
 den, hebben de Religions vrede
 verbroocken en groot rumoer
 door de geheele Stadt gemaect,
 de leere der Gereformeerden ge-
 laffert, de Leeraers gesmaect en-
 de den Predick-stoel alle vuylig-
 heyt aengedaen.

*M. S. Hist.
 istius tem-
 poris.*

Van den 13 Septembris af, om
 de Gemeynthe tot meerder liefde
 te brengen, en beter in het oude
 Catholijcke Geloof te verstercken,
 hebben de Gereformeerde
 alle daegh des morgens te 7, ende
 des avondts te 5 uren begonnen
 een gebedt ofte vermaninge van
 een quartier uurs langh opent-
 lick in de Kerck te doen.

Van den 14 Septembris af be-
 gonnen

de Stad
 gonnen de
 in de Kerck
 aelmoessen
 prijnt en
 in te same

Den 2
 mael het
 stelijcken
 tie, volg
 sti sond
 dient.

Den
 eersten op
 en men
 de marck
 quamen
 als vrou
 knodfen
 den, pie
 weer ten v
 gewelt in d
 reformeerde C
 den Predika
 dende, verli

gonnen de Diakonen eerstmael in de Kerck om te gaen, om de aelmoessen der Gemeynthe, tot profijt en onderstant der armen in te samelen.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

Den 21. Septembris is eerstmael het H. Sacrament des Christelijcken Doops na de Predikatie, volgens de instellinghe Christi sonder eenige superstitie bedient.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

Den 25. Septembris was den eersten *oploop* binnen Nymegen, en men bracht de Baender op de marckt, op dien selven dagh quamen de oproerige foo mans als vrouwen, met stocken, knodsen, sweerden, hellebaerden, piecken, en allerhandt geweer ten voorschijn, vielen met geweld in de huysen der Gereformeerde Christenen, sochten den Predikant, en die niet vindende, versloegen sy verscheyde

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

Borgers van de Gereformeerde Religie, hielense uyt hare huysen, en leydense met vrouw en kinderen der Stadts-poorten uyt: aen den schemerenden avondt hebbense aen alle hoecken der straten de Merckt beset met wagenen, mole-karren, die met veele haecken, en allerley geschut waren voorsien; maer in de donckere nacht bewaerden sommige op de merckt de Baender, andere deden de ronde om de wal en straten, vele sopen by de Brouwers en elders, en alsse vol begonden te worden, stelden sy haer als dolle menschen aen, liepen en riepen, schreeuwende door alle de straten, sloegen, hieuwen, stieten op de deuren en stelden sich den geheele nacht overgantsch vol en dol aen.

*M.S. Hist.
isius tem-
poris.*

Den 26 Septembris wanneer se des vorigen daeghs of nachts den

de Stad
den Preb
vinden,
eenenacht
sien had
doodt mi
komen,
vrouwen
gen morg
uyt S. J
stoel ge
blaeuwe
geeffelt
hoet des
komen w
brandt.
Op de
voornan
oproer i
een gekor
loten, dat a
waren, uyt
de worden g
haer waren
soudt worde

den Predikant nergens wisten te vinden, welcke twee dagen en eene nacht in een lacke-kist gesloten hadde gelegen, en sijn doodt miraculeuslijck was ont-komen, soo hebben veele soo vrouwen als mans in den vroe-gen morgenstont omtrent 5 uren uyt S^t. Jans Kerck den Predick-stoel gehaelt, dien eerst op den blaeuwen steen met roeden ge-geeffelt en daer na nevens den hoet des Predikants (die 't ont-komen was) opentlijck ver-brandt.

Op den selvigen dagh veele voorname Belhamels van het oproer in de groote Schoole by een gekomen zijnde, hebben besloten, dat alle, die by haer suspect waren, uyt hare bedieninge soude worden geset, en andere die haer waren toegedaen, in plaets soude worden gestelt, en dat met eenen

*M. S. Hist.
istius tem-
poris.*

enen die Gereformeerde, die syter Stadt met vrouw en kinderen hadden uytgeleydt, nu en ten eeuwigen dagen daer uyt souden gebannen blijven; dese hare resolutie wiert van 't gemeene volck datelick toegestemt, en by de Magistraet (die tegens een tumultuerent volck niet konde verrichten) terstont toegestaen, waer op men heeft van stonden aen alle die suspect wierden gehouden, uyt hare bedieninge en Ampten, selfs oock eenige uyt den Raedt geset, ende daer wiert een nieuwe Regeeringh verkooren, die haren eedt op den 2 Octobris heeft gedaen; Ondertusschen alser alle nacht in dese Stadt seer stercke wacht van 2, dan 3, vier en vijf Hopmanschappen te gelijk wiert gehouden, soo heeft de afgematte Borgery des langh wakens moede zijnde, sich seer beklaeght.

Den

Den 6 Octobris liep 't gerucht, dat de Heer van Batemburgh voor Nymegen een Predikant soude fenden, en daer op zijn des nachts 15 a 16 welgewapende mannen buyten de poorten gelaeten, hebben den Predikant eerst aen S^t. Anna, daer na op de Kop, en oock elders, doch te vergeefs gefocht.

*M.S.Hist.
istius temporis.*

Den 14 Octobris heeft de Burgemeester Louman, ende de Amptman Gent van den Burgemeester Hoeckelom begeert, dat hy de Gereformeerde by malanderen soude doen komen, alsoo de Meesters van de Ampten oock sulcks met de andere Borge-ry fouden doen, op dat alle muyterye mocht worden voor gekomen en een goet verdragh wederzijds gemaect.

*M.S.Hist.
istius temporis.*

Den 15 Octobris de Gereformeerde op S. Thonis Kerckhof by

*M.S.Hist.
istius temporis.*

by een gekomen zijnde, hebben overflagen, dat sy haer vast soude houden by de Religions-vrede, die op den 29 Augusti alrede was gemaect, hebben daer-entboven uyt haer den Burgemeester Hoeckelom met noch 10 of 11 wijse Mannen gedeputeert, om by de Magistraet te vernehmen, wat verder in dese saeck te doen stont; maer alsoo de Raets-vergaderingh op dien tijt, door dien eenige uyt de Stadt waren verreyft, niet sterck genoegh was geleyt, soo wiert haer aengeseyt, dat tegen den volgende vrydagh zijnde den 18 Octobris de geheele Raedt sou worden beschreven, om dan naer eysch van saken daer in te handelen.

*M. S. Hist.
istius tem-
poris.*

Den 18 Octobris, terwijl de Roomsch-gefinde sich vergaderden in de groote School, soo quam
men

men de Gereformeerde op het Valck-hof te samen, en beslooten, gelijk voor heen, datse soude blijven by het gemaecte verdragh, hebben 12 Mannen uyt haer gedeputeert, om de Magistraet voor te houden, dat hare verjaeghden Predikant en uytgewesene mede-borgers aen haer wederom mocht worden vergunt, als mede dat die, welcke uyt hare bedieninge ende officie waren uytgeset, wederom in den Raedt, en een ygelijck in sijn voorigen dienst sou worden ingeset: 't welck de Roomsche-gesinde in generley wijze toestonden, dat wierde geconfenteert: ondertusschen als 'er twee of drie woorden kregen, onstont een grooten oploop, de Baender quam voor de tweede reys op de merckt, en de knods op de straet, de gantsche merckt wiert aen alle

alle hoecken van de straten beset, met mole-karren, vis-bancken groote leeren, en haecken, ende daer by is den geheelen nacht stercke wacht gehouden.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

Den 19 Octobris is de Stadthouder de Graef van Megen, met 60 a 70 ruyters, alsoo hy des nachts te vooren ter post van Arnhem ontboden was, binnen Nymegen gekomen, wierdt met het geschut onthaelt, ende van de Borgery, die geheel in de wapenen was, na 't Valck-hof toe geleydt.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

Den 20 Octobris maecken eenige Burgers sich meesters van de merckt, en deden den Gereformeerden grooten overlast, diese met geweld daer van dan drevén.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

Den 21 Octobris is de Religions-vrede wederom vernieuwt, waer by de uytgewesene Burgers
vry-

vryheydt wiert aengeboden, en allen belast, dat de een den anderen geen moetwil soude aendoen, maer datse vrindelijck en minnelijck met malkanderen fouden leven.

Op dien selvigen dagh zijn de *Wederdoopers* uyt de Stadt gebannen, en haer is op pene alle huysvestinge of herberge geweygert.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

Den 22 Octobris sweert de Magistraet aen de Borgers haer getrouwigheydt, en neemt van de Borgery op den 31 Octobris den eedt van gehoorfaemheydt, die sweeren moesten dat sy noyt, noch in het heymelijck noch in 't openbaer, by dage of by nacht, 't zy binnen, 't zy buyten de Stadt in 't Schependom met de Gereformeerde eenige vergaderingh fouden maken, noch den verjaeghden Predikant, of andere vremde Predikanten toestant

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

stant doen, ofte hooren prediken, een yder nu die desen eedt voor den 11 November niet en swoer, soude van stonden aen ontburgert zijn en gebannen worden, en altijd blijven met alle sijne nakomelingen.

*M. S. Hist.
istius tem-
poris.*

1567. Den 15 January worden eenige (om datse niet sweeren wouden,) door den gantschen Raedt uyt hare huysen gehaelt, en door de Burgemeesters ter poorten uytgeleydt,

*M. S. Hist.
istius tem-
poris.*

Den 14 July was het sulcken *omweer* van de middagh tot den avondt toe, en waeyde sulcken harden storm-windt, dat het sant en het stof in de lucht opvloogh, dat d'een d'ander niet sien konde, en sloegh op het vlacke veldt de koorn-ayren soo tegen mal-kanderen, dat de ayren scheenen gedorst, en 't koorn dick gesaeyt te zijn.

1567. Den

de Stadt der Batavieren. 143

1567. Den 24 Septembris, alsoo het doen jarigh wierdt, dat de Predikant Ludovicus Ornaeus met knodsen en ander geweer ter Stadt was uytgedreven, soo is 't Sacrament omgedragen op den Gans-heuvel, en verscheyde knodsen (besteeken met kranffen van rosmarijn, violetten en andere bloemen) zijn voor de deuren van eenige Burgers geset, en alsoo wierdt hier mede dese dagh ter gedachtenisse van de *Knodsendragers* geviert.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

1568. Den 9 Juny is de Graef van Oversteyn met vier compagnien soldaten binnen Nymegen gekomen, welke 14 dagen lanck daer heel qualick hebben gehuyft, vallende de Borgerye seer lastigh, verftieten de Burgers en namen hare huysen in, vernielden alles waer sy konden
by

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

by komen, maer naer den ontfangh van hare betalinge zijns met hare bagasie naer Vrieslant vertrocken.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

1568. Den 5 July is de Soon van den Hertogh van Alba met 50 paerden in Nymegen gekomen, en op den selven dagh wederom daer uyt naer Arnhem vertrocken.

*M.S.Hist.
istius tem-
poris.*

Den 8 July quam *Duc d'Alba* selfs met 400 paerden binnen Nymegen, wierdt seer heerlick van de Burgemeesters en den geheelen Raedt aen de Hesel-poort onthaelt, met het geschut begroet en met veele geschencken vereert, de sleutelen der Stadt wierden hem gepresenteert, maer nam de selve niet aen; hy logeerde op de merckt in den swarten Arent, en na dat de maeltijdt in het Hert gehouden was, vertrock hy weder op dien dagh van hier naer

naer Arnhem, ende van daer na Vrieslandt toe.

Den 17 Augustus zijn binnen Nymegen aengekomen thien compagnien *Spanjaerts*, yder by de derde half hondert man sterk, hebben aldaer seer leelick gehuyft, tot onderdruckinge van de geheele Burgery, stallende hare peerden in de voor-huyfen, sonder eenige verschooninghe van de beste kamers, deden haer alles naer haer begeeren aenbrengen, ende namen de bedsteden van de Burgers in, versleepende der selver bedden, om tot haer gemack op de wachthuyfen te gebruycken, maecken het doorgaens allen den Inwoonderen soo naeuw en bangh, dat niemant tegens haer of kicken of micken dorst.

1570 Den 15 Augustus, wierd *Anna van Oostenrijck*, Dochter

G van

M. S.
Hist. istius
temporis.

M. S.
Publ.
Instrum.
Conest. l. 4.
Joh.
Meursius.
l. 2.
Thuanus.

van de Keyser Maximilianus, vergeselschap met haere Broeders Albertus ende Wencelaus, den Rhijn afkomende, tot Nymegen van Duc d'Alba, ende de Stenden van dese Nederlanden in de naeme van Philippus de Tweede, Koningh van Spanjen, haeren Bruydegom statelick ont-haelt.

1572 *Quam Duc d'Alba* wederom binnen Nymegen, ende overwinterde aldacr omtrent negen maenden langh, ende reysde met het overgaen van de Stadt Haerlem derwaerts aen.

Conestag.
l. 6.

In dit selvige jaer heeft een vrent *gesternte*, doch sonder hayr en staert aen den Hemel geflickert: waer over de vermaerde Cornelis Gemma om sijn wiskonstige gelertheyt van Leuven naer Nymegen by Duc d'Alba ontboden wiert.

1574 Wiert

1574 Wiert Graef *Lodewijck* van Nassouw op de Moockerheyde by Nymegen van de Spanjaerden geslagen.

*Chron.
Gener.
J. Sm.
Thuan.
Hoofst.*

1575 Heeft de Stadt *Campen* aen de Burgers van Nymegen vryheyte van tollén gegunt, op die conditie, dat haere Burgers oock de selve vryheyte te Nymegen souden genieten.

*M. S.
Neom.*

1576 Den 20 Octobris, heeft de Keyser *Rudolphus de Tweede*, met vernieuwinge van verscheyde brieven sijner Voorfaeten, alle vryheden ende privilegien der Stadt Nymegen bevestigt.

Litter.

In dit jaer was tot Nymegen door aendryven van de Raeden van Staeten een *Landt-dagh* uytgeschreven, alwaer met Giles Grave van Barlaymont, Heer van Hierges, Stadthouder van Gelderlant en Utrecht, in 't gemeen wierdt beslooten; Neder-

*P. Bor.
Slichten-
borst.*

landt van de Spaensche ende uytlandtsche krijgshluyden te ontlasten, ende sulcks soo tot oorbaer des Konincks, als tot bewaringh van den Algemeenen Godtsdienst, en de Voor-rechten van Gelderlandt, tot naerdere vastigheydt wierdt daer by bedongen, dat dit placcaet door de vier Quartieren van Gelderlant, van een yder soude bezegelt ende onderschreven worden. De Stadthouder verbondt sich, soo met de Staeten des Vorstendoms Gelder, als met de Algemeene Staten der Nederlanden, tot volvoeringe van het gemelde besluyt, lijf en leven op te setten, en voorts mal-kander met raedt en daedt ten uyttersten by te staen: wyders swoer hy op het Valck-hof te Nymegen in 't gesicht van de Landtschap, dat hy alle de infaeten by de handelingh van Venlo,

Venlo , ende hunne vrydommen soude behouden , de selve voor alle overlast van Heerloose ende Spaensche knechten behoeden , ende de steden en vastigheden des landts met goede wachten en krijghs-volck doen bewaeren niet sonder voor-kennis van de Gedeputeerden der Staeten.

1579 Den 27 Februarius, is'er een *verdrag* gemaect tusschen de *Gereformeerde* ende *Paepsche* in het stuck van Religie , ten overstaen van den Stadthouder Graef Johan van Nassouw , waer by den Gereformeerde , nevens de Kercke van St. Jan , en St. Theunis , het Predicker-klooster met de wooninge voor de Predikanten wierdt ingeruymt.

In het begin van 't selve jaer is tot Utrecht opgericht de *Unie* , van de welcke dese Nederlandtsche Provintien de Ge-unieerden

den worden genoemt : ende de selve Unie is den 6 Martius van de Stadt Nymegen, nevens de Gemeyne Ridderfchap des Quartiers onderteyckent, ende alfoo is Nymegen in de naedere Unie met de andere Ge-unieerde getreden, onder verseeckeringe by expres Reverfael van haere Præminentien en Privilegien.

1580 Den 15 Augustus, is door bevorderinghe der Magistraet van Nymegen de ordinantie op de *bedijkinge van de Oygestelt*.

*M. S.
Neom.*

*M. S.
Neom.
Thuan.
Meteren.
Hoofst.*

1585 Den 6 Martius, hebben eenige *Spaensgesinde* binnen Nymegen eenen *oploop* gemaect, namen tot een leuse *Vrede met Godt*, joegen het Staetse guarniſoen, ende die van de Gereformeerde Religie ter Stadt uyt, ende gaven haer door Hautepenne aen Parma over.

Den

Den 25 Decembris, hadde de *M. S.*
Stadt Nymegen eenige Soldaten *Henck.*
in 's Konincks dienst zijnde ge-
vangen, op klachten aen haer
gedaen over misdaden buyten
stuck van oorlogh begaen, waer
over de Auditeur Generael do-
leerde, doch wierd door brieven
van de Prince van Parma aen
de Stadt toegestaen om voort te
gaen met de Justitie.

1589 Heeft *Marten Schenck*
een aenslagh op Nymegen gehadt, *M. S.*
sackte met veel voet-volcks te *Neom.*
water af, ende liet sijn ruyterye *Thuan.*
over landt daer nae toe trecken,
ende wanneer hy socht door een
huys langhs de Wael in te bree-
ken, ende den Lege-merckt eerst
te vermeesteren, soo wierdt hy
van de Nymegers met een beson-
dere kloeckheyt afgeslagen, ver-
dronck in de Wael, ende als sijn
gewont en doodt lichaem uyt het

water was opgevist, is het by vierendeelen aen vier van de voornaemste Stadts-poorten opgehangen, ende het Hooft is by St. Theunis-poort op een pin of staeck gesteecken, doch wederom, nae dat het een geruymen tijdt soo gehangen hadt, daer afgenomen, ende binnen seeckeren toorn in een kist opgesloten, tot dat Prins Maurits dese Stadt aen de Staeten weer bracht, als doen wiert het naer krijghs gebruyck binnen de groote Kerck in de graf-stede der Hertogen van Gelder seer heerlick begraven.

*M. S.
Zutphen.*

1590 Is de groote *Kerck-toorn* binnen Nymegen afgeschooten.

In de maent Junius heeft Prins Maurits tegen Nymegen over de Wael in de Over-Betouw de Schans *Knodsenburgh* gebouwt.

1591 In Julio, slaet sijn Excellen-

de St.
cellen
souw ee
Prince
touw,
Knod
In
bris,
voorge
Prins
de Sp
de up
verlo
dagh
van all
Privil
van d
Staten
de Na
de oeff
waeren
geword
tijdt af
lijck is

cellentie Prins Maurits van Nassouw eenige Cornetten van de Prince Parma Ruytery in de Betouw, ende ontfett de Schans Knodsenburgh.

M. S.

Neom.

In 't selve jaer, den 11 Octobris, is dese Stadt *Nymegen* nae voorgaende beleegeringhe van Prins Maurits van Nassouw, uyt de Spaensche dienstbaerheyt, ende uyt haeren bedroefden staet verlost; ende is op den selvigen dagh wederom met behoudinge van alle haere gerechtigheden en Privilegien onder de regeeringe van de Hooghmogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, mitsgaders by de oeffeninge en kennisse vanden waeren Godts-dienst *gereducert* geworden, waer in sy van dien tijdt af tot noch toe voorspoedelijck is verbleven.

Lister.

Public.

TOE-GIFTE.

DE Historie van dese Stadt, wort als in een kort begrijp door de bygevoeghde Latijnsche Gedichten met een besondere aerdigheydt krachtigh uytgedruckt, derhalven fullen oock de Neerlantsche Rijmen, voor die geene, welcke alleen ons moederlijke taele weten, daer op mogen volgen ende alhier hare plaetse vinden.

DE LAUDIBUS

NOVIOMAGI,

Urbis Gelriae Ducatus Primariae.

O *Flos nobilis urbiumque ocella,*
Quas vel Geldria, Belgium vel usquam
Circum-

Circumplectitur, orbis ille ocellus,
 Quis te laudibus efferam merentem?
 Hinc reddit venerabilem vetustas
 Te multum spatiosa, sed vicissim
 Illinc condecorat decens venustas;
 Quales vermiculatum opus probare
 Tessellæ soleant suum arte junctæ.
 De palma simul illa & ista utrimque
 Contendunt dubio anxioque sine.
 Ut noctu via, luce sub maligna,
 In sylvis malè amica commeanti,
 Cum primùm gracili resurgit ortu
 Errans Cynthia: Non secus peritos
 Exercet labor, è tenebricosis.
 Dum chartis satagunt prioris ævi
 Autoresque tuosque conditores
 In lucem dare, queisve quondam aratro
 Functis collibuit suis juvenis
 Designare locumque terminumque
 Muris. Hic repetit Magum paterno
 Regno posthabito suas locasse
 Sedes, atque suum indidisse nomen
 Urbi primitus: ille non minori
 Rursum syrmate colligit subinde

Hesium cum duce patre conditorem,
 Cattorum capita, indicemque ponit
 Portam, nomine quam illius minores
 Dixerunt. Loca mirio sed alter
 Regnata hæc eadem exuli fugato
 Marcomiro, & originem usque Roma
 Accersit, citat auspicemque Julum,
 Dictatura cui obtigit perennis,
 Quosve obscura alios recondit ætas.
 Nugæ ne, affaniæ ne? Magna at hercle
 Vis hæc, indiciumque per vetusti
 Splendoris, neque mustei popelli!
 Ecquem præterea Oppidum latere
 Possit, quod Tacitus tacendus ille
 Nunquam dixerit esse Battavorum;
 Tum cum sisteret unus omnium rem
 Civilis Batavam, haud volente Roma?
 Et jure ac meritò asserit superbis
 Neumagi titulis disertus ille
 Pontanus pater elegantiarum,
 Pontanus decus eruditionis.
 Quæ porro propiora veritati,
 Et sæclis mage posteris propinqua,
 Constantine juvat videre, & inter

.Fulgen-

*Fulgentes aquilas tuas columbis
His pennas dare. Mox palatium fit
Non ignobile tertium imperantis
Tum Regis Caroli, perenne Magni
A rebus benè fortiterque gestis
Qui nomen tulit: Excitantque turrets
Tarpeis similes, nimis beatas
Felicesque nimis, nisi intulisses
Fatalem populisque mœnibusque
Cladem diluviumque Barbarorum
Imi rector & Arbiter supremi.
Heu quantas dedit hæc cohors ruinas!
Sed mox auspicio pari resurgit,
Oppressumque diu caput tenebris
Attollit meliore Barbarossæ
Cura ac munere Cæsaris Fredrici,
Et lucem aspicit elegantiolem.
Hinc volventibus Imperi manebat
Urbs annis, modò Contributionum
Quæ finem statnit, Pedemque Regni
Sub Francis, monumenta si loquuntur
Verum. Pignoris obligata jure
In Gelros abit, & suæ fatentur
Tandem metropolim caputque terræ,*

*Cæsar cum Gulielmus imperaret ;
 Quo nunc nomine non minus cieri
 Letatur, decoris tenax vetusti.
 Si spectare situm loci libebit ,
 Non est angulus aut amœniori
 Cælo, vel genio benigniori
 Terræ : Pascua, pinguis atque culta
 A tergo ac facie ima summa cingunt ;
 Inter quæ, specie Dei bifrontis ,
 Assurgunt cumulo, crepidinemque
 Montis mœnia permeant ter ampla ,
 Lunæ cornua qualiter subinde
 Divisæ sinuantur : Hinc Vahalis
 Rauco turgidus alluit fluento
 Assultim crepitans, genusque quodvis
 Largo suppeditat sinu natantum ,
 Et merces & opes remoto ab orbe
 Demittit facili abveo beatas.
 Nam quid nunc operum manus, quid alta
 Dicam culmina sacra vel profana
 Cocti pulveris asperique topi
 Congestu fabricata ? Quidve turrem
 Arcis conspicuam, quadrata penè
 Quæ surgit ? fora quid ? vias quid ? istum*

Quid

Quid portum, manus arsque posterorum
Antiquos imitata quem cavavit
Terræ visceribus, deditque circum
Muri mole novâ, locum carinis
Securum? Adde tot ordini cuique
Privilegia, publicasque dotes
Divûm munere Cæsarum tributas,
Et quos Gelria principes habebat.
Leges adde sacras, gravem Senatam,
Artes, ingeniumque singulorum,
Seu tu Mercuriive, Palladisve
Addictos cupias sacris, alumnos
Seu Martis, fera bella cum minantur.
Adde hinc compositos virûm, atque sexus
Mores fœminei haud minus decentes.
I nunc oppida compara vetustas
Antiqui populi, aureasque leges,
Non sic libera jura tunc fuere,
Non æquale jugum patri atque plebi.
Hic quicquid Venerum Cupidinumque
Aut urbes Laticeque Græciæque,
Aut usquam teneant beatiores,
Congestum videas benigniori
Naturæ cumulo, manuque largâ.

O verè

*O verè soboles superba Magni
 Et Juli & Caroli, vetusta quondam
 Arx Gentis Batavæ, inclytis tuorum
 Autorum titulis honoribusque
 Digna urbs, nomine digna conditorum!
 Te Concordia, teque alat beata
 Pax, & Copia defluat benigno
 Cornu, sint procul hinc fames, egestas,
 Hostilesque metus eant protervis
 Portandi in mare Creticum procellis.*

LAMBERT: GORIS, J.C.

Syndic. Noviomag.

LOF-

LOF - DICHT

der

STADT NYMEGEN.

Uyt de bovenstaende Latijnsche
Verfen, in dese Nederduytsche
Rijmen na-gebootst.

O Eed'le bloem en oog der Gelderlantse steden,
Ja lichtelijck het oog van al wat hier beneden
Het Nederlandt besluyt : *Dat als een Diamant,*
In 't midden van een Rinck, uyt-munt aen alle kant.
Hoe zal ick, *waerde Stadt,* te recht u kunnen prijfen
En spreken uwen lof? uw' waerdigheyt bewijfen?
Aen d'eene zijde maect u achtbaer *en beroemt*
De outheyt, die geen endt aen uwe jaren noemt.
Aen d'ander zijde giert de schoontheydt uw' ge-
bouwen,
Niet minder als een werck na geest en konst deur-
houwen
Dees' beyde, soo het schijnt, die streven tegens
een,
Op dat u beyder lof, u teffens zy gemeen.
Gelijck niet sonder vrees' van menighmael te
dwalen,
Een Reyser sijne reys' deur onbekende dalen
En nare bosschen pleeght, eer dan de bleke
Maen, Haer

Haer onvermoeyde loop neemt met de Sterren
aen :

Soo hebben t'aller tijt oock veel geleerde pennen ,
Gestruyckelt en gedwaelt , om uwen naem te
kennen ,

En om nw' oudt begin , en loffelijck ontzagh ,
Uyt menigh doncker schrift , te brengen aenden
dagh.

De eene die bewijst , dat *Magus* u te voeren ,
Verlatende zijn Rijck , tot wooningh heeft ver-
kooren :

En dat hy uw' begrijp , alreede soo beroemt ,
Heeft na zijn eygen naem de eerste mael ge-
noemt.

Een ander houdt gewis , dat *Hessus* met sijn Vader
Uw' bouwsels naderhandt vernieuwd' en bracht
te gader.

De reden soude zijn , dat noch de Hesse-poort ,
*Als oock den Hesse-bergh men naer hem noemen
hoort.*

Een derde roept tot tuygh' van u begin en komen
Een ballingh *Marcomir* , een *Casar* binnen Romen
Met menigh and're meer ; die sonder blijck of
schijn

Door ommeloop van tijdt , byna verfoncken
zijn.

Maer hoe ! zijn alle dit dan fabelen en droomen ?
Neen : immers isser van , dat hier uyt wert ver-
nomen

De heerlijkheyt en glans die dese Stadt verselt ,
En dat haer Burgery van duysent eeuwen telt.

Is iemandt oyt gewent geschiedenis te lesen ?

Die lese maer, en sie wat *Tacitus* in desen

Van d'oude Bataviers, en hare Stadt vermelt ,

Daer over als een Hooft *Civilis* was gestelt :

Civilis, die de macht en wreetheyt der Romeynen
Heeft menighmael gestut , en dickwils doen ver-
kleynen.

Zoo dat, dat groote licht, *Pontanus* wel te recht,

Dees' Bataviersche Stadt, op *Nymegen* uyt leght.

Doch, om uyt alle dit wat naerder by te komen ,

Dat meer in onse tijdt voor waerheyt wort ge-
nomen ,

Soo houdt men voor gewis , dat oock van dese
Stadt

Den Keyser *Constantin* ervaringh heeft gehad.

Gelijck oock seker blijktt, dat *Carolus* de grooten,

Sijn Keyserlijck Palleys daer eertijds heeft ge-
nooten :

En 't selve heeft geacht voor 't eene vande
dri'en ,

Die doemaels, in zijn Rijck voor treff'lijk zijn
gelien.

Van dese tijden af is hier in alle deelen ,

Een kostelijck gebouw, van huysen en kasteelen

Voornamelijk geweest. De Borgery met vreugd,

Heeft zegen , heyl en lust , en vreedzaamheyt
verheughd.

Tot dat des Heeren handt, verbolgen en ontfteken,

Een vreemt Barbarisch volck , de grensen liet ver-
breken :

Een volck dat rouw en woest , op schenderyen

stondt ,

En

En volgens dese plaets vernielden inden grondt.
Maer weynig tijts hier na heeft weder hare muren
Fred'ricus Barbaros, ten Hemel op doen vuren :

De Tempelen herbouwt, het ongeluck versacht,
En weer, gelijk te voor, tot staet en eer gebracht.

Na desen is de naem, en tijtel haer gegeven,
Dats' als een vrye Stadt, noch blijft, en is gebleven

De voet des Roomschen Rijcx : al waer het
eygen recht,

Van schattingh en tribuyt, te eynden wort
geseght.

En dit, soo lange tijdt, tot dat (*ontrent geleden*
Byna vier hondert jaer) *Wilhelmus* dese Stede,

Voor seker somme gelts, doe Keyser van het
Landt,

Aen Otto, tweede Graef van Gelder, heeft verpant.
En tstedert doemaels af, tot op den dagh van heden,

Is *Nymegen* de Kroon, en Hooft-stadt aller Steden
Des Vorstendoms geweest. Daer in oock nu
ter tijdt

Haer luyster noch beklijft, en geen verkleyning
lijdt.

Wil iemand nu te recht dees' plaetsse gaen bepalen,
En haer gelegentheyten nuttigheyt af-malen ?

Soo blijkt dat geene stadt de Sonne oyt en staert,
Daer heerlijcker Landouw, of soeter lucht ver-
gaert.

Aen d'een en d'ander zijd, op hoogten en valleyen,
Daer groeyen rondsom heen, de klaverrijke weyen

De Ackers milt en vet, het graen in overvloedt,
Daer beyde, mens en vee, wort rijck'lijck van
gevoedt.

't Zy

't Zy midden, hoogh of laegh, of waer men komt
te naken

Daer fiet men allefins haer schoone vesten raken.

Het hangen vanden bergh : Die als een halve
Maen ,

In ware perspectijf, een ruyme plaets beslaen.

Beneden aende voet , *daer slanght met duysent baren*

De zegen-rijcke Wael, van menigh schip bevaren :

Waer door, *uyt Oost en West*, verscheyden goet en
vracht ,

En aller-hande waer wort dagelijks gebracht.

Wat sal ick nu voor al, *beroemde Stadt*, ontvouwen

Van u gemetselt werck, en konstige gebouwen ?

Besonder en gemeen : uw' Tempels groot en
kleen.

Van morseligh cymment, en van gebacken steen ?

Wat van dat groot begrijp, het Valcken-hof? wiens
tooren

In 't vierkant , overendt , de wolcken dreyght te
schooren ?

*Wat van het nieuwe bosch, dat deur een wijse handt,
Voor weynigh jaren tijds, daer binnen is geplant.*

Als med' het ruym getal van marckten , stegen ,
straten ,

Op sonderlinge maet, by d'oude naer gelaten ;

En heden, niet te min, met g'lijcke wijt en pracht,

Den Na-saet tot een lof, in eer en weerd gebracht.

Daer toe oock het gerief der wel-gelegen Haven.

Voor Schipper en Matroos, so konstelijk gegraven:

En neffens dit, voor al, uyt 't aerdrijs holle schoot,

Niet sonder groote kost , met wal en muyr ver-
groot ?

Hier

Hier moet men boven al , niet aen een sijde setten ,
De Privilegien, de vryheden end' Wetten ,
Van Keyfers, Koningen, en Princen onver-
kleent.

En van 's Landts Vorsten selfs, aen *Nymegen*
verleent.

Gelijck med' immer niet van oudts de wijse Hee-
ren ,

Eu statelijcken Raedt, noch heden aen 't regeeren:
Oock niet de dapperheyt, de kloeckheyt, het
verstant

Dat beyde Man en Vrou, Natuyr daer inne
plant.

Wil iemant onder *Mars* in d'oorlog sich begeven ?
Of wel in diepe konst of komschappen leven ?

Daer is volkomen stof: *Ja selfs het Noodlot geeft,*
Dat oock der Vrouwen lof in desen deele leeft.

Gaet nu, ghy Oudtheyt, gaet by dese Stadt ge-
lijcken

De Steden van uw' Eeuw', of dat in 's Wereldts
rijcken

Oyt Steden zijn geweest; of wel de gulde Wet,
Die in voorleden tijdt als Regel zy geset.

U doen is enckel wint. Hier fiet men hoogh en lage,
In goede harmony gelijckelijck verdragen :

De vryleyt breyt haer uyt, en geeft een vol geniet,
*Tot ieder vrundts genoegh' en 's vyandts groot ver-
driet.*

Ey loffelijcke saeck! Hier fiet men van natuyren ,
Een aen-gebooren aert om meerder uyt te vuyren.

Hier vint men volle drift van ware deughd en
gonst, En

En van lief-talligheyt, een grondelofe konst.
Al wat Athenen oyt, of Romen heeft genooten,
Of in een meerder hoeck den Hemel hielt be-
flooten,

Het zy wel-fprekentheyt, of liefde tegens een,
Dat tiet men, als gepropt, in dese Stadt alleen.
O ghy dan Ed'le spruyt van *Julius* gesprooten,
En *Carolus*, een Vest der Bataviers genooten;

Op welckers eer en naem, en tijtels ghy noch
roemt,

Als die u Fundateurs en Stichters zijn genoemt.
U wens ick, waerde Stadt, een uyt-gereckten zegen
Van eendracht, fucht en treck, die als een milden
regen

Mach dalen op u neer. En zoo veel rust en vree.

Als Sterren aende Lucht en visschen inde Zee.

Daer tegen hongers-noot, besmettelijcke pesten,
Verraedt en ongeluck, zy verre van u vesten,
En met een snelle windt van *Aeolus* gestuirt,
Tot daer de woeste Zee haer wrange baren
suirt.

WYN. VAN WESTEN.

CAR.

C A R M E N
I N
N O V I O M A G U M,
Urbem olim Batavorum,
hodiè Gelrorum primariam.

Primus ab Oceano clivus, monsque ultimus idem,
 Cui tumido Rhenus subditur amne Pater.
 Cimmeriis primos cui texit fama tenebris,
 Et memorat cirves fabula prisca Deos.
 Quem coluit quicumque prior tam commoda vidit,
 Celsaque naturæ condita castra manu.
 Unde patent horti, pratum, nemus, arva, quod usu,
 Quodque oculis usquam leta ministrat humus.
 Quattuor unde licet furvis dinoscere vela,
 Quem dabis, hæc possit qui dare cuncta, locum?
 Hic Celta sedere patres: dant nomina Magi,
 Testaque non dubiam quæ coluere fidem.
 Examenque recens juvenum, nova nomina Galli,
 Aut Vahali debent, aut posuere suo.
 Successit diversa manus, genus acre Batavi,
 Manibus hæc cinxit regia castra novis.
 Et gentis servat nomen locus. Illa Batavum
 Urbs ut prima fuit, sic fuit una caput.
 Cæsaris hic monumenta patent. In fœdera venit,
 Et stupuit socias Roma superba manus.

Quis hostes toto quâ pugnâ proterit orbe,
 Et tetigit laudis culmina summa sue.
 Noster eques quoties illic se credidit undis?
 Inque fugam quoties hostica terga dedit?
 Non alius melior, nec tot de gentibus æquè
 Cesareum doctus claudere vite latus.
 Spes ille infregit Magni, fundavit Iuli
 Imperium, atque ingens orbis in urbe decus.
 Post pugile obruto, regnis deturbat Othonem,
 Ut nonus mundi sceptrâ verenda regat.
 Nec jurata sinunt temerari pœcta, nec ulli
 Submittunt Batavi libera colla jugo.
 Libertas vitâ potior. Pia fœdera plebes
 Et proceres jurant, urbsque nemusque fremit.
 Cum Civile suo patria fera signa secuti,
 Romulidum supra castra, aquilasque ruunt.
 Roma parvet suspensa metu; mox undique toto
 Quas bello opponat contrahit orbe manus.
 Sit licet hic impar, sed vinci nescius, urbem
 Ipse suam Batavus testaque sponte cremat.
 Et tandem dextrâs sub amico fœdere jungit,
 Quo socii, & fratris post quoque constet honos.
 Urbs nova consurgit. Batavâ Romanus in urbe,
 Et Latîâ Batavus com meat urbe pater.
 Quas Latio impendit Batavus, vicina Sicambri
 Gens reparat vires, connubiisque novat.
 Sic gens una sumus. Romæque potentia, nobis
 Nomina Francorum dum placuere, cadit.
 Exultat à Vahali generosus colla Sicamber,
 Et Francus nostrâ civis in urbe fuit.
 Austrasios mirandus celebrat. Dat splendida Clivis

Stemmata, que nostrâ federat arce Venus.
 Karolus has renovat sedes, & avita palat
 Mania, cui fasces sceptraque Roma dedit.
 Nil proavis virtute minor, super omnia rarâ
 Caesaribus dignam construit arte domum.
 Hanc habitat, regni Proceres hæc castra frequentant,
 Et solum imperii publica signa ferunt.
 Non semel Arctoo tempestas sæviit orbe,
 Incubuitque suo torridus igne Notus.
 Instaurat Fridericus opus, quo nascitur ingens
 Henricus, mundi qui diadema tulit.
 Bis duo Casareos viderunt secula Patres,
 Imperiique domus Regia nostra fuit.
 Legibus illa suis regitur, genus omne metalli
 Signat, & imperio dat sua jura suo.
 Omnia Aquisgrano similis, quod ab Alpibus unum
 Audit, & cunctis ALTERA ROMA fuit.
 Res dum Romana defectâ etate fatiscunt,
 Gelricarvicinis gloria crevit agris.
 Et Gelro Batavum signatos nomine fines
 Caesar, & augustam pignerat ære domum.
 Urbs etiam decorisque tenax & juris aviti,
 Urbibus in Gelris sustinet esse caput.
 Mox Comites, Gelrosque Duces & publica juvit
 Commoda. Gelriacis urbibus umbo fuit.
 Prima ferè hostiles excepit Martia turbas,
 Intrepida in mediis cladibus usque stetit.
 Et Vahalm secum traxit, quem Mosa secutus,
 Quemque Isala & Rheni concomitantur aque.
 Bis quoque cum numerat ditiones Carolus octo,
 Quattuor in summis urbibus, illa fuit.

Cum

Com plures Bata
 Que famâ
 Libertas, mores,
 Hic Batavum
 Regi Francorum
 Nunc & bon
 Si qua fides rer
 Etiam in
 Enalique m
 Progenies B

L O
 T
 N Y
 na

t S d' alder
 Waer teg
 kaetl
 Wiens eerft
 bergin
 Waer mee de
 Op weick een ieg
 Wat voor een m
 wercite.
 Het aardigh est
 Aldar het ack

Cum plures Batavis populos nova fœdera jungunt ,
Quæ famâ complent Solis utramque domum :
Libertas, mores, Respublica, rudera, nomen ,
Hic Batavum primâ sede perennat honos.
Regia Francorum, vetus alti Caesaris aula ,
Nunc & honorato fœdere prima sedet.
Si qua fides rerum, post tot modò secla superstes ,
Eternum nobis hæc NEOMAGUS erit.
Æmulaque antiquis virtute animoque virili ,
Progenies Batavis hïc nova semper erit.

JOH. SMETIUS
Noviomagensibus à Sacris.

L O F - D I C H T

Ter eeren van de Stadt

N Y M E G E N,

naer 't Latijnsche gestelt.

IS d'alder-eerste bergh van d'Oceaen, en laetste
Waertegen aen de Rhijn sijn water-golven
kaetste.

Wiens eerste Borgery de Faem voor ons ver-
berghet,

Waer mée de Fabel selfs de outste Helden tergt.

Op welck een iegelick verliefde, die eerst merckte

Wat voor een nuttigheydt gelegentheydt uyt-
werckte.

Het aerdigh aerdt-gewas aldaer het hert verlust,

Aldaer het acker-lant en bosch het oog ontruft.

Waer is meer sulck een plaets? van waer men fiet
aenkomen

De schepen wel beseylt op vier verscheyde stroo-
men.

De Celten woonden hier, en bouwden huys en
kerck,

En gaven daer den naem van Megen aen haer
werck,

Daer nae de Galli oock afquamen, die verlooren
Of in de Wael haer naem, of uyt de Wael ver-
kooren

Haer stam, en als daer nae de Batavier sich vont
Aen dese plaets, die heeft met wallen in het ront
Het Hof omringht, en liet het schoone landt ver-
gieren

Tot d'eerst' en een'ge Stadt der oude Batavieren,
't Is Cæsar die van haer in sijne schriften melt,
En als een vriendt met haer een vast verbondt
instelt.

Selvs Romen roemen moet van dese nauwe bandē
En kussen aen de Wael de Bataviersche handen:

Waer door den vyant wort rontom quartier ge-
weygart,

Waer door oock de Romeyn vol roem en eer
opsteygart.

Hoe dickwils overfswom oas Ruytery dees' stroo-
men?

Wacrom soo dickwils heeft de vremd'ling aenge-
nomen

Te vluchten over al. Maer 's Keyfers lijftrawant
Wiert onse Batavier, en hielp stracks van kant

Het

de
Het maching
En overgeren
Waer by is
En derde M
Niet aller ve
dren
Van haer uy
geg
Stracks a
En laet de
Sich duyck
vo
De Raedt
sch
Besweer
En boom
trad
Civilis eerft
En d'and' re
Haer Ley
vree
Den roem
velt
Doe blaesen
Sijn legar toe
Al treadt de
Dies niet te m
sin wal
Onoverwinnelij
Daer by met v
brande

Het machtigh leger van Pompejus, die verlaeten
En overgeven moest sijn Staet aen and're Staeten.

Waer by is 't Keyserdom voor Julius gesticht,
En derde Monarchie der werelt opgericht.

Nae aller vechters doot wiert Keyser Oth' ver-
dreden

Van haer uyt 't Roomsche rijk ; de scepter wiert
gegeven

Stracks aen Vitellius ; 't verwoorene verdragh

En laet de Batavier niet schenden, noch hy mach
Sich duycken onder 't jock. De Vryheydt gaet
voor 't leven.

De Raedt en de Gemeynt te saem by een ver-
schreven

Befweeren het verbont, daer daecken in de Stadt
En boomen in het bosch van ruysfichen. Hierom
tradt

Civilis eerst voor aen om den Romeyn te sneuf'le,
En d'and're Bataviers om d'Adelaers te teug'len,

Haer Leydts-man volghden naer : dees' groote
vrees verfelt

Den roemende Romeyn , die schielick op het
velt

Dêe blaesen een alarm, en liet by een vergaed'ren
Sijn leger tot den strijt dat datelik souw naed'ren :

Al streedt de Batavier veel minder in 't getal,

Dies niet te min bleef hy (want Wael dat was
sijn wal)

Onoverwinnelijk, en quam tot aen Waels-strande,
Daer hy met vier van selfs sijn eygen Stadt af-
brande :

Vernieuwende 't verbondt, van oudts soo langh
beroemt

Dat hem een Broer en Vrient van Romen heeft
genoemt :

Uyt d'afsche rijft weer op een nieuwe Stadt , ver-
heven

Als d'ander Phoenix was, in welke plaets sijn
leven

Bleef leyden de Romeyn, en als een Lauwerier
Daer tusschen d'Adelaers bloeyd onsen Batavier.

De Sicambrier herstelt de Bataviersche handen
(Aen Romen eerst verleent) door houwelickse
banden.

Soo worden wy een volck. Doch datelick ver-
gaet

De Roomsche macht, als ons de Vrancke wel
aenstaet.

De Sicambrier in 't rondt doet langhs de Wael be-
knoopen

Sijn gulden hayrigh hoeft. De Vrancke gaet hier
kopen

De Burgerschap. Ons Stadt raeckt onder 't Oo-
stenrijck

De werelt door vermaert. Ons Burght is gelijk
Als Venus kinder-bedt, waer uyt zijn voort-ge-
sprooten

De Hertogen van Cleef. Daer nae heeft Kar'l de
Groote

Roomsch Keyser 't oude Hof op 't nieuw weer
op-gebouwt,

En heeft een langen tijdt daer binnen sich ver-
trouwt.

Niet

de
Niet wijcken
Van
Heel aerdigh
nad'
Der Keyf
woe
Van Kon
fer
In 't Noor
bro
De dorre
st
't Welc
he
Die dae
ge
Om op sijn
En om te z
Hier zij
kr
En van d
Die alle m
En doet me
fer
In all als
Van d'Alp
noemt
Tervyl het R
jaer
Na haren adem
Haer voorig

Niet wijkend' in de deught sijn wijtberoemde
Vad'ren

Heel aerdigh het Palleys verveerdicht, om te
nad'ren

Der Keyf'ren hoogh-geftoelt, het is sijn eygen
woon,

Van Koningen befocht, beroemt voor 's Key-
fers throon.

In 't Noorden meermaels is het onweer doorge-
broocken,

De dorre Zuyden-wint heeft vier daer in ge-
ftoocken:

't Welck Fredrick Barbarofs weerom verbeteret
heeft,

Die daer een Soon gewint, en aen de wereldt
geeft,

Om op sijns Vaders throon het aerdrijk te regeerē,
En om te zijn een Heer verr' boven and're Heeren.

Hier zijn vier eeuwen langh de Keyseren ge-
kroont,

En van de Koningen is onse Stadt bewoont.

Die alle munten slaet, en stelt haer eygen wetten,
En doet meed' in haer Rijk haer eygen rechten
setten.

In all als Aken, dat een eenigh wort genoemt
Van d'Alpes af, en is voor 't ander Room be-
roemt.

Terwijl het Roomsche Rijk in het verval der
jaeren

Na haren adem snackt, en niet meer kan bewaren
Haer voorige gebiet. De roem van Gelderlant

Heeft

Heeft doen (als in den rinck uytмут de Dia-
 mant)
 Gebloeyt met sijn Gebuyrt. De Burght end' Stadt
 Nymegen
 (Die by de Wael is langhs de Betouw aen gelegen)
 Heeft Keyser Wilhem aen Graef Oth' tot pand
 geset
 Voor seker somme gelts. De Stadt op d'eere let,
 En nauwe achtigh geeft op haere oude rechten
 Die niemandt uyt haer handt kost wringen of be-
 vechten,
 Sy d'eerste Hooft-Stadt blijft van 't heele Gel-
 derlandt,
 Waer door 't gemeene best beklijft aen alle kant,
 End' 't best der Hertogen van Gelder en der
 Graeven,
 Die door dees' groote Roern steyl naer de sterren
 draeven.
 Sy was der Steden schildt van Gelderlant, en
 heeft
 Voor aen heel onbeschroomt, noyt voor den
 krijgh gebeest,
 Maer gingh heel moedighlick, als Mars gewapent
 krielen
 In 't middelst' middel punt van 's vyants oorlogh
 zielen,
 En dronck der Waelen-stroom, de Maes was
 haer een badt,
 Sy soop uyt d'Yfels graft, end' uyt den Rhijn
 het nat.
 Wanneer als Keyser Kar'l seer neerstelick op-telde
 't Getal

't Getal der
 Hy ha
 Hooft-
 Omhelde i
 Door 't nie
 ve
 Van 't o
 kl
 Haer vr
 Met 't ou
 vi
 De Vranc
 Het ko
 Soo da
 Door der
 Soo langh
 be
 In Nym
 Ne
 Jalours
 m

't Getal der seven-thien Provintien, soo stelde
Hy haer voornamelik als d'eerste Stadt van vier
Hooft-steden : en wanneer de kloecke Batavier
Omhelste in sijn trouw meer volckeren en landen
Door 't nieuw verbont , 't welck is aen d'alder-
verste stränden

Van 't oost en west bekend. In dese plaets be-
klijft.

Haer vrydom met costuym, de Republijke blijft
Met 't oudt gebouw en naem der dappre Bata-
vieren ,

De Vrancke Koningen die hebben doen vergieren.

Het kostelick Palleys, en Cæsar t'oude Hof ,

Soo dat sy nu noch is tot haere groote lof

Door der Provintien vereening d'eerst der Steden.

Soo langh de Sonne schijnt , en 't aerdrijck wort
betreden ,

In Nymegen sal zijn soo langh een nieuw ge-
slacht

Jalours aen 't oudt , vergiert met deught en
mannen kracht.

JOHANNES SMETIUS. J.F.

BLADT.

BLADT-WYSER

Van
Saecken.

A.

A Dolph tot Hertogh gemaect.	p. 108
Aenslagh op Nymegen.	120, 121
Aertbevinge.	118
Afkomste van de Hertogen van Cleef.	59
Akens privilegien.	72
overgelonden aen Nymegen.	79
Schepen-gerecht.	128
Albertus tegen Graef Jan van Hol- landt.	77
Antoninus.	49
Appellatie van Nymegen na Aken.	128
Ardulfus Koningh van Northumber- landt.	59
Arnhem.	72
Arnold van Egmond tot Hertogh ge- maect.	98
Augustus.	41

B.

Baer van de Nymegers in-genomen.	117
Bata-	

BLADT: WYSER.

Batavia, sijn begriip en bepalinge,	
begin en groote.	37, 38
Bataviers, haer aenkomst.	37
vertreck.	56
lijf-schutten der Keyseren.	41, 49
bondt-genooten der Romeynen.	39, 50
haer verbondt met de Franssen.	44
ruyterye.	44
in 't swemmen ge-oeffent.	44
Beatrix van Cleve, woont te Nymegen,	
ende trouwt den Ridder Elias.	10, 56
Beelt-stormerye.	22
Betouws naem.	56
rechten opgericht.	80
landt-brief.	105
met Thieler-weert onderloopen.	82
Bommel.	72
Brabanders van de Nymegers verfla-	
gen.	92
Brandt in de Stadt.	64, 124
aen de Kerck-toorn.	102, 130
op 't Hof.	60, 62, 67, 68
aen de Broerdijck.	116
te Cranenborgh.	118
	te Hees,

BLADT - WYSER.

te Hees, Neerbosch, Wichen en Nifsterick.	93
Bronkhorsts en Heekerens partyfchap.	83
Bueren.	103
Burgh-Graef.	95
Buynsweert van de Nymegers ingenomen.	84

C.

Cajus Caligula.	44
Cajus Julius Cæfar.	39
Carolus Calvus.	61
Magnus.	10, 57, 59
Martellus.	57
Catharina van Beyerens begraven in de Broer-kerck.	94
Bourbon in de groote kerk.	III
Ceulen.	47, 74, 82
Christenen geloof.	53, 56, 130
Claudius.	44
Claudius Civilis slaet de Romeynen.	46
wort van de Romeynen verflagen.	47
	Cleef-

BLADT - WYSER.

Cleeffche doen schade voor Nymegen.	89, 118
afkomst van hare Hertogen.	10, 59
Colonia Trajana.	48
Concilie tot Nymegen gehouden.	66
Contract tusschen Ceulen ende Nymegen.	74
Constantinus.	52
Cranenborgh van de Nymegers verbrant.	118

D.

Deenen in-val in dese landen.	55
verbranden 't Hof.	61
Drielse saecken.	106

E.

Egmontse toorn.	115, 122
Elionora Hertoginne verdaght van me- laetsheyt.	81
Elst.	57
Elten.	66

F.

Fransch n.	55
Fre-	Fre-

BLADT - WYSER.

Frederick Barbaroffa.	11, 69
Fundatien van d'oude Parochie kerk.	56
nieuwe St. Stevens kerk.	73
St. Jan.	70
de Broere-kerck.	76
St. Anthonis Capel.	86
St. Gertruyen Capel.	108
't Convent op de Heffenberg.	107
't Klooster de Marienbergh.	70
de Observanten.	81
de Capel van Hatert.	90
Ubbergen.	81

G.

Galli inwoonders van Batavia.	38
Germanicus.	42
Geestelijcke Persoonen.	104, 107, 123
Gogh.	72
Gregorius Paus studeert tot Nymegen.	66

H.

Hadrianus.	49
Hanze-steden.	87, 88, 105, 130
Har-	

BA
Harderwi
Heecker
schap.
Hendrick
Heydene
Hooft-b
Hunnen
Jesuiten.
Kerck.
Kerck-toe
de Keur d
Latijnse Sch
T

BLADT-WYSER.

Harderwijck.	72
Heeckerens ende Bronckhorsts party- schap.	83
Hendrick de II.	66
III.	67
V.	69
VI. te Nymegen geboo- ren.	69
Heydenen worden Christenen.	58
Hooft-bergh.	84
Hunnen in dese landen gekomen.	54

I.

Jesuiten.	128
-----------	-----

K.

Kerck.	56, 73, 110
Kerck-toorn in brandt.	102
de Keur de Magistraet toegestaen.	117
belett.	119

L.

Latijnsche School.	127
Tael.	129
Ludo.	

BLADT - WYSER.

Ludovicus Pius. 10
 verdeelt zijn Rijcken. 59
 houdt een Rijcks-dagh
 tot Nymegen. 59, 60

Lymers. 94

M.

Maes ende Waels Rechten. 80
 dijcken, weteringe. 80

Maximianus. 51

Maximilianus komt voor Nymegen. 116
 verbrandt Hees ende den
 Broer-dijck. 116

Munte tot Nymegen. 16, 50

N.

Naem van Nymegen bekend. 51

Nero Drufus. 42

Normannen vallen in de Betouw, ende
 overvallen Nymegen. 55, 62, 63
 verflagen. 63

Nymegen de Stadt der Batavieren. 7, 38
 een van de voornaemste steden. 127
 verpandt. 71

ver-

Oproet.
 Oorlogh
 de Ron

Ordonn

Partycha
 en de l

Paffauw.

Paulelijc

Penning

Pipinus.

Privilegie

gemaek

berechtig

Herto

BLADT - WYSER.

versterckt.	62
vergroot.	26, 110
belegert.	113, 116

O.

Oproer.	45
Oorloghs dienſten den Batavieren aen de Romeynen bewezen.	40, 41, 44, 46, 48, 49, 54
opgehouden.	55
Ordonnantie over de Keure.	117

P.

Partyſchap tuſſchen de Bronckhorſten en de Heeckeren.	83
Paſſauw.	69
Paufelijcke ban.	76
Penningen gevondē.	8, 45, 47, 49, 50, 52
Pipinus.	61
Privilegien der Batavieren.	39
van Nymegen.	15
gemaect door Jul. Cæſar.	39
bevelticht door verſcheyde Keyſeren Hertogen en Graven.	door

BLADT - WYSER.

door Hendrick de VII.	71
Richard.	72
Rudolf de I.	74
Albertus.	78
Ludovicus.	80
Reynald.	82
Wilhelmus.	90
Wencelaus.	91
Arnold.	99
Frederick de III.	104
Hertogh Carel.	122
Keyfer Carel de V.	126
Philippus.	13, 127
van tollen en andere lasten.	85, 86
in Cleefs lant.	72, 78, 79
Hollandt, Zeelandt.	90
Brabandt.	95
Luyck.	93
Maeſtricht.	83
Ments.	79
Ceulen.	74, 82
Cobelents.	80
Andernach.	80
Batenborgh.	105
	Landt

Quaden
met d
Qualific

Raets-vr
Rechten
touw

Reformati
Religie der
Rhijn met
loop

BLADT - WYSER.

Landt-tollen.	90
Maes-tollen.	95
peynden.	75
ſchatten.	121
hout te houwen.	110
jagen en viſſen.	20
in't geestelicke.	76,80,82,83

Q.

Quaden met de Salanders, en die te ſamen met de Bataviërs vereenight.	53,54
Qualificatie van Burgh-Graef.	95
Richter.	96
Raets-vrient.	106,112
Burger.	98

R.

Raets-vrient elck een ry-paert.	44,112
Rechten van de Over- ende -Neder-Be- touw.	80
Maes ende Wael.	80
Reformatie.	130
Religie der Christenen.	53
Rhijn met wachten beſet.	53
loopt over.	59
Rich-	

BLADT - WYSER.

Richter.	96
Ringen met 't beelt van Neptunus.	43
Romeynen hier ter landt gekomen.	39
van de Batavieren gellagen.	46
vertrocken.	9, 25
Ruremund.	72

S.

Salanders met de Quaden, ende beyde met de Bataviers vereenight.	33, 44
Santen.	6, 48
Saxen.	58
Schependom van Nymegen.	140
Schipvaert.	43
Severus.	49
Sicambri.	42
Soranus een Batavier.	49
Spanjaerden.	145
Stadt der Batavieren Nymegen.	38
afgebrant door Cl. Civilis.	43
Stadthouder van Nymegen	
Theodoricus Grave van Cleef.	77
Derck Singendonck.	125
Storm-windt.	86, 88
	Swi-

BLADT - WYSER.

Swibertus en Werenfridus. 56

T.

Tiberius. 44

Tiberius Nero. 42

Tol tot Nymegen. 58, 72, 78. &c.

verleent aen d'Hertog van Cleef. 68

afgenomen. 70

Theophania. 65

V.

Valck-hofs oudtheyt. 45

wort verpant. 71

verbrandt. 60, 62, 67, 68

verbetert. 58, 69

versterckt. 122

vermeestert. 124

Verraet op Nymegen. 86, 107

Vespasianus. 48

Vitellius. 45

Vrancken vallen in dese landen. 50

verjaeght. 52

geslagen. 53

Uytrecht. 63, 46, 96.

Uytrechtse vallen in de Betouw. 101

Uytval

BLADT - WYSER.

Uytval van de Nymegers in 't landt van
Yffelsteyn, Cleef. 110

W.

Waelen.	25
Wael met wachten beset.	55
Wageningen.	72, 115
Waters-noot.	59, 82
Weg tusschen Arnhem en Nymegen.	78
van Nymegen tot Santen met Mijl- steenen afgeteekent	48

E Y N D E.

YSER.

in 't landwa

110

35

55

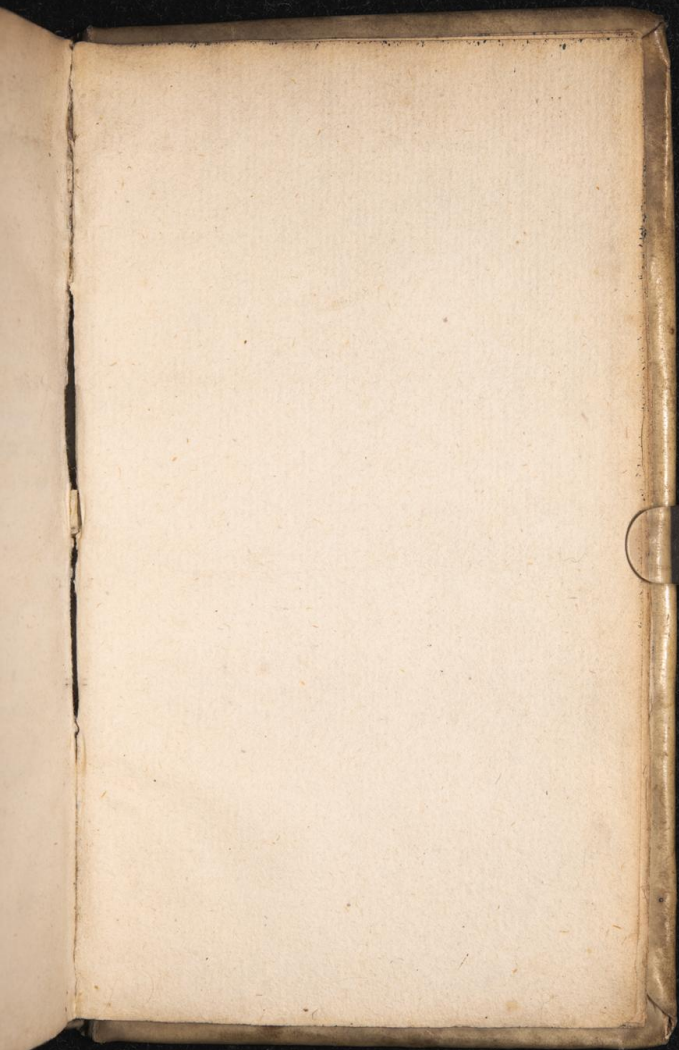
72, 115

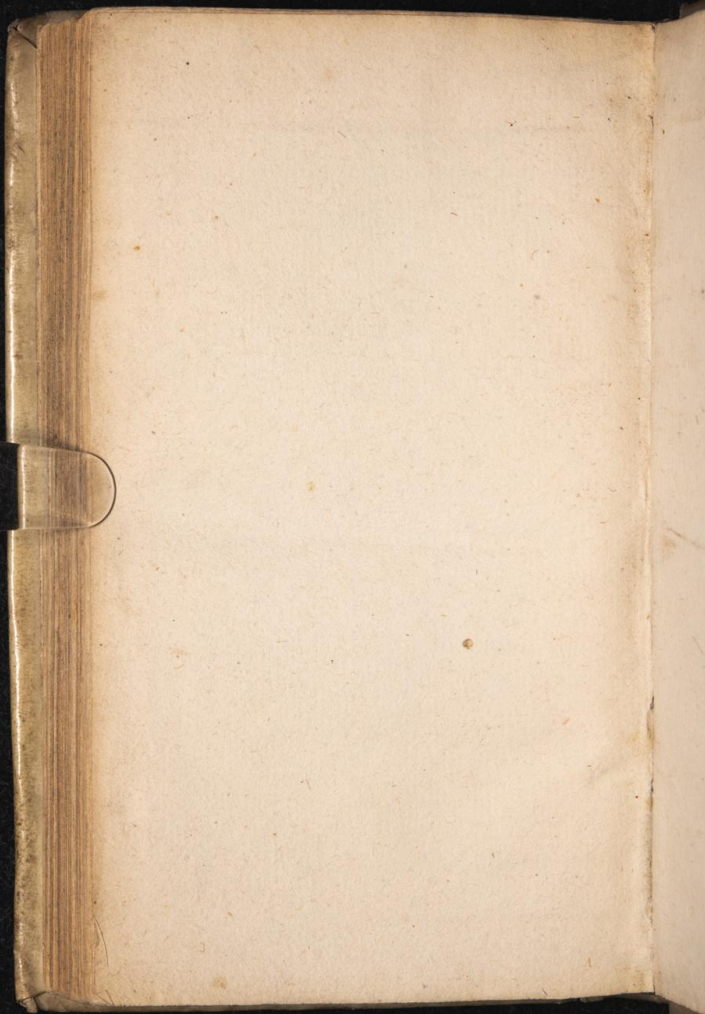
59, 82

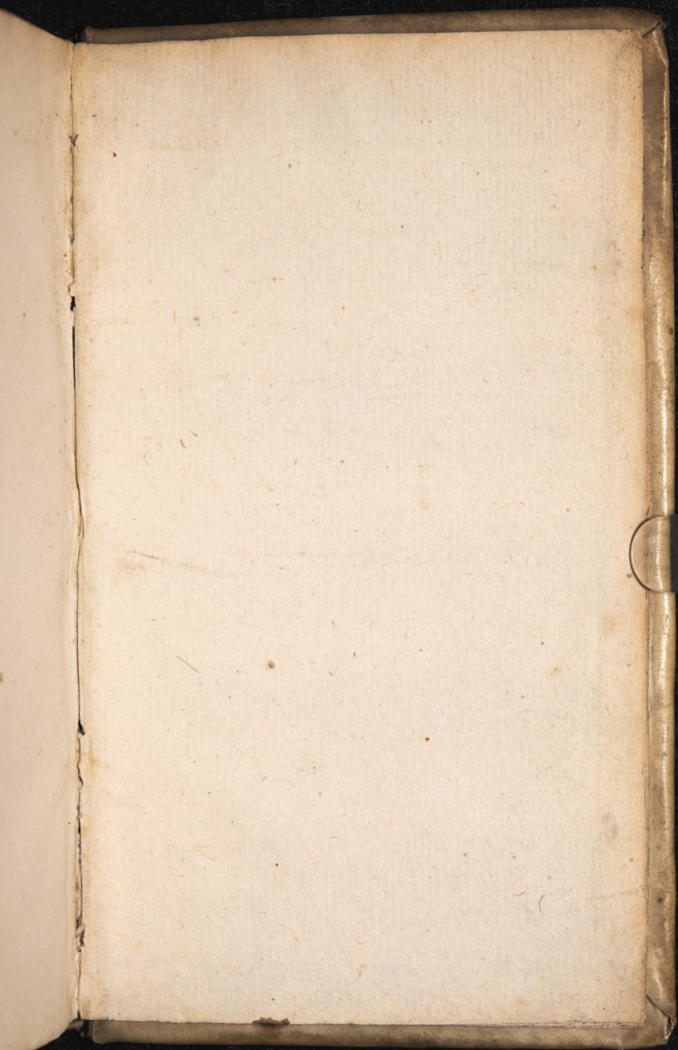
ymegen. 78

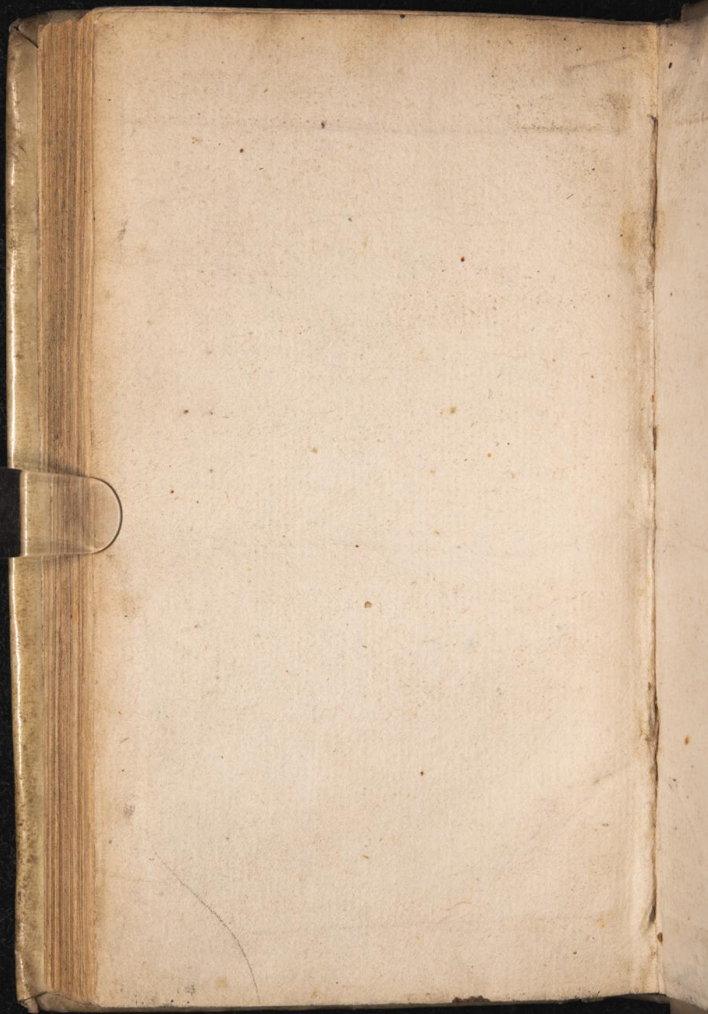
in met Mijl.

48

Am.

Source d. 166

± 1678

369

MBL 000 369

